

Regeringens proposition 1997/98:82

Europarådets sociala stadga

Prop.
1997/98:82

Regeringen överlämnar denna proposition till riksdagen.

Stockholm den 19 februari 1998

Lena Hjelm-Wallén

Margareta Winberg
(Arbetsmarknadsdepartementet)

Propositionens huvudsakliga innehåll

I propositionen föreslås att riksdagen godkänner det av Europarådet 1995 antagna tilläggsprotokollet till 1961 års europeiska sociala stadga om ett kollektivt klagomålsförfarande samt den 1996 antagna reviderade europeiska sociala stadgan.

Sverige undertecknade tilläggsprotokollet den 9 november 1995 och den reviderade stadgan den 3 maj 1996.

Godkännandet av tilläggsprotokollet och stadgan föranleder inga lagändringar.

1	Förslag till riksdagsbeslut	3
2	Ärendet och dess beredning	4
3	Bakgrund	4
3.1	1961 års europeiska sociala stadga	4
3.2	1988 års tilläggsprotokoll	5
3.3	Reformkommittén (Charte-Rel)	5
4	Tilläggsprotokollet till den europeiska sociala stadgan angående ett kollektivt klagomålsförfarande	7
4.1	Nuvarande ordning	7
4.2	Tilläggsprotokollets innehåll	8
4.3	Godkännande av tilläggsprotokollet	11
5	Den reviderade europeiska sociala stadgan	13
5.1	Stadgans huvudsakliga innehåll	13
5.2	Några utgångspunkter för ställningstagandet till ratifikation	14
5.3	Godkännande av den reviderade europeiska sociala stadgan	15
5.4	Sammanfattning	41
Bilaga 1	Sammanfattning av promemorian Europarådets sociala stadga (Ds 1997:65)	45
Bilaga 2	Förteckning över de remissinstanser som avgett yttrande över promemorian	46
Bilaga 3	Tilläggsprotokoll till den europeiska sociala stadgan angående ett kollektivt klagomålsförfarande (engelsk och fransk originaltext och svensk översättning)	47
Bilaga 4	Explanatory report (förklarande rapport till tilläggsprotokollet)	54
Bilaga 5	Europeisk social stadga (reviderad) (engelsk och fransk originaltext och svensk översättning)	64
Bilaga 6	Explanatory report (förklarande rapport till den reviderade stadgan	110
Utdrag ur protokoll vid regeringssammanträde den 19 februari 1998		127

1 Förslag till riksdagsbeslut

Prop. 1997/98:82

Regeringen föreslår att riksdagen godkänner

1. tilläggsprotokollet till den europeiska sociala stadgan om ett kollektivt klagomålsförfarande, utan den särskilda förklaringen enligt artikel 2 i protokollet,
2. den reviderade europeiska sociala stadgan, där punkterna 2:6, 3:1, 10:4, 15:3, 17:2, 19:11 och 19:12 samt artiklarna 25–27 och 29–31 godtas utöver de bestämmelser som motsvarar tidigare godtagna bestämmelser.

2 Ärendet och dess beredning

Inom Europarådet har utarbetats ett tilläggsprotokoll till 1961 års europeiska sociala stadga angående ett kollektivt klagomålsförfarande. Protokollet öppnades för undertecknande den 9 november 1995 och undertecknades samma dag av Sverige och sex andra av Europarådets medlemsstater. Den reviderade europeiska sociala stadgan öppnades för undertecknande den 3 maj 1996 och undertecknades samma dag av Sverige och åtta andra av Europarådets medlemsstater.

I en departementspromemoria som utarbetats inom Arbetsmarknadsdepartementet, Europarådets sociala stadga (Ds 1997:65), föreslås att tilläggsprotokollet och den reviderade stadgan godkänns av Sverige. En sammanfattning av promemorians förslag finns i *bilaga 1*.

Promemorian har remissbehandlats. En förteckning över remissinstanserna finns i *bilaga 2*. En remissammanställning finns tillgänglig i Arbetsmarknadsdepartementet (dnr A97/3476/RS).

3 Bakgrund

3.1 1961 års europeiska sociala stadga

Den europeiska sociala stadgan, som trädde i kraft i februari 1965, är en internationell överenskommelse som utarbetades inom Europarådet under tiden 1953 – 1961. Den öppnades för undertecknande i Turin den 18 oktober 1961 och ratificerades av Sverige året därpå (prop. 1962:175, 2 LU 38, rskr. 365, SÖ 1962:57). Vissa förpliktelser undantogs dock från ratifikation. Efter regeringsbeslut den 17 maj 1979 utsträcktes ratifikationen något (SÖ 1979:16).

Stadgan innehåller i sak 19 artiklar med bestämmelser om arbetsmarknadspolitik, arbetsvillkor, arbetarskydd, förenings- och förhandlingsrätt, socialförsäkring och andra sociala trygghetsanordningar samt familjepolitik. Den innehåller också bestämmelser till skydd för migrerande arbetstagare. Syftet är att garantera sociala rättigheter samt höja levnadsstandarden och öka den sociala välfärden.

I januari 1998 hade 21 av Europarådets 40 medlemsstater ratificerat stadgan, nämligen Belgien, Cypern, Danmark, Finland, Frankrike, Grekland, Irland, Island, Italien, Luxemburg, Malta, Nederländerna, Norge, Polen, Portugal, Spanien, Sverige, Storbritannien, Turkiet, Tyskland och Österrike. Stadgan har undertecknats av ytterligare nio stater, nämligen Lettland, Liechtenstein, Rumänien, Schweiz, Slovakien, Slovenien, Tjeckien, Ukraina och Ungern.

Medlemsstaterna i Europarådet beslöt år 1978 "att prioritera det arbete som påbörjats i Europarådet för att undersöka möjligheten att utöka listorna över den enskildes rättigheter, främst rättigheter på de sociala, ekonomiska och kulturella områdena, som borde skyddas av europeiska konventioner eller med andra lämpliga medel" (Förklaringen om de mänskliga rättigheterna, 27 april 1978).

Styrkommittén för sociala frågor (CDSO) ledde detta arbete vad avsåg den europeiska sociala stadgan. Arbetet resulterade i att ministerkommittén i november 1987 antog ett tilläggsprotokoll till den sociala stadgan innehållande i sak fyra nya artiklar om jämställdhet i arbetslivet, arbetstagares rätt till information och samråd och medbestämmande samt äldres rätt till socialt skydd. Den 5 maj 1988 öppnades protokollet för undertecknande, varvid det undertecknades av Sverige och ytterligare åtta medlemsstater. Sverige ratificerade protokollet i dess helhet året därpå (prop. 1988/89:106, 1988/89:AU17, rskr. 1988/89:192, SÖ 1989:22). Protokollet, som trädde i kraft 1992, hade i januari 1998 dessutom ratificerats av Danmark, Finland, Italien, Nederländerna och Norge. Det har undertecknats av ytterligare fjorton stater.

3.3 Reformkommittén (Charte-Rel)

Den 5 november 1990 hölls ett informellt ministermöte om mänskliga rättigheter i Rom. Ett av de ämnen som diskuterades var den europeiska sociala stadgan. Resultatet av denna diskussion blev att Europarådets ministerkommitté uppmanades att snarast ta initiativ till en ingående granskning av stadgans roll, innehåll och sätt att fungera.

Ministerkommittén tillsatte en s.k. ad hoc-kommitté, kommittén för den europeiska sociala stadgan, "Charte-Rel" (nedan kallad reformkommittén), bestående av experter från de olika medlemsstaterna. Den fick i uppdrag att lämna förslag i syfte att förbättra stadgan och dess funktion, särskilt vad avsåg övervakningssystemet. När det gäller den senare uppgiften föreslog reformkommittén tre olika reformer: ett ändringsprotokoll med ändringar av vissa förfaranderegler i stadgan, ändringar i rapporteringssystemet samt ett tilläggsprotokoll om ett kollektivt klagomålsförfarande. Uppgiften att förbättra stadgans innehåll resulterade i ett förslag till en helt ny stadga, en reviderad europeisk social stadga.

– Ändringsprotokollet (Turinprotokollet) 1991

Ändringsprotokollet med ändringar av vissa förfaranderegler i den sociala stadgan (ändringsprotokollet eller Turinprotokollet) öppnades för undertecknande i oktober 1991 i Turin i samband med den ministerkonferens som hölls på 30-årsdagen av undertecknandet av stadgan. Sverige undertecknade det samma dag och ratificerade det året därpå genom regeringsbeslut den 27 februari 1992. Ändringsprotokollet (SÖ 1994:20) hade i januari 1998 ratificerats av tretton stater och undertecknats av nio. Det träder dock inte i kraft förrän samtliga stater som är bundna av

stadgan har ratificerat det. I den resolution som antogs vid ministerkonferensen i Turin uppmanades dock både stadgans parter och övervakningsorgan att börja tillämpa vissa av reglerna i ändringsprotokollet i den utsträckning stadgans ordalydelse tillåter det innan det trätt i kraft. Ett motsvarande beslut antogs av ministerkommittén i december samma år. Regeringskommittén har i enlighet härmed antagit nya arbetsmetoder motsvarande vad som anges i artikel 5 i ändringsprotokollet. Även den parlamentariska församlingen har beslutat anpassa sin roll i enlighet med vad ändringsprotokollet anger.

– *Nytt rapporteringssystem*

Ministerkommittén antog 1992 det av reformkommittén presenterade förslaget till nytt rapporteringssystem att gälla under en försöksperiod på fyra år. Systemet innebar årliga rapporter angående ett urval av stadgans artiklar från samtliga parter i syfte att möjliggöra jämförelser mellan olika nationella situationer. Tidigare hade rapportering skett vartannat år för samtliga artiklar i stadgan, och de rapporterade staterna var indelade i två olika grupper. I september 1996 beslöt ministerkommittén enhälligt om ett nytt rapporteringssystem, som bygger på det av kommittén föreslagna. Det trädde i kraft i juni 1997.

– *1995 års protokoll om ett kollektivt klagomålsförfarande*

Reformkommittén enades 1992 om ett förslag till tilläggsprotokoll angående ett kollektivt klagomålsförfarande, vilket antogs av ministerkommittén i juni 1995. Förfarandet innebär att vissa organisationer – som ett komplement till det ordinarie övervakningsförfarandet – ges rätt att anföra klagomål mot en stat för bristande genomförande av sina åtaganden.

Protokollet utgör resultatet av en lång rad kompromisser. Det har funnits vitt skilda meningar bl.a. om avgränsningen av klagorätten och de kriterier som bör ställas vid prövningen av om ett klagomål bör tas upp till behandling eller inte. Regeringskommitténs roll i förfarandet har också diskuterats livligt, liksom omröstningsreglerna och antalet ratifikationer som bör krävas för ikraftträdande. Det har krävts tid för att lösa dessa meningsskiljaktigheter. Det tog tre år från det att reformkommittén lämnade sitt förslag till dess att ministerkommittén slutligen, efter omröstning, antog texten till det nya instrumentet.

Tilläggsprotokollet öppnades för undertecknande den 9 november 1995, och undertecknades samma dag av Sverige och sex andra stater (Cypern, Danmark, Finland, Frankrike, Italien och Portugal). Det har därefter även undertecknats av Belgien och Slovenien. I januari 1998 hade det ratificerats av Cypern och Italien. Norge hade undertecknat det utan förbehåll för ratifikation. Protokollet kräver fem ratifikationer för att träda i kraft.

I oktober 1994 presenterade reformkommittén resultatet av sitt arbete med att gå igenom, uppdatera och komplettera den sociala stadgans materiella innehåll. En utgångspunkt för det arbetet var att det skydd stadgan ger inte på någon punkt skulle försämrans genom de föreslagna förändringarna. Det förslag till en reviderad social stadga som kommittén presenterade innebar ett sammanförande av de rättigheter som gällande stadga och 1988 års tilläggsprotokoll innehåller – med vissa förändringar – kompletterade med ett antal helt nya rättigheter.

Ministerkommittén beslöt den 3 april 1996 att anta texten till den reviderade sociala stadgan och den 3 maj samma år öppnades den för undertecknande. Den undertecknades samma dag av följande nio stater: Belgien, Cypern, Danmark, Finland, Frankrike, Grekland, Italien, Portugal och Sverige. I januari 1998 hade även Litauen, Rumänien, Slovenien och Storbritannien undertecknat den, men ingen stat hade ännu ratificerat den. Den reviderade stadgan träder i kraft efter ratifikation av tre medlemsstater.

4 Tilläggsprotokollet till den europeiska sociala stadgan angående ett kollektivt klagomålsförfarande

4.1 Nuvarande ordning

Den nu gällande ordningen för övervakning av efterlevnaden av den europeiska sociala stadgan bygger på rapporter om tillämpningen av stadgan som de fördragsslutande staterna lämnar. Hela kontrollförfarandet har som tidigare nämnts modifierats efter den översyn som inleddes i början av 1990-talet. För närvarande sker kontrollen genom insatser från följande organ:

– *Den oberoende expertkommittén*, som består av nio medlemmar valda av ministerkommittén och biträdda av en observatör från Internationella Arbetsorganisationen (ILO). Expertkommittén granskar staternas rapporter och gör en rättslig bedömning av om staterna uppfyller sina åtaganden.

– *Regeringskommittén*, som består av representanter för de fördragsslutande staterna, biträdda av observatörer från europeiska arbetstagar- resp. arbetsgivarorganisationer. Denna kommitté bereder ministerkommitténs beslut. Framför allt väljer kommittén ut, på basis av sociala, ekonomiska och andra överväganden, de situationer som enligt dess uppfattning borde vara föremål för rekommendationer till berörd fördragsslutande part.

– *Ministerkommittén*, som antar en resolution som omfattar hela övervakningsperioden och som, sedan 1993, har innehållit individuella rekommendationer till stater som inte uppfyllt stadgans krav.

Syftet med det av reformkommittén föreslagna nya kontrollförfarandet, det kollektiva klagomålsförfarandet, är att göra övervakningen av

efterlevnaden av den sociala stadgan mer effektiv än den kan bli när den enbart bygger på de fördragsslutande parternas egna rapporter. Med förebild från ILO har syftet varit att i större utsträckning involvera representanter för parterna på arbetsmarknaden men även andra enskilda organisationer, s.k. *non-governmental organisations* eller "NGO:s", i kontrollen av hur staterna uppfyller de olika åtagandena enligt stadgan. Protokollat erbjuder en möjlighet till ett kontrollförfarande som är snabbare än den regelbundna granskningen av staternas rapporter. Förfarandet skall ses som ett komplement till granskningen av rapporterna, som även fortsättningsvis kommer att utgöra grundvalen för övervakningsproceduren.

4.2 Tilläggsprotokollets innehåll

Tilläggsprotokollets franska och engelska originaltexter och en svensk översättning finns i *bilaga 3*. Till protokollet finns också en förklarande rapport, som inte är av bindande karaktär, se *bilaga 4*.

Inledningen

I inledningen till protokollet anges bakgrunden till och syftet med det nya instrumentet. Protokollet är en av de åtgärder som Europarådet vidtagit för att förbättra genomförandet av de sociala rättigheter som 1961 års sociala stadga innehåller. De andra åtgärderna är enligt den förklarande rapporten antagandet av det tidigare omnämnda tilläggsprotokollet från 1988, ändringsprotokollet från 1991 och de nya rapporteringsreglerna.

Artikel 1

I denna artikel anges tre kategorier av organisationer som har rätt att anföra klagomål som en direkt följd av att protokollet har trätt i kraft i förhållande till en viss stat.

1. Först och främst nämns, under a, internationella arbetsgivar- och arbetstagarorganisationer som avses i artikel 27 punkt 2 i 1961 års sociala stadga. Det är sådana organisationer som nu deltar som observatörer vid regeringskommitténs sammanträden (EFS, UNICE och OIE).

2. Enligt punkt b får också andra internationella enskilda organisationer (*international non-governmental organisations*, "INGO:s") anföra klagomål. En förutsättning för detta är att dessa organisationer har s.k. konsultativ status hos Europarådet. Därtill kommer att de måste finnas upptagna på en särskild lista som regeringskommittén upprättat enligt ett särskilt förfarande beslutat av ministerkommittén den 22 juni 1995. Innehållet i detta förfarande i detalj framgår av p. 20 i den förklarande rapporten. Syftet är att säkerställa att den organisation som ges rätt att anföra klagomål också har kompetens på ett relevant område.

3. Den tredje gruppen, som nämns under c, utgörs av representativa nationella arbetsgivar- och arbetstagarorganisationer som finns i den berörda fördragsslutande staten. I protokollet anges inte vad som menas

med representativ. Enligt den förklarande rapporten är avsikten att den oberoende expertkommittén skall avgöra den saken. Om en stat inte har nationella regler för att fastställa representativiteten kan faktorer som antalet medlemmar och organisationens faktiska betydelse som förhandlingspart i nationen i fråga få betydelse.

Artikel 2

Enligt denna artikel kan även nationella enskilda organisationer, ("NGO:s"), andra än arbetsgivar- och arbetstagarorganisationer, få rätt att anföra klagomål – men endast om den fördragsslutande staten i fråga avgett en särskild förklaring angående detta. Enligt punkten 2 i artikeln kan en sådan förklaring avges för en bestämd tidsperiod. Den kan dock inte, enligt p. 28 i den förklarande rapporten, endast avse vissa organisationer eller klagomål beträffande vissa artiklar i stadgan. Har en stat lämnat en förklaring enligt artikeln är det även i detta fall den oberoende expertkommittén som avgör om organisationen i fråga är "representativ" och har sådan "särskild sakkunskap" som denna artikel kräver för rätt att anföra klagomål.

Artikel 3

I denna artikel anges att både internationella och nationella enskilda organisationer som har rätt att anföra klagomål enligt protokollet endast får göra det i sådana frågor i vilka de har en särskild sakkunskap. Huruvida detta krav är uppfyllt avgör den oberoende expertkommittén i samband med att den prövar om klagomålet i fråga skall tas upp till behandling eller inte.

Artikel 4

I artikeln anges tre krav som måste vara uppfyllda för att ett klagomål skall tas upp till behandling. Vid utarbetandet av förslaget till protokoll förutsatte reformkommittén att andra föreskrifter om förfarandet borde kunna utformas av det organ som skulle pröva klagomålen, dvs. den oberoende expertkommittén. I den förklarande rapporten (p. 31) anges att sådana föreskrifter måste beakta följande punkter som reformkommittén enades om efter interna diskussioner:

- ett klagomål får tas upp till behandling även om ett liknande fall redan har lagts fram vid ett annat nationellt eller internationellt organ;
- att klagomålet rör en fråga som redan behandlats inom ramen för stadgans ordinarie övervakningsförfarande utgör inte i sig ett hinder för att tas upp till behandling. På detta område skall den oberoende expertkommittén ges "a sufficient margin of appreciation";
- klagomålen får endast röra frågan om en stats lagar och praxis står i överensstämmelse med en bestämmelse i stadgan. Individuella situationer kan inte bli föremål för prövning.

I denna artikel anges hur förfarandet inleds. Det kan noteras att klagomålen skall vidarebefordras "utan dröjsmål".

Artikel 6

Artikeln rör frågan om klagomålet skall tas upp till prövning eller ej. Både den stat som klagomålet riktar sig mot och den klagande skall ges tillfälle att lämna upplysningar och synpunkter, och kommittén kan endast ta upp ett klagomål till behandling om staten ifråga getts tillfälle att yttra sig över det. Bestämmelsen hindrar däremot inte kommittén från att avvisa ett klagomål som uppenbart ogrundat utan att sådan information som anges i artikeln inhämtats.

Artikel 7

I denna artikel anges de viktigaste momenten i prövningen av innehållet i de klagomål som tagits upp till behandling. Stor vikt är även här lagd dels vid att båda parter hörs, dels vid att arbetet sker inom rimliga tidsfrister.

Enligt punkten 1 har alla fördragsslutande parter i stadgan rätt att få information om att ett klagomål tagits upp till behandling. Men det är enbart parter till detta protokoll som har rätt att komma in med kommentarer i ärendet.

Punkt 2 ger de internationella arbetsgivar- och arbetstagarorganisationerna (artikel 1a) rätt att yttra sig över klagomål som anförts av andra organisationer.

De parter som ärendet rör har enligt punkten 3 rätt att yttra sig över de yttranden som kommit in från andra parter.

Enligt punkt 4 kan också ett muntligt inslag i förfarandet få förekomma. Förhör kan hållas om expertkommittén skulle anse det nödvändigt. En part är oförhindrad att begära ett sådant förhör.

Artikel 8

Artikeln anger att förfarandet hos den oberoende expertkommittén skall avslutas med att denna kommitté avger en rapport. Vidare anges till vilka rapporten skall överlämnas och hur den skall offentliggöras.

Det kan noteras att hela det kollektiva klagomålsförfarandet i princip är hemligt. Följande information får dock offentliggöras: det faktum att en viss organisation ingett klagomål mot en viss stat, grunden för klagomålet och beslutet att ta upp klagomålet till behandling.

Artikel 9

Artikeln behandlar ministerkommitténs roll i förfarandet, som i princip är densamma som enligt det normala övervakningsförfarandet: en resolution antas, eller, om expertkommittén funnit att en stat brutit mot stadgan, en rekommendation riktas till staten i fråga. Ministerkommittén kan inte

frånga den rättsliga bedömning som gjorts av expertkommittén, men den kan basera sitt ställningstagande på sociala, ekonomiska och andra överväganden. Den kan, enligt andra punkten också konsultera regeringskommittén. För detta krävs dels att det är fråga om "nya frågor", dels att två tredjedelar av de fördragsslutande parterna i stadgan står bakom beslutet.

Artikel 10

Enligt artikeln skall en rekommendation som riktats till en stat följas upp på så sätt att staten skall lämna information om åtgärder som vidtagits vid närmaste rapporteringstillfälle, oavsett om det enligt de normala reglerna skulle rapporteras om bestämmelsen i fråga då.

Artikel 11

Artikeln anger att protokollet inte endast skall tillämpas på den sociala stadgan utan även på 1988 års tilläggsprotokoll, om en stat är part i det protokollet.

Artikel 12

Denna artikel klargör att förfarandet enligt protokollet inte skall anses stå i strid med ordalydelsen i den i artikeln omnämnda punkten i bilagan till stadgan, enligt vilken övervakningen av stadgan regleras endast i del IV av stadgan.

Artikel 13 – 15

Artiklarna innehåller sådana ikraftträdande- och slutbestämmelser som Europarådets konventioner normalt upptar. Protokollet träder inte i kraft förrän fem stater har förklarat sig bundna av det.

4.3 Godkännande av tilläggsprotokollet

Regeringens förslag: Riksdagen godkänner 1995 års tilläggsprotokoll till den europeiska sociala stadgan om ett kollektivt klagomålsförfarande, utan den särskilda förklaringen enligt artikel 2 i protokollet.

Promemorians förslag: Överensstämmer med regeringens.

Remissinstanserna: Samtliga remissinstanser som svarat på remissen tillstyrker eller har inget att erinra mot att Sverige godkänner tilläggsprotokollet. En majoritet av remissinstanserna godtar också förslaget att Sverige för närvarande inte avger en särskild förklaring enligt artikel 2 i protokollet om att ge andra nationella enskilda organisationer än arbetsgivar- och arbetstagarorganisationer klagorätt. *Handikappombudsmannen, Jämställdhetsombudsmannen, Ombudsmannen mot etnisk diskrimi-*

nering, *Handikappförbundens Samarbetsorganisation* och *Sveriges Kristna Råd* anser dock att sådana nationella organisationer bör ges klagorätt. *Riksförbundet Hem och Skola* framhåller att utvecklingen på sikt bör vara att sådana organisationer får klagorätt.

Skälen för regeringens förslag: Tilläggsprotokollet angående ett kollektivt klagomålsförfarande utgör en viktig del av det arbete som bedrivits inom Europarådet under hela 1990-talet i syfte att reformera och stärka medborgarnas ekonomiska och sociala rättigheter. Genom protokollet förstärks övervakningen av stadgans efterlevnad och organisationerna, särskilt arbetsmarknadens parter, ges en aktiv roll i övervakningsförfarandet.

Sverige har sett mycket positivt på det ovannämnda reformarbetet och har arbetat aktivt för att åstadkomma att tilläggsprotokollet blir ett verksamt instrument som kan stärka sociala stadgans ställning. Att ge organisationerna på arbetsmarknaden en klagorätt liknande den de sedan länge haft inom ramen för ILO är helt i linje med svenska strävanden. Det får också ses som ett stort framsteg att de internationella enskilda organisationerna nu för första gången ges rätt att framföra klagomål.

Enligt regeringens mening har protokollet fått en utformning som Sverige bör kunna godta.

Frågan är då om Sverige i samband med en kommande ratifikation av protokollet skall avge en förklaring enligt artikel 2 i protokollet, dvs förklara att Sverige tillerkänner även andra representativa nationella enskilda organisationer inom sin jurisdiktion som har särskild sakkunskap i frågor som regleras av stadgan, rätten att anföra klagomål mot Sverige.

Ingen av de stater som hittills har förklarat sig bundna av protokollet, dvs. Cypern, Italien och Norge, har avgett en sådan förklaring.

I promemorian har föreslagits att även Sverige bör avvakta med att avge en sådan särskild förklaring. De flesta av remissinstanserna har accepterat detta. Några av remissinstanserna, bl.a. *Handikappombudsmannen*, anser dock inte att det finns något bärande argument för att utesluta de aktuella organisationerna från klagorätt. *Handikappombudsmannen* framhåller att en utökad klagorätt åt sammanslutningar av enskilda innebär ett inslag av ökad demokrati i den internationella politiken och att detta är i linje med utvecklingen internationellt.

Regeringen delar uppfattningen att inte bara de internationella utan även nationella enskilda organisationer har en viktig roll när det gäller att bevaka att rättigheter, som de är särskilt berörda av, genomförs i praktiken. Som *Diskrimineringsombudsmannen* påpekar innehåller den europeiska sociala stadgan flera bestämmelser som inte avser arbetsmarknaden, och som därmed i princip rör intressen som normalt inte företräds av nationella arbetsgivar- och arbetstagarorganisationer.

Enligt regeringens mening finns det dock skäl för att inte redan nu avge en förklaring enligt artikel 2. Som anförts i promemorian kommer i det nya förfarandet den oberoende expertkommittén att få helt nya uppgifter – den skall bl.a. ta ställning till om en viss organisation är ”representativ” respektive har ”särskild sakkunskap” och den skall bedöma om ett visst klagomål gäller en fråga i vilken en organisation har ”särskild sakkunskap”. Detta gäller klagomål både från internationella och nationella organisationer. Det kan nämnas att när det gäller interna-

tionella enskilda organisationer har regeringskommittén ett inflytande på så sätt att den skall fastställa en särskild lista med organisationer som skall få klagorätt (artikel 1 b), vilket för övrigt ännu inte skett (februari 1998). När det gäller att fastställa vilka nationella organisationer enligt artikel 2 som skall få klagorätt har däremot varken den ratificerande staten i fråga eller regeringskommittén något inflytande. Som nyss nämnts är det den oberoende expertkommittén som avgör den saken. Det kan därför finnas anledning att avvakta den praxis som kommer att utvecklas i den oberoende expertkommittén när det gäller vilka organisationer som ges klagorätt.

Sammanfattningsvis gör regeringen den bedömningen att tilläggsprotokollet angående ett kollektivt klagomålsförfarande kan godtas, men utan att det nu avges en särskild förklaring avseende artikel 2.

5 Den reviderade europeiska sociala stadgan

5.1 Stadgans huvudsakliga innehåll

Den reviderade europeiska sociala stadgan har utformats som ett från 1961 års stadga fristående instrument, och avsikten är att den så småningom helt skall komma att ersätta denna. Den reviderade stadgan har samma uppläggning som 1961 års stadga med en del I som innehåller en målsättningsförklaring med en förteckning över de rättigheter som sedan presenteras närmare i de enskilda artiklarna, med samma nummer, i del II. Listan i 1961 års stadga på 19 artiklar har i den reviderade stadgan utökats till 31. Fyra av dessa tolv nya artiklar är identiska med artiklarna i 1988 års tilläggsprotokoll (artiklarna 20–23). Övriga åtta är helt nya (artiklarna 24–31):

- rätten till skydd i fall av uppsägning,
- rätten till skydd av arbetstagares fordringar om arbetsgivaren blir insolvent,
- rätten till värdiga arbetsförhållanden,
- rätten till jämställdhet för arbetstagare med familjeansvar,
- rätten för arbetstagarrepresentanter till skydd och till villkor som underlättar deras verksamhet,
- rätten till information och samråd vid kollektiv uppsägning,
- rätten till skydd mot fattigdom och social utslagning,
- rätten till bostad.

Innehållet i några av de 19 artiklar som har sin motsvarighet i 1961 års stadga har också ändrats i vissa avseenden, t.ex. vad gäller åldersgränser, tidsfrister och tillämpningsområden. Även mer övergripande förändringar har gjorts i några av artiklarna.

Den reviderade sociala stadgan innehåller ytterligare fyra avsnitt med bestämmelser rörande åtaganden, övervakning av genomförandet av åtagandena, ändringar, undertecknande, uppsägning etc., motsvarande i huvudsak bestämmelser i 1961 års stadga.

Även den bilaga som är bifogad 1961 års stadga har sin motsvarighet i den reviderade stadgan i form av ett tillägg. Detta har kompletterats med,

i vissa fall omfattande, anmärkningar till de nya artiklarna. Liksom tidigare utgör detta tillägg till stadgan en integrerad del av densamma (artikel 38 resp. artikel N).

En stat som förklarar sig bunden av den reviderade stadgan behöver inte säga upp 1961 års stadga eller 1988 års tilläggsprotokoll. När den reviderade stadgan godtagits upphör automatiskt motsvarande artiklar i de nyss nämnda instrumenten att vara tillämpliga.

Stadgans engelska och franska originaltexter samt en svensk översättning finns i *bilaga 5*. Till stadgan finns också en förklarande rapport, som inte är av bindande karaktär, men som kan tjäna till ledning vid tolkningen av de olika artiklarna, se *bilaga 6*.

5.2 Några utgångspunkter för ställningstagandet till ratifikation

För godkännande av både 1961 europeiska sociala stadga och den reviderade stadgan krävs att de mål som anges i del I av respektive stadga godkänns. Det får dock göras ett urval bland de rättigheter som anges i de enskilda artiklarna i del II. Det finns vissa minimikrav för ett sådant urval, som, beträffande den reviderade sociala stadgan anges i del III, under artikel A, Åtaganden.

Vid den svenska ratifikationen av den sociala stadgan 1962 undantogs tretton olika förpliktelser (numrerade punkter eller moment av enskilda artiklar) i stadgan från ratifikation. År 1979 gjordes en genomgång av dessa undantagna bestämmelser i syfte att undersöka om Sverige kunde ratificera ytterligare förpliktelser i stadgan (PM 1979-01-23, dnr IS 286/79). De bestämmelser som inte ratificerats kunde, enligt promemorian, liksom inför ratifikationen av stadgan 1962, delas in i tre olika grupper:

- a) bestämmelser som enligt svensk tradition regleras av parterna på arbetsmarknaden, t.ex. artikel 4:2 om övertidsersättning,
- b) bestämmelser som inte kan ratificeras på grund av den svenska lagstiftningens utformning, t.ex. artikel 8:2 om uppsägningsförbud för gravida kvinnor, och
- c) bestämmelser som inte var lämpliga att ratificera p.g.a. att den framtida utvecklingen skulle kunna komma i konflikt med den ståndpunkt stadgan representerar eller att stadgans ståndpunkt över huvud taget är osäker, t.ex. artikel 2:4 om tilläggssemester eller förkortad arbetstid för vissa arbetstagar-kategorier.

På grundval av genomgången i promemorian och de remissvar som inkommit beslutade regeringen (Arbetsmarknadsdepartementet) den 17 maj 1979 (dnr IS 286/79) att ratifikation kunde ske av artikel 4:4, artikel 7:1 och artikel 19:7 på grund av ändrad lagstiftning.

De numrerade punkter eller moment i 1961 års stadga som Sverige inte ratificerat är följande:

- Artikel 2:1 – fastställande av skälig arbetstid per dag och vecka,
- Artikel 2:2 – lön på allmänna helgdagar,
- Artikel 2:4 – tilläggssemester eller förkortad arbetstid för vissa arbetstagar-kategorier,

Artikel 4:2 – förhöjd lön vid övertidsarbete,
 Artikel 4:5 – avdrag på lön,
 Artikel 7:5 – skälig lön för minderåriga och lärlingar,
 Artikel 7:6 – minderårigas yrkesutbildning,
 Artikel 8:2 – uppsägning av kvinnliga arbetstagare,
 Artikel 8:4 – kvinnors arbete nattetid och under jord,
 Artikel 12:4 – slutande av överenskommelser angående social trygghet.

Även i fråga om den reviderade sociala stadgan kan alltså ett urval göras bland de enskilda artiklarna. Vissa särskilda begränsningar för det urvalet finns dock för de stater som ratificerat 1961 års stadga.

Med utgångspunkt från det behov av ställningstagande som krävs vad gäller den reviderade sociala stadgan kan dess bestämmelser indelas i följande olika kategorier:

- Artiklar resp. "numrerade punkter" som helt motsvarar sådana bestämmelser i 1961 års sociala stadga och 1988 års tilläggsprotokoll som Sverige redan har accepterat. Dessa artiklar anses accepterade enligt artikel B i del III i den reviderade stadgan. Vad gäller dessa artiklar krävs inget ställningstagande.

- Bestämmelser som har sin motsvarighet i artiklar som Sverige har accepterat men som har ändrats. Även dessa artiklar anses accepterade enligt den ovan nämnda artikel B. Här måste dock prövas huruvida Sverige uppfyller kraven i bestämmelsen i dess nya lydelse.

- Bestämmelser som helt motsvarar icke-ratificerade artiklar i 1961 års sociala stadga. Beträffande dessa görs en bedömning av om förändrade förhållanden nu medför en annan bedömning än den som gjorts tidigare.

- Bestämmelser som har sin motsvarighet i icke-ratificerade artiklar i 1961 års sociala stadga, men som ändrats. I dessa fall görs en bedömning av om den nya lydelsen och/eller förändrade förhållanden medför att ratifikation kan ske.

- Helt nya bestämmelser, antingen i form av nya numrerade punkter eller moment i en äldre artikel (t.ex. 3:4 och 10:4) eller helt nya artiklar (artiklarna 24–31). Beträffande samtliga dessa krävs ett ställningstagande till om de kan godtas eller inte.

5.3 Godkännande av den reviderade europeiska sociala stadgan

Regeringens förslag: Riksdagen godkänner den reviderade europeiska sociala stadgan. Utöver bestämmelser som motsvarar tidigare godtagna bestämmelser godtas punkterna 2:6, 3:1, 10:4, 15:3, 17:2, 19:11 och 19:12 samt artiklarna 25 – 27 och 29 – 31 i stadgans del II.

Regeringens bedömning: Sverige bör avge en särskild tolkningsförklaring i fråga om artikel E om icke-diskriminering.

Promemorians förslag: Överensstämmer med regeringens.

Remissinstanserna: Samtliga remissinstanser tillstyrker eller har inget att erinra mot att Sverige ratificerar den reviderade europeiska sociala stadgan och att ratifikationen sker i den omfattning som föreslås.

Arbetslivsinstitutet anser dock att ytterligare bestämmelser borde kunna godtas därutöver, t.ex. 4:2 om rätt till förhöjd lön vid övertidsarbete, 4:5 om skydd mot avdrag på lön, 8:2 om uppsägningskydd för gravida kvinnor och 8:4 om bestämmelser för nattarbete för gravida kvinnor. *TCO* anser att artikel 24 om uppsägningskydd bör godtas.

Skälen för regeringens förslag och bedömning: En allmän utgångspunkt för regeringens ställningstagande är att det internationella arbetet för att stärka de ekonomiska och sociala rättigheterna bör ges hög prioritet. Från svensk sida stöder vi sådana strävanden både inom ramen för FN och dess fackorgan och olika regionala organ.

Vad gäller Europarådet ser Sverige mycket positivt på att den europeiska sociala stadgan uppmärksammas alltmer under senare tid. Den har fått en särskilt stor betydelse för Europarådets nya medlemsstater från Central- och Östeuropa. Stadgan har också fått en roll inom EU. Som ett resultat av de diskussioner som under EU:s regeringskonferens fördes om sociala rättigheter införs genom Amsterdamfördraget hänvisningar till den europeiska sociala stadgan både i ingressen till Maastrichtfördraget och i inledningen till det socialpolitiska kapitlet i EG-fördraget.

Stadgan - liksom för övrigt relevanta ILO-instrument - kan utnyttjas för att främja den sociala utvecklingen i Europa, inte minst i de länder som ansökt om medlemskap i EU.

Revideringen av 1961 års europeiska sociala stadgan innebär ett viktigt steg framåt i arbetet för att stärka de ekonomiska och sociala rättigheterna i Europa. Sverige har aktivt deltagit i arbetet på den välbehövliga moderniseringen av stadgan och gett sitt stöd åt det nya instrumentet. Från svensk sida ser vi särskilt positivt på att nya rättigheter som rör rätt till jämställdhet, rätt till information och överläggning vid uppsägningar samt skydd mot sexuella och andra trakasserier på arbetsplatsen tillförts stadgan samtidigt som vi välkomnar att grundläggande rättigheter på det sociala området, som rätten till skydd mot fattigdom och social utslagning och rätten till bostad också har getts en plats i stadgan.

Enligt regeringens mening är det viktigt att den reviderade stadgan så fort som möjligt kan träda i kraft. Omfattningen av de åtaganden som nu föreslås bör därför utgå från gällande svensk lagstiftning. Några ytterligare åtaganden som vore önskvärda men som kräver lagändring har alltså nu inte övervägts. Om förutsättningar föreligger för att godta ytterligare bestämmelser i den reviderade stadgan kan det ske vid en senare tidpunkt genom en särskild förklaring (artikel A 3).

Nedan görs en genomgång av samtliga artiklar i den reviderade stadgan.

Del I

Del I innehåller en förteckning över de rättigheter som stadgan innehåller samt en målsättningsförklaring. Den bör utan vidare kunna godtas.

Artikel 1 – Rätt till arbete

Ingen ändring har skett i artikeln i förhållande till 1961 års stadga.

Sverige har godtagit hela motsvarande artikel i 1961 års stadga och blir bundet av den enligt artikel B i den reviderade stadgans del III.

Artikel 2 – Rätt till skäliga arbetsvillkor

Artikel 2:1 om arbetstid har inte ändrats.

Artikel 2:1 om arbetstid har inte godtagits av Sverige. De skäl mot ratifikation som angavs 1962 och 1979, nämligen att ansvaret för de frågor som regleras i denna artikel – skälig arbetstid och arbetstidsförkortning – främst är parternas och inte statens bedöms ha fortsatt giltighet. Tillkomsten av den nya reglering som införts i arbetstidslagen som en följd av EG:s arbetstidsdirektiv (93/104/EEG) medför ingen annan bedömning.

Enligt regeringens bedömning bör ratifikation därför inte ske.

Artikel 2:2 om lön för allmänna helgdagar har inte ändrats.

Artikeln har inte godtagits av Sverige. Det finns ingen anledning att bedöma denna fråga på annat sätt än tidigare, nämligen att det är en fråga som parterna på arbetsmarknaden ansvarar för. Det medför att artikeln enligt regeringens bedömning inte heller nu bör ratificeras.

Artikel 2:3 om semester har nu ändrats på så sätt att kravet på betald semester utökats från två till fyra veckor.

Artikeln har godtagits av Sverige, som blir bundet av artikeln enligt artikel B i den reviderade stadgans del III. Ändringen bedöms inte medföra något behov av ändring av svenska regler.

Artikel 2:4 har ändrats i syfte att framhålla att i första hand bör risker som är förenade med farliga arbeten elimineras, först i andra hand bör kompensation i form av reducerad arbetstid eller utökad semester komma i fråga.

Artikeln har inte godtagits av Sverige med hänvisning till det skäl som anges under c i avsnitt 5.2, dvs. osäkerhet om den kommande utvecklingen. Vid frågans behandling 1979 påpekades att kortare arbetstid och längre semester förekommer på en del håll genom kollektivavtal, men inte nödvändigtvis p.g.a. arbetets art, och hänvisning gjordes till de generella reformer som då var aktuella på arbetstids- och semesterområdet. Samtliga remissinstanser gjorde då bedömningen att ratifikation inte borde ske. Artikeln har nu ändrats och betoningen har lagts på reducering av risker i första hand. Kravet på reducerad arbetstid och utökad semester för särskilda grupper kvarstår dock. Med hänsyn till detta och till den bedömning som gjordes 1979 borde ratifikation enligt promemorian inte heller nu ske.

Vid remissbehandlingen av promemorian har ingen av arbetsmarknadens parter haft någon invändning mot promemorians bedömning. Enligt regeringens mening bör därför ratifikation inte ske, i vart fall inte för närvarande.

Artikel 2:5 har inte ändrats.

Sverige har godtagit artikeln och blir bundet av den enligt artikel B i den reviderade stadgans del III.

Artikel 2:6 om skriftlig information om anställningsvillkor är ny. Utformningen av artikeln anknyter till EG:s direktiv (91/533) i frågan. Enligt tillägget till stadgan kan bl.a. vissa arbetstagare med tillfällig anställning eller anställning av speciell beskaffenhet undantas från artikelns tillämpningsområde.

De svenska reglerna på detta område återfinns i 6 a § lagen (1982:80) om anställningsskydd (LAS). De undantag för vissa grupper av arbetstagare som 1 § LAS innehåller bör rymmas inom ramen för de undantag som får göras enligt stadgan för särskilda typer av anställningar om det finns sakliga skäl. Enligt regeringens mening bör artikeln därför kunna godtas.

Artikel 2:7 om nattarbete är ny. Enligt denna punkt skall nattarbetande ges särskilt skydd. Någon motsvarande regel finns inte i 1961 års stadga. Artikel 8:4 a) i den stadgan är begränsad till avse särskild reglering av kvinnors användande i industriellt nattarbete. Den nya artikeln är avsedd att ge skydd både åt män och kvinnor som utför nattarbete. Artikeln är inte begränsad till nattarbete inom industrin. Vad som utgör nattarbete får avgöras genom nationell lagstiftning eller praxis. Enligt den förklarande rapporten kräver artikeln inte särskild reglering. Artikel J medger att det är tillräckligt att artikeln tillämpas på det stora flertalet av de berörda arbetstagarna.

Den svenska arbetstidslagen (1982:673) bygger på ett principiellt nattarbetsförbud, se 13 § arbetstidslagen. Visst nattarbete är tillåtet med stöd av lagens undantagsregel. Avvikelse får dock göras med stöd av kollektivavtal. I EG:s arbetstidsdirektiv (93/104/EG) finns särskilda regler om nattarbete, bl.a. om nattarbetets längd. Genom de ändringar som skett 1996 i arbetstidslagen skall dessa regler iakttagas i kollektivavtal som ingåtts med avvikelse från lagens bestämmelser. En arbetsgivare har också på grund av reglerna i arbetsmiljölagens (1977:1160) andra resp. tredje kapitel skyldighet att tillförsäkra nattarbetande ett skydd för hälsa och säkerhet som är tillfredsställande med hänsyn till arbetets natur. Särskilda föreskrifter om hälsoundersökning av nattarbetande har nyligen, med anledning av EG-direktivet, beslutats av Arbetarskyddsstyrelsen.

Vissa grundläggande skyddsregler är alltså av tvingande karaktär. Därutöver sker dock kompensation för nattarbete i form av arbetstid, lön eller liknande förmåner genom regler i kollektivavtal. De frågor som artikeln avser att reglera, nämligen särskilda åtgärder för nattarbetare, får därför i betydande utsträckning, liksom de frågor som artikel 2:1 och 2:2 behandlar, anses vara ett ansvar för parterna på arbetsmarknaden.

Av remissyttrandena från arbetsmarknadens parter framgår att dessa delat eller inte haft någon invändning mot promemorians bedömning att ratifikation inte bör ske av artikeln. Det har inte heller någon annan av remissinstanserna. Enligt regeringens mening bör därför ratifikation inte ske, i vart fall inte för närvarande.

Artikeln har fått en ny inledning och två nya punkter, och de nuvarande punkterna har redigerats om. Genom den nya inledningen framhålls att samrådet med parterna på arbetsmarknaden i dessa frågor gäller hela innehållet i artikeln.

Artikel 3:1 är ny och innehåller krav på staterna att utforma och genomföra en nationell politik vad gäller hälsa och säkerhet på arbetsplatsen och arbetsmiljö.

Det krav som ställs på att den nationella politiken på detta område utformas i samråd med parterna på arbetsmarknaden bör kunna anses uppfyllt genom den utformning som getts regelverket på arbetsmiljöområdet, nämligen en ramlagstiftning som förutsätter att parterna i väsentliga hänseenden tar ansvaret för att förverkliga målen. Reglerna i arbets-

miljölagen (1977:1160) och arbetsmiljöförordningen (1977:1166) samt i föreskrifter utfärdade av Arbetarskyddsstyrelsen får anses vara utformade på ett sätt som innebär att kraven i artikeln är uppfyllda. Den bör alltså kunna ratificeras.

Artikel 3:2 motsvarar artikel 3:1 och 3:3.

Artikel 3:3 motsvarar artikel 3:2 och 3:3.

Sverige har godtagit artiklarna 3:1 – 3 i 1961 års stadga och blir bundet av dessa artiklar enligt artikel B i den reviderade stadgans del III.

Artikel 3:4 är ny och ställer krav på staterna att främja en fortgående utveckling av en förebyggande företagshälsovård. Hur det skall ske får enligt tillägget bestämmas i enlighet med nationella lagar eller förordningar, kollektivavtal eller andra åtgärder som är lämpliga enligt de nationella förhållandena.

Svensk lagstiftning innehåller vissa bestämmelser som särskilt reglerar företagshälsovård. Enligt 32 § 3 b mom. kommunalskattelagen (1928:370) beskattas inte en anställds förmån av företagshälsovård. Vidare har en arbetsgivare rätt att göra avdrag för kostnader för företagshälsovård enligt punkt 34 av anvisningarna till 23 § kommunalskattelagen. Bestämmelsen i 3 kap. 2 § andra stycket arbetsmiljölagen kan sägas bygga på förutsättningen att företagshälsovården skall vara en angelägenhet för och vila på en samverkan mellan arbetsmarknadens parter. Bestämmelsen i arbetsmiljölagen om arbetsgivarens skyldighet att föranstalta om företagshälsovård tar därför sikte på endast arbetsmiljöer där arbetsuppgifterna är förenade med så speciella påfrestningar och risker att tillgång till företagshälsovård måste ses som en absolut nödvändighet för att förebygga ohälsa eller olycksfall bland de anställda. Kollektivavtal om företagshälsovård finns i dag bl.a. på hela den statliga och kommunala sektorn samt inom handels, stål- och metallindustrin och byggbranschen. Sedan några år tillbaka saknas emellertid ett centralt avtal mellan LO och SAF om företagshälsovård. När det gäller företagshälsovårdens täckningsgrad framgår det av en undersökning som redovisas i Statskontorets rapport Företagshälsovården i dag (1997:2) att 73 procent av alla anställda uppger att de har tillgång till företagshälsovård. En kvalitetssäkringsmodell för företagshälsovården har tagits fram

av Arbetskyddsstyrelsen tillsammans med arbetsmarknadens parter och Föreningen Svensk Företagshälsovård och håller nu på att införlivas.

En uppgift i regeringens arbetslivspolitik är att förebygga arbetsrelaterade fysiska och psykiska belastningar samt att hjälpa dem som drabbas av ohälsa tillbaka till arbetslivet. Arbetskyddsstyrelsen har utfärdat föreskrifter om arbetsanpassning och rehabilitering (AFS 1994:1) och internkontroll av arbetsmiljön (AFS 1996:6). Med ett bra förebyggande arbete och tidiga rehabiliteringsinsatser ökar förutsättningarna för ett säkert och utvecklande arbetsliv samt för produktivitetsförbättringar och minskade kostnader både för arbetsgivaren och det allmänna.

Sverige ratificerade år 1986 ILO-konventionen (nr 161) om företagshälsovård. Sveriges rapporter om tillämpningen av denna konvention har föranlett vissa frågor från ILO:s expertkommitté för tillämpningen av konventioner och rekommendationer vad gäller bl.a. den svenska företagshälsovårdens täckningsgrad. Det har ibland ifrågasatts om Sverige uppfyller de krav konventionen ställer sedan det tidigare statliga stödet till företagshälsovården upphörde.

För närvarande pågår ett av regeringen initierat utredningsarbete som avser arbetsgivarens skyldigheter och företagshälsovårdens uppgifter. Resultatet av det arbetet bör enligt regeringens mening avvaktas innan ett beslut kan fattas om godkännande av denna artikel bör ske eller ej.

Artikel 4 – Rätt till skälig lön

Artikel 4 har inte ändrats.

Sverige har godtagit **artiklarna 4:1, 4:3 och 4:4** och blir bundet av dem enligt artikel B i den reviderade stadgans del III.

Artikel 4:2 och **4:5** rör lönefrågor och har inte ratificerats av Sverige. I promemorian föreslås att ratifikation inte heller nu bör ske, eftersom det rör sig om frågor som i huvudsak regleras av parterna på arbetsmarknaden. *Arbetslivsinstitutet* anser dock inte att skälen för att avstå från godkännande av artikel 4:2, rätt till övertidsersättning, och 4:5, skydd mot avdrag på lön, är hållbara. Institutet delar visserligen uppfattningen att arbetsmarknadens parter ansvarar för regleringen av vissa områden inte bör inskränkas, och anser att denna argumentation har särskild bärighet inom områden som rör arbetstid och lönefrågor. Enligt institutet borde Sverige trots detta överväga ratificering av artikel 4:2 eftersom de normerande kollektivavtalen i det närmaste undantagslöst tillerkänner arbets- tagare förhöjd ersättning vid övertidsarbete. Institutet påpekar att arbetstagare utanför det kollektivavtalsreglerade område genom en utfyllnadsregel utformad av Arbetsdomstolen har getts en sådan rätt, varför det borde vara självklart att den svenska regleringen uppfyller stadgans krav. Argumentet att bestämmelsen uppfylls främst genom kollektivavtal borde därför enligt institutet ge vika, liksom det fick göra vid 1962 års godkännande av den grundläggande artikel 4:1 om rätt till skälig lön, vilken Sverige alltså godtagit. När det gäller rätten till skydd mot avdrag på lön finns det, påpekar institutet, lagregler bl.a. i lagen (1970:215) om arbetsgivarens kvittningsrätt. Lagreglerna på området är visserligen

dispositiva till förmån för kollektivavtal, men även kvittningsregler som fastställts i kollektivavtal uppfyller stadgans krav enligt institutet.

När det gäller bedömningen av om ratifikation av de nu aktuella artiklarna bör ske eller inte vill regeringen först erinra om följande. Vid den genomgång av icke-ratificerade bestämmelser som gjordes 1979 konstaterades i den promemoria som upprättats i ärendet att bl.a. artikel 4:2 hörde till det område som helt regleras genom kollektivavtal, och att frågan om ratifikation därför borde avgöras av arbetsmarknadens parter. Vad gäller artikel 4:5 noterades att området lagreglerats i och med 1970 års lag men eftersom lagen medger att kvittning kan ske genom kollektivavtal borde det ankomma på arbetsmarknadens parter att ta ställning även i den ratifikationsfrågan. Vid remissbehandlingen av 1979 års promemoria avstyrkte alla remissinstanser utom dåvarande statens arbetsgivarverk ratifikation av artikel 4:2. Beträffande artikel 4:5 avstyrktes ratifikation av samtliga utom arbetsgivarverket och SAF. Den sistnämnda organisationen uttalade sig inte om artikel 4:5. Arbetsmarknadens organisationer framhöll att en ratifikation av förpliktelser som kan uppfyllas genom avtal mellan arbetsmarknadens parter innebär att staten påtar sig ansvar för hur dessa avtal skall utformas i framtiden helt eller delvis, vilket organisationerna uppfattade som ett avsteg från principerna om arbetsmarknadsparternas frihet från statlig inblandning i avtalsfrågor.

Vid remissbehandlingen av den nu aktuella promemorian har ingen av arbetsmarknadens parter gett uttryck för uppfattningen att en ratifikation nu bör ske.

Regeringen delar i och för sig Arbetslivsinstitutets uppfattning om hur rättsläget är att bedöma vad gäller uppfyllandet av stadgans krav i artikel 4:2 och 4:5 för svensk del. Detta är dock inte i sig tillräckligt för att ratifikation bör ske. Även idag bör avgörande vikt ges åt parternas ställningstagande i ratifikationsfrågan. Det principiella argumentet om att undvika statlig inblandning i avtalsfrågorna på detta område kvarstår alltså. Det är visserligen riktigt att den principen inte följts när det gäller artikel 4:1, rätten till skälig lön. Den bestämmelsen ansågs vid 1962 års ratifikation så allmänt hållen och självklar att principen om arbetsmarknadsparternas autonomi i lönebildningsfrågor fick vika. Detta får dock ses som en undantagssituation.

Enligt regeringens mening finns det alltså nu ingen anledning till någon annan bedömning av ratifikationsfrågan än den som har gjorts tidigare. Ratifikation av artiklarna 4:2 och 4:5 bör inte heller nu ske.

Artikel 5 – Föreningsrätt

Artikeln, som Sverige godtagit, har inte ändrats. Sverige blir bundet av artikeln enligt artikel B i den reviderade stadgans del III.

Artikel 6 –Kollektiv förhandlingsrätt

Artikeln, som Sverige godtagit, har inte ändrats. Sverige blir bundet av artikeln enligt artikel B i den reviderade stadgans del III.

Artikel 7 – Rätt till skydd för barn och ungdom

Artikel 7:1 har inte ändrats.

Artikeln har godtagits av Sverige, som blir bundet av den enligt artikel B i den reviderade stadgans del III.

Artikel 7:2 har ändrats. En åldersgräns på 18 år införts. Enligt en ny bestämmelse i tillägget får undantag göras från denna åldersgräns genom nationell lagstiftning under viss förutsättningar.

Artikeln har godtagits av Sverige, som blir bundet av den enligt artikel B i den reviderade stadgans del III.

Kravet på en åldersgräns på 18 år bör vara uppfyllt genom regleringen i Arbetarskyddsstyrelsens föreskrifter om minderåriga (AFS 1996:1).

Artikel 7:3 har inte ändrats.

Artikeln har godtagits av Sverige, som blir bundet av den enligt artikel B i den reviderade stadgans del III.

Artikel 7:4 har ändrats. Åldersgränsen för den begränsade arbetstid som krävs enligt artikeln har höjts från 16 till 18 år.

Artikeln har godtagits av Sverige, som blir bundet av den enligt artikel B i den reviderade stadgans del III. Kravet på en åldersgräns på 18 år bör vara uppfyllt genom regleringen i Arbetarskyddsstyrelsens föreskrifter om minderåriga (AFS 1996:1).

Artikel 7:5 och **7:6** har inte ratificerats av Sverige och har inte ändrats.

Regeringen konstaterar att skälen till att artiklarna, som behandlar lönefrågor för minderåriga arbetstagare och lärlingar, inte har godtagits av Sverige är desamma som anförts vad beträffar sådana lönefrågor som regleras i artiklarna 4:2 och 4:5. Med hänvisning till vad som sagts i samband med behandlingen av dessa artiklar finner regeringen att det saknas anledning att frånga den bedömning som tidigare gjorts i fråga om ratifikation. Artikel 7:5 och 7:6 bör alltså inte heller nu ratificeras.

Artikel 7:7 har ändrats på så sätt att längden på den betalda semestern har utökats från tre till fyra veckor.

Artikeln har godtagits av Sverige och Sverige blir bundet av den enligt artikel B i den reviderade stadgans del III. Det nya kravet på minst fyra veckors semester medför inget behov av ändrade svenska regler.

Artiklarna 7:8 – 10 har inte ändrats.

Artiklarna har godtagits av Sverige, som blir bundet av dem enligt artikel B i den reviderade stadgans del III.

Artikel 8 – Rätt till skydd för arbetstagare vid graviditet och barnsbörd

Artikeln har ändrats av jämställdhetshänsyn så att den är tillämplig på kvinnliga arbetstagare endast vid graviditet och barnsbörd, vilket framgår av rubriken och den inledande meningen.

Artikel 8:1 har ändrats så att kravet på mödraledighet utökats från 12 till 14 veckor.

Artikeln har godtagits av Sverige, som blir bundet av den enligt artikel B i den reviderade stadgans del III. Förlängningen av rätten till ledighet från 12 till 14 veckor medför inget behov av ändring av svenska regler.

Artikel 8:2 om uppsägningsförbud i vissa fall beträffande gravida kvinnor och kvinnor som har mödraledighet har ändrats. Enligt den nya lydelsen börjar den period då uppsägningsförbud råder att löpa när kvinnan meddelar sin arbetsgivare att hon är gravid och inte, som tidigare, vid ledighetens början. I tillägget anges att undantag från uppsägningsförbudet får göras i vissa situationer, t.ex. om "ifrågavarande företag upphör med sin verksamhet".

Artikelns har inte godtagits av Sverige. Trots ändringen överensstämmer inte det särskilda uppsägningsförbudet i artikeln med reglerna om saklig grund i lagen (1982:80) om anställningsskydd (LAS). Artikelns får anses inkludera ett förbud mot uppsägning *på grund av* graviditet, men den går längre än så. Bestämmelsen bör, mot bakgrund av expertkommitténs praxis, tolkas så att det är förbjudet för en arbetsgivare att vidta uppsägning under den aktuella perioden, även om en uppsägning sker på andra grunder, t.ex. arbetsbrist - som inte innebär att verksamheten upphör - eller personliga skäl, t.ex. misskötsamhet - som inte är så allvarlig att den utgör grund för avskedande. Detta innebär att inte heller det uppsägningsskydd som finns i jämställdhetslagen (1991:433) eller föräldraledighetslagen (1995:584) är tillräckliga för att uppfylla kraven i artikeln.

Arbetslivsinstitutet förespråkar att en översyn skall göras av de svenska regler som enligt promemorian inte anses vara förenliga med stadgans bestämmelser i syfte att få en mer omfattande ratificering. Institutet anser att det kan finnas anledning att överväga om den enskilde arbetstagaren har något att vinna på att uppsägningsreglerna i LAS kompletteras genom särreglering och uppsägningsskyddet därmed utvidgas till att också omfatta det uppsägningsförbud som stadgas i artikel 8:2.

Som tidigare nämnts har regeringen gjort den bedömningen att ratifikationsmöjligheterna bör ske utifrån gällande svensk rätt. Av den anledningen bör ratifikation av artikel 8:2 nu inte ske.

Artikel 8:3 har inte ändrats.

Sverige har godtagit artikeln och blir bundet av den enligt artikel B i den reviderade stadgans del III.

Artikel 8:4, om nattarbete, har ändrats. Den nya artikeln motsvarar närmast punkten a artikel 8:4 i 1961 års stadga. Tillämpningsområdet för artikeln har begränsats från att ha gällt kvinnliga arbetstagare i allmänhet till att endast omfatta gravida kvinnor, kvinnor som nyligen fött barn eller ammar. En vidgning har samtidigt skett eftersom artikeln nu omfattar nattarbete inom alla arbetsområden. Mönstret för utformningen av tillämpningsområdet har hämtats från ILO-konventionen (nr 171) om nattarbete och EG-direktivet (92/85) om gravida arbetstagare. Artikelns kräver att det utfärdas bestämmelser om nattarbete för gruppen arbetstagare i fråga.

Artikelns har inte godtagits av Sverige. Frågan är nu om ändringen av artikeln ger anledning till en annan bedömning, särskilt som Sverige nu infört regler som genomför EG:s direktiv om gravida arbetstagare (92/85/EEG). Det finns numera särskilda bestämmelser om omplacering och ledighet för arbetstagare som väntar barn, nyligen fött barn eller ammar i föräldraledighetslagen (1995:584). Arbetarskyddsstyrelsen har också utfärdat föreskrifter om arbete som utförs av dessa kategorier

arbetstagare (Gravida och ammande arbetstagare, AFS 1994:32). I föreskrifterna finns en regel, 8 §, om förbud mot att i vissa fall ålägga kvinnor som är gravida eller fött barn högst 14 veckor tidigare nattarbete. Regeln ansluter nära till artikel 7 om nattarbete i EG-direktivet.

De svenska reglerna på området bygger på uppfattningen att nattarbete normalt inte innebär någon risk vid graviditet eller vid amning. I vissa fall kan dock nattarbete bli alltför påfrestande, t.ex. vid sammanhängande perioder av nattarbete med samtidig och påtaglig fysisk och/eller psykisk belastning, utan tillräckliga vilopausar. Om en sådan bedömning görs skall åtgärder vidtas. I övrigt gäller de arbetstidsregler som följer av arbetstidslagstiftning och kollektivavtal.

Åtagandet enligt artikel 8:4 innebär "att utfärda bestämmelser för nattarbete" för denna kategori kvinnliga arbetstagare. Artikelns ordalydelse anger inte vad för typ av bestämmelser det skall vara fråga om, och det går därför inte att bedöma om detta åtagande sträcker sig längre än den nyss redovisade svenska regleringen. Eftersom artikelns ordalydelse på denna punkt är densamma som i 1961 års stadga kan viss ledning hämtas från expertkommitténs praxis. Enligt denna måste bestämmelserna i fråga specificera villkoren för nattarbete, som t.ex. eventuellt behov av tillstånd från yrkesinspektionen, arbetstid, raster, längden på ledigheten efter nattarbete etc.

Arbetslivsinstitutet ifrågasätter de skäl som presenteras i promemorian mot att ratificera artikel 8:4. Enligt institutet kan det ifrågasättas om argumentet att undvika särreglering är hållbart när en sådan reglering avser att skydda kvinnor i en för kvinnor exklusiv situation från hälso-risker och därmed tillvarata ett särskilt skyddsvärt intresse. Detta borde enligt institutet inte stå i strid med de jämlikhetsskäl som i andra fall motiverar ett undvikande av en sådan reglering.

Enligt regeringens mening är den svenska regleringen av nattarbete för den aktuella gruppen kvinnor tillfredsställande. I dag regleras nattarbete liksom annan arbetstid i mycket stor utsträckning genom kollektivavtal som ingåtts genom avvikelser från arbetstidslagen. Därtill kommer den reglering i speciella situationer som återfinns i de ovan nämnda föreskrifterna från Arbetsarkivstyrelsen. Detta är alltså ett område som arbetsmarknadens parter i stor utsträckning förfogar över. Redan av den anledningen bör en ratifikation anstå av samma skäl som anförts beträffande bestämmelserna om arbetstid i artikel 2.

Ett godtagande av artikel 8:4 skulle dessutom kunna innebära krav på ytterligare särreglering för gruppen ifråga. En viktig svensk utgångspunkt i detta sammanhang är, som *JämO* påpekar, att i möjligaste mån undvika särbestämmelser för kvinnor i arbetslivet. Jämställdhetsskäl talar alltså mot att Sverige skulle åta sig att införa bestämmelser av detta slag.

Enligt regeringens bedömning bör därför en ratifikation av artikeln inte ske.

Artikel 8:5 är ny. Den motsvarar närmast artikel 8, punkten 4b i 1961 års stadga, som har ändrats så att förbudet mot vissa typer av farligt arbete endast avser kvinnliga arbetstagare som är gravida, nyligen fött barn eller ammar och inte kvinnor i allmänhet som tidigare.

Sverige har inte godtagit artikel 8:4 i 1961 års stadga och är därför inte heller bundet av denna artikel. Även här gäller frågan om ändringen av

artikeln ger anledning till en annan bedömning, särskilt som Sverige nu infört nya regler som genomför EG:s direktiv om gravida arbetstagare (92/85/EEG). De svenska reglerna på detta område återfinns i föräldraleighetslagen (1995:584) samt i särskilda föreskrifter från Arbetskyddsstyrelsen med bestämmelser om förbud att sysselsätta gravida eller ammande arbetstagare i vissa arbeten, t.ex. dykeriarbete och blyarbete.

Stadgans artikel innehåller ett kategoriskt förbud mot att anlita gravida kvinnor, kvinnor som nyligen fött barn och som ammar till gruvarbete under jord. De svenska förbudsreglerna är annorlunda utformade. Endast gruvarbete under jord som är förknippat med särskilda risker är förbjudet (AFS 1986:17, ändrad AFS 1994:33). I Sverige är de flesta arbeten under jord jämförbara med liknande arbeten på marknivå. Det är individuella riskbedömningar som ligger till grund för ett eventuellt förbud. Någon anledning till totalförbud finns inte enligt vår uppfattning.

Stadgans förbud på denna punkt sträcker sig alltså längre än de svenska reglerna. Redan detta skulle kunna vara tillräckligt för att inte ratificera artikeln. Artikeln innehåller därtill ett krav på att vidta särskilda åtgärder för att skydda dessa kvinnors rättigheter i frågor som rör anställningen. Vilka åtgärder som krävs lämnas öppet.

De svenska reglernas utformning samt sådana jämställdhetsskäl som anförts vid ställningstagandet till artikel 8:4 medför enligt regeringens mening att artikeln inte bör ratificeras.

Artikel 9 – Rätt till yrkesvägledning

Artikeln har inte ändrats.

Sverige, som godtagit artikeln, blir bundet av den enligt artikel B i den reviderade stadgans del III.

Artikel 10 – Rätt till yrkesutbildning

Artikel 10:1–3 är oförändrade.

Sverige, som godtagit hela artikel 10 i 1961 års stadga blir bundet av dessa artiklar enligt artikel B i den reviderade stadgans del III.

Artikel 10:4 är ny. Enligt denna artikel åtar sig staterna att vid behov vidta särskilda åtgärder för rehabilitering och återanpassning till arbetslivet av långtidsarbetslösa.

I Sverige har åtgärder för att minska långtidsarbetslösheten haft hög prioritet inom arbetsmarknads- och utbildningspolitiken. Arbets- och kompetenslinjen har hävdats, dvs. en arbetslös som inte genast kan få ett arbete skall erbjudas utbildning eller arbetsplatsförlagd praktik. Det är först när inga andra alternativ återstår som kontant stöd erbjuds. Särskild uppmärksamhet ges till personer som varit inskrivna mer än två år vid arbetsförmedlingen.

De krav på särskilda åtgärder som ställs i artikeln borde enligt regeringens mening vara uppfyllda utan några regeländringar. Artikeln bör alltså kunna ratificeras.

Artikel 10:5 motsvarar artikel 10:4 i 1961 års stadga.

Sverige har godtagit artikel 10:4 och blir därmed bundet av artikeln enligt artikel B i den reviderade stadgans del III.

Artikel 11 – Rätt till skydd för den enskildes hälsa

Artikel 11:1 och **11:2** har inte ändrats.

Sverige har godtagit artiklarna och blir bundet av dem enligt artikel B i den reviderade stadgans del III.

Artikel 11:3 har ändrats på så sätt att orden "och olycksfall" lagts till i slutet. Artikelns krav på att vidta förebyggande åtgärder gäller alltså inte endast vad beträffar sjukdom utan även olycksfall.

Sverige har godtagit artikeln och blir bundet av den enligt artikel B i den reviderade stadgans del III.

Vad gäller det nya innehållet i artikeln kan följande nämnas när det gäller svenska förhållanden på området. Ett av de övergripande målen i den svenska hälso- och sjukvårdslagen, nämligen en god hälsa för hela befolkningen, förutsätter allmänt förebyggande insatser. I lagens förarbeten talas exempelvis om att begränsa riskerna i livsmiljön. Det handlingsprogram för förebyggande av olycksfall på folkhälsoområdet som har utarbetats inom EU har inte ansetts behöva medföra några ändringar i svenska regler. Enligt regeringens bedömning behöver den nya lydelsen av artikel 11:3 inte heller medföra några sådana ändringar.

Artikel 12 – Rätt till social trygghet

Artikel 12:1 är oförändrad.

Sverige har godtagit artikel 12:1 och blir bundet av den enligt artikel B i den reviderade stadgans del III.

Artikel 12:2 har ändrats på så sätt att den inte längre hänvisar till ILO-konventionen (nr 102) som referensnivå vad gäller social trygghet utan i stället till den europeiska balken för social trygghet.

Sverige har godtagit artikeln och blir bundet av den enligt artikel B i den reviderade stadgans del III.

Regeringen delar *Riksförsäkringsverkets* bedömning att ändringen – hänvisning till den europeiska balken för social trygghet som referensnivå – inte medför något behov av ändrade svenska regler. Sverige ratificerade balken 1965.

Artikel 12:3 har inte ändrats.

Sverige har godtagit artikeln och blir bundet av den enligt artikel B i den reviderade stadgans del III.

Artikel 12:4 har inte ändrats.

Sverige har inte godtagit artikeln. Vid den genomgång som gjordes 1979 var remissinstanserna eniga om att artikeln då inte borde ratificeras av de skäl som framförts i promemorian, nämligen osäkerhet om den framtida utvecklingen. Trots att Sverige i stort sett bedömdes uppfylla kraven på likabehandling fanns problem vad gällde sjukförsäkringsförmåner eftersom endast den nordiska trygghetskonventionen då garanterade den utflyttande motsvarande förmåner i inflyttningslandet. Sedan

denna bedömning gjordes har situationen förändrats inte minst som en följd av EES-avtalet och Sveriges medlemskap i EU. Sociala stadgan omfattar dock för närvarande fler länder än EES-avtalet.

Riksförsäkringsverket delar uppfattningen i promemorian att ratifikationshindret får anses kvarstå. *Juridiska fakultetsstyrelsen vid Lunds universitet* påpekar att Sverige genom EU-medlemskapet är bundet till den samordning av socialförsäkringsförmåner som föreskrivs i förordningen (EEG) nr 1408/71 och anser att en utvidgning av samordningen av de europeiska socialförsäkringssystemen numera bör ske på gemensam europeisk nivå.

Enligt regeringens mening bör ratifikation av artikel 12:4 inte ske.

Artikel 13 – Rätt till social och medicinsk hjälp

Artikeln har inte ändrats. Sverige blir bundet av artikeln enligt artikel B i den reviderade stadgans del III.

Artikel 14 – Rätt att få tillgång till sociala tjänster

Artikeln har inte ändrats. Sverige blir bundet av artikeln enligt artikel B i den reviderade stadgans del III.

Artikel 15 – Rätt till oberoende, social integrering och deltagande i samhällslivet för personer med funktionshinder

Artikeln har ändrats på så vis att den inte längre endast behandlar yrkesmässig rehabilitering utan även en rätt för personer med funktionshinder till oberoende, social integrering och deltagande i samhällslivet i allmänhet.

Det krävs av staterna att de åtar sig att utforma en särskild policy för personer med funktionshinder. Så långt som möjligt bör nödvändiga åtgärder vidtas inom ramen för de allmänna system som finns hellre än genom särskilda institutioner, i linje med ministerkommitténs rekommendation R(92)6.

Artikel 15:1 och **15:2** har ändrats.

Sverige, som har godtagit artiklarna, blir bundet av dem enligt artikel B i den reviderade stadgans del III. Ändringarna i dessa artiklar medför enligt regeringens bedömning inte något behov av ändrade svenska regler.

Artikel 15:3 är ny och handlar om deltagande i samhällslivet i allmänhet.

Funktionshindrades fullständiga sociala integration och deltagande i samhällslivet, bl.a. i de avseenden som särskilt anges i artikeln, främjas bl.a. genom bestämmelser i

1. socialtjänstlagen (1980:620), dels de allmänna bestämmelserna om socialt stöd och hjälp (bl.a. om färdtjänst och hemtjänst), dels särskilda bestämmelser om funktionshindrade (bl.a. om bostad med särskild service),

2. lagen (1993:387) om stöd och service till vissa funktionshindrade
3. lagen (1993:389) om assistansersättning
4. hälso- och sjukvårdslagen (1982:763) (sjukvård, hjälpmedel och tolktjänst)
5. förordningen (1992:621) om statsbidrag till texttelefoner
6. förordningen (1988:890) om bilstöd till handikappade
7. lagen (1997:736) om färdtjänst.

De regler som finns på området bör enligt regeringens mening vara tillräckliga för att artikeln skall kunna ratificeras.

Artikel 16 – Rätt till socialt, rättsligt och ekonomiskt skydd för familjen

Artikeln är inte ändrad. Dess räckvidd har dock utökats som en följd av att artikel 17 ändrats så att den inte längre handlar om "mödrar och barn" utan om "minderåriga". I begreppet familj i artikel 16 kommer i fortsättningen att ingå både en ensamstående förälder och den som lever i par. Att även familjer med en ensamstående förälder täcks av artikeln framgår av bestämmelsen i tillägget.

Sverige har godtagit artikeln och blir bundet av den enligt artikel B i den reviderade stadgans del III. Ändringen av artikelns räckvidd medför inget behov av ändringar av svenska regler.

Artikel 17 – Rätt till rätt till socialt, rättsligt och ekonomiskt skydd för barn och ungdomar

Artikel 17:1 motsvarar den tidigare artikel 17 men vissa ändringar har gjorts. Den behandlar, som ett komplement till artikel 7, förhållanden som inte rör arbetslivet. tillägget av "rättsligt" skydd i artikeln syftar bl.a. på att artikeln enligt expertkommitténs praxis även anses täcka barns arvsrätt.

Enligt tillägget omfattar artikeln alla barn under 18 år, såvida de inte enligt nationella regler blivit myndiga dessförinnan.

När det i artikel 1 talas om målsmän ("parents") avses även juridisk vårdnadshavare.

Artikeln motsvarar artikel 17 i 1961 års stadga, som Sverige har godtagit. Sverige blir bundet av artikeln enligt artikel B i den reviderade stadgans del III.

Artikel 17:2 är ny. Åtagandet innebär att åtgärder skall vidtas – i samarbete med offentliga och privata organisationer – för att till minderåriga tillhandahålla gratis undervisning i grundskolan och gymnasieskolan samt att uppmuntra regelbunden närvaro i skolan.

Rätten till kostnadsfri undervisning innebär inte, enligt den förklarande rapporten, att denna rätt kan utövas även i t.ex. privata skolor. Av tillägget framgår att punkten inte heller innebär att undervisning upp till 18 års ålder måste vara obligatorisk.

Utbildningen i den svenska grundskolan och gymnasieskolan skall vara avgiftsfri enligt 4 kap. 4 § respektive 5 kap. 21 § skollagen (1985:1100). Regelbunden närvaro i skolan främjas på en rad olika sätt. De krav som ställs i artikeln borde därmed vara uppfyllda.

Artikel 18 – Rätt att utöva förvärvsarbete på annan parts territorium

Artikeln har inte ändrats.

Artikeln har godtagits av Sverige, som blir bundet av den enligt artikel B i den reviderade stadgans del III.

Artikel 19 – Rätt till skydd och hjälp för migrerande arbetstagare och deras familjer

Artikel 19:1–10 har inte ändrats.

En ändring har däremot skett i tillägget till punkten 6, på så sätt att definitionen av begreppet "migrerande arbetstagares familj" ändrats. I stället för "hustru och barn under 21 år som är beroende av honom" avses i den reviderade stadgan make eller maka till den migrerande arbetstagaren och ogifta barn, som är omyndiga enligt det mottagande landets regler och beroende av arbetstagaren. Inget hindrar att en stat väljer att använda sig av ett mer vidsträckt begrepp.

Sverige har godtagit artiklarna och blir bundet av dem enligt artikel B i den reviderade stadgans del III. Ändringen i tillägget medför inget behov av ändrade svenska regler.

Artikel 19:11 är ny. Enligt denna punkt åläggs staterna att främja och möjliggöra undervisning i den mottagande statens språk för arbetstagaren med familj. Det motiveras med språkkunskapernas betydelse för säkerhet och hälsa på arbetsplatsen och för skyddet av andra rättigheter som rör arbetet, liksom för integreringen av arbetstagaren med familj.

Enligt 13 kap. 1 § skollagen (1985:1100) syftar svenskundervisning för invandrare (sfi) till att ge vuxna nyanlända invandrare grundläggande kunskaper i svenska språket och om det svenska samhället. Varje kommun är enligt 13 kap. 3 § samma lag skyldig att se till att sfi erbjuds.

Artikel 19:12 är ny. Den ålägger staterna att främja och så långt som möjligt underlätta undervisning för den migrerande arbetstagarens barn i dennes modersmål.

De bestämmelser som finns i 2 kap. grundskoleförordningen (1994:1194) om elevers möjlighet att få undervisning i annat modersmål än svenska torde uppfylla de krav som ställs i artikeln. Även elever i gymnasieskolan har möjlighet att få sådan undervisning enligt regler i 5 kap. gymnasieförordningen (1992:394).

Bland remissinstanserna har *TCO* yttrat sig särskilt om artikel 19:11-12. *TCO* tillstyrker att de båda nya punkterna ratificeras, men föreslår dessutom att Sverige i lag reglerar även förskolebarnens rätt att utveckla såväl sitt modersmål som att få undervisning i svenska.

Enligt regeringens bedömning är de existerande reglerna på området tillräckliga för att Sverige skall kunna ratificera artiklarna 19:11 och 19:12.

Artikel 20 – Rätt till lika möjligheter och lika behandling i frågor som rör anställning och yrkesutövning utan diskriminering på grund av kön

Artikelns motsvarar artikel 1.1 i 1988 års tilläggsprotokoll.

Punkterna 2–4 har placerats i tillägget.

Sverige har ratificerat hela tilläggsprotokollet och blir bundet av artikeln enligt artikel B i den reviderade stadgans del III.

Artikel 21 – Rätt till information och samråd

Artikelns motsvarar artikel 2.1 i 1988 års tilläggsprotokoll.

Punkten 2 har placerats i tillägget.

Sverige har ratificerat hela tilläggsprotokollet och blir bundet av artikeln enligt artikel B i den reviderade stadgans del III.

Artikel 22 – Rätt att delta i avgöranden om och förbättring av arbetsförhållandena och arbetsmiljön

Artikelns motsvarar artikel 3.1 i 1988 års tilläggsprotokoll.

Punkten 2 har placerats i tillägget.

Sverige har ratificerat hela tilläggsprotokollet och blir bundet av artikeln enligt artikel B i den reviderade stadgans del III.

Artikel 23 – Rätt till socialt skydd för äldre

Artikelns motsvarar artikel 4 i 1988 års tilläggsprotokoll. Uppdelningen av artikeln i två särskilda punkter har dock tagits bort.

Sverige har ratificerat hela tilläggsprotokollet och blir bundet av artikeln enligt artikel B i den reviderade stadgans del III.

Artikel 24 – Rätt till skydd vid uppsägning

Artikelns är ny. Den måste godtas i sin helhet, dvs. både skyddet i a) mot uppsägning utan saklig grund och rätten i b) till gottgörelse om sådan uppsägning sker. Bestämmelsen innehåller också en uttrycklig rätt att överklaga en uppsägning utan saklig grund till ett oberoende organ.

ILO-konventionen (nr 158) om uppsägning av anställningsavtal på arbetsgivarens initiativ har varit förebild för artikeln.

I tillägget anges vissa definitioner (1). Vidare medges att undantag görs för vissa typer av tidsbegränsade och tillfälliga anställningar samt provanställningar (2). Tillägget innehåller också en förteckning, som inte är uttömmande, över skäl som inte utgör saklig grund för uppsägning (3). Slutligen anges att vad som kan anses som gottgörelse vid uppsägning utan saklig grund får bestämmas genom nationella lagar och förordningar, kollektivavtal eller på annat sätt som är lämpligt enligt nationella förhållanden (4).

Sverige har ratificerat den ILO-konvention (nr 158) om uppsägning av anställningsavtal på arbetsgivarens initiativ som har varit förebild för artikeln. Kravet på saklig grund för uppsägning i artikelns första stycket a) bör vara uppfyllt genom reglerna i 7 § lagen (1980:82) om anställ-

ningskydd, LAS. Stadgan kräver dock att alla arbetstagare skall omfattas av detta skydd, med vissa i tillägget angivna undantag. Dessa undantag – främst tillfälligt anställda och provanställda – är dock till viss del av annan karaktär än de som finns i LAS. Något uttryckligt undantag för sådana arbetstagare som räknas upp i 1 § LAS finns inte i stadgan. Möjligen kan någon eller några av dessa grupper anses omfattade av undantaget för arbetstagare som anställts för viss tid eller visst arbete (punkten 2a i tillägget). Visserligen kan det hävdas att de, i den mån de inte undantas från artikelns tillämpningsområde, i vart fall inte kan anses stå helt utan uppsägningskydd. En uppsägning som strider mot "lag och goda seder" är inte rättsenlig enligt Arbetsdomstolens praxis. Det är emellertid tveksamt om det är tillräckligt för att uppfylla stadgans krav. Det kan nämnas att den ovan nämnda ILO-konventionen innehåller mer långtgående undantag.

Juridiska fakultetsstyrelsen vid Lunds universitet påpekar att är det möjligt att förfarandet i Arbetsdomstolen i vissa lägen inte heller uppfyller stadgans krav på en opartisk rättslig prövning och att detta skulle vara ytterligare ett skäl för att inte ratificera bestämmelsen. *TCO* anser däremot att ratificering bör ske och att lagen om anställningskydd bör ändras så att detta blir möjligt.

Som tidigare nämnts är utgångspunkten för regeringens förslag att det ställningstagandet till ratifikation av stadgans olika artiklar som nu görs skall ske utifrån gällande svensk rätt. Eftersom lagändringar troligen skulle krävas för att uppfylla åtagandet enligt artikel 24 bör alltså den artikeln nu inte ratificeras.

Artikel 25 – Rätt till skydd av arbetstagarens fordringar vid arbetsgivarens insolvens

Artikeln är ny. ILO-konventionen (nr 173) om skydd för arbetstagares fordran i händelse av arbetsgivarens insolvens samt EG-direktiv 80/987/EEG har varit förebilder för artikeln.

Artikeln slår fast en allmän princip om rätt till skydd för lönefordringar vid arbetsgivarens insolvens, men lämnar öppet hur detta skydd skall utformas.

I tillägget anges följande. Vissa kategorier arbetstagare får undantas på grund av den speciella arten av deras anställningsförhållanden (1). Begreppet "insolvens" får definieras nationellt (2). Arbetstagarnas fordringar som skall täckas av artikeln skall minst omfatta: lön härrörande från en bestämd minsta period, semesterlön och fordringar på ersättning för andra slag av betald frånvaro från en bestämd period (3). Nationella regler får begränsa skyddet för fordringarna till ett bestämt belopp, vilket dock måste ligga på en socialt acceptabel nivå (4).

EG-direktivet 80/987/EEG har genomförts i svensk rätt men Sverige har inte ratificerat den ILO-konvention (nr 173) om skydd för arbetstagares fordran i händelse av arbetsgivarens insolvens som utgör förebild för konventionen.

Det kan nämnas att en av huvuduppgifterna för den 1996 tillsatta förmånsrättskommittén (JU 1996:02) var att utreda frågan om hur arbetstagares löneskydd vid arbetsgivarens konkurs kan förbättras utan

att statens kostnader för lönegarantin ökar. Genom tilläggsdirektiv 1997 har kommittén fått i uppdrag att analysera alternativa möjligheter att minska

statens kostnader för lönegarantiersättningen och lägga fram förslag om en besparing. Kommittén har ännu inte avslutat sitt arbete.

Den rätt som artikeln avser att trygga garanteras i gällande svensk lagstiftning genom regler till skydd för arbetstagarens fordringar i dels förmånsrättslagen (1970:979), dels lönegarantilagen (1992:497). Det undantag från detta skydd som görs beträffande vissa arbetstagare i 12 § sjätte stycket förmånsrättslagen och 7 § lönegarantilagen bör vara tillåtet enligt punkten 1 i tillägget. De minimikrav som anges i tilläggets punkt 3 kan anses uppfyllda genom regler i de nämnda lagarna. Detta gäller även beloppsbegränsningen. Vad beträffar förmånsrätten finns ingen beloppsbegränsning, och lönegarantin är begränsad till 100 000 kr per arbetstagare.

Enligt regeringens bedömning bör Sverige kunna ratificera artikeln.

Artikel 26 – Rätt till värdiga arbetsförhållanden

Artikeln är ny. De två punkterna kan godtas separat. Syftet med artikeln är att trygga arbetstagarnas rätt till värdiga förhållanden i och i samband med arbetet genom att ålägga staterna att rikta uppmärksamheten mot och informera om vissa beteenden samt försöka förebygga sådana och vidta åtgärder till skydd för arbetstagarna. Det krävs dock inte att särskild lagstiftning införs. Detta framgår av tillägget.

Artikel 26:1 handlar om sexuella trakasserier, vilket i den förklarande rapporten definieras som oönskat beteende av sexuell natur, eller annat beteende som baserar sig på könstillhörighet och drabbar arbetstagarens värdighet, däribland beteenden från överordnades och kollegers sida.

Vad gäller skydd mot sexuella trakasserier på arbetsplatsen finns straffstadganden i brottsbalken, t.ex. 6 kap. 7 § tredje stycket brottsbalken om sexuellt ofredande. Regler finns också i jämställdhetslagen (1991:433). Enligt 6 § denna lag åläggs en arbetsgivare att som en av flera aktiva åtgärder i jämställdhetsarbetet verka för att inte någon arbetstagare utsätts för sexuella trakasserier. Lagen innehåller också ett förbud riktat till arbetsgivaren mot att utsätta en arbetstagare för trakasserier på grund av att arbetstagaren avvisat arbetsgivarens sexuella närmanden. Förbudet är skadeståndssanktionerat. Arbetsmiljölagen (1977:1160) tar sikte på både den fysiska och den psykosociala arbetsmiljön och utgör därför en del i den lagstiftning som kan användas för att motverka sexuella trakasserier på arbetsplatsen (se 2 kap. 1 § arbetsmiljölagen). Arbetarskyddsstyrelsen har utfärdat föreskrifter om åtgärder mot kränkande särbehandling i arbetslivet (AFS 1993:17). Med kränkande särbehandling avses även sexuella trakasserier.

Regeringen inledde 1997 en översyn av reglerna om sexuella trakasserier på arbetsplatsen efter att det bl.a. från JämO:s sida hade uttryckts önskemål om en förstärkt lagstiftning på området. Förslag om en skärpning av de existerande reglerna i jämställdhetslagen har lagts fram i en den 5 februari 1998 beslutad proposition.

Artikel 26:2 handlar om andra typer av trakasserier än sexuella sådana, dvs. sådant som brukar kallas mobbning. Definitionen har hämtats från existerande nationella regler på området, inte minst de svenska.

De nyss nämnda reglerna i arbetsmiljölagen och Arbetarskyddsstyrelsens föreskrifter är tillämpliga på sådant beteende som artikeln behandlar. Enligt ett nyligen avgjort mål om ersättning enligt lagen om arbetsskadeförsäkring (1976:380) har s.k. vuxenmobbning (en arbetsgivare hade trakasserat en anställd) och besvären därav betraktats som arbetsskada.

Arbetsmiljölagen omfattar i nu relevanta delar även elever i skolan. Vad gäller mobbning inom skolan kan nämnas att det för närvarande bereds ett förslag om att ändra skollagen så att det tydligare framgår att var och en som är verksam i skolverksamheten har en skyldighet att motverka mobbning.

Visserligen kräver artikel 26 inte lagstiftning. Förekomsten av sådan samt de åtgärder i övrigt som vidtas och den uppmärksamhet som ägnas de företeelser som artikeln behandlar gör att Sverige enligt regeringens bedömning borde kunna ratificera artikelns båda punkter.

Artikel 27 – Rätt till jämställdhet för arbetstagare med familjeansvar

Artikeln är ny. Den har som förebild ILO:s konvention (nr 156) om arbetstagare med familjeansvar och rekommendationen (nr 165) i samma ämne. I tillägget anges vilka personer som skall anses omfattas av begreppet "arbetstagare med familjeansvar". Det överlämnas åt nationell lagstiftning och praxis att avgöra vad som är "beroende barn och andra medlemmar av den närmaste familjen som påtagligt behöver deras omvårdnad och stöd".

Enligt **artikel 27:1** åtar sig parterna att vidta lämpliga åtgärder för att underlätta för arbetstagare att kombinera anställning och familjeansvar. Med "lämpliga" åtgärder menas lämplig enligt nationella förhållanden och möjligheter.

Artikel 27:2 motsvarar artikel 4.2 i ovan nämnda ILO-konvention.

Artikel 27:3 innehåller ett uppsägningskydd.

Sverige har ratificerat ILO-konventionen (nr 156) om arbetstagare med familjeansvar som varit förebild för artikeln. Den svenska lagstiftning som finns på detta område är föräldraledighetslagen (1995:584), lagen (1988:1465) om ersättning och ledighet för närståendevård, jämställdhetslagen (1991:433) samt lagen (1982:80) om anställningsskydd. Därtill kommer regler på området i avtal mellan parterna på arbetsmarknaden både på den privata och den offentliga sektorn. Avtalen innehåller bl.a. regler om kompetensutveckling. Detta torde vara tillräckligt för att uppfylla artikelns krav vad avser anställningsvillkor, rätt till ledighet och uppsägningskydd.

Även artikelns krav på att utveckla och främja social service, särskilt vad avser barnomsorg får anses uppfyllt. Av 13 § socialtjänstlagen (1980:620) framgår att för barn som är bosatta i Sverige och som stadigvarande vistas i kommunen skall bedrivas förskoleverksamhet och barnomsorg. Från och med den 1 januari 1995 är landets kommuner enligt 14 a och 14 b §§ socialtjänstlagen (1980:620) skyldiga att utan

oskäligt dröjsmål tillhandahålla en barnomsorgsplats till barn vars föräldrar förvärvsarbetar eller studerar. Prop. 1997/98:82

Artikelns bör enligt regeringens bedömning kunna ratificeras i sin helhet.

Artikel 28 – Rätt för arbetstagarrepresentanter till skydd inom företag och åtgärder för att underlätta deras verksamhet

Artikelns är ny. Den avser att ge skydd åt sådana arbetstagarrepresentanter som inte täcks av artikel 5 såvida de inte samtidigt är företrädare för en facklig organisation. ILO-konventionen (nr 135) om arbetstagarnas representanter har varit förebild för bestämmelsen. Vad som avses med en arbetstagarrepresentant får enligt tillägget avgöras i nationell lagstiftning eller praxis.

Enligt momentet a) åtar sig staterna att skydda arbetstagarrepresentanterna bl.a. mot uppsägningar som grundar sig på deras ställning eller verksamhet.

Moment b) motsvarar artikel 2 i den ovan nämnda ILO-konventionen. Åtagandet gäller att se till att arbetstagarrepresentanterna åtnjuter sådana villkor i arbetet ("such facilities as may be appropriate") så att de kan fullgöra sina uppgifter snabbt och effektivt. Exempel på sådana "facilities" finns i ILO-rekommendationen (nr 143) om arbetstagarrepresentanter.

Artikelns avser att ge skydd åt sådana arbetstagarrepresentanter i företag som inte samtidigt är fackliga företrädare. Den senare kategorin täcks av artikel 5.

Vad som är en arbetstagarrepresentant får enligt tillägget avgöras i nationell lagstiftning eller praxis. I svensk rätt är det de fackliga förtroendemännen som har den ställningen. Eftersom dessa omfattas av artikel 5, som Sverige är bundet av, finns i praktiken inget utrymme för det skydd denna artikel ger.

Det kan nämnas att ILO-konventionen nr 135, som varit förebild för artikelns, omfattar både fackliga representanter och andra "valda förtroendemän" (artikel 3). Sverige har ratificerat denna konvention. I Sveriges första rapport (1972) om tillämpningen av den konventionen konstaterades bl.a. följande vad beträffar den grupp arbetstagarrepresentanter som inte samtidigt är fackliga representanter. Parterna på den svenska arbetsmarknaden är ense med regeringen om att anställda bör representeras av de existerande fackliga organisationerna och inte av representanter som väljs utanför dessa. Med få undantag har därför reglerna om arbetstagarrepresentanters rättigheter kommit att utformas så att de utövas av företrädare för fackföreningar. Det nämns slutligen att det i Sverige i praktiken inte finns någon organiserad representation av arbetstagare utanför fackföreningarna.

Enligt regeringens mening kan förhållandena idag beskrivas på samma sätt. Stadgans artikel omfattar till skillnad mot ILO-konventionen inte fackliga representanter utan endast andra valda förtroendemän. Som *Juridiska fakultetsstyrelsen vid Lunds universitet* påpekar har artikelns helt enkelt inte något tillämpningsområde i Sverige. Artikelns bör därför inte ratificeras.

Artikel 29 är ny. Åtagandet innebär att säkerställa att arbetsgivaren informerar och överlägger med arbetstagarrepresentanter före s.k. kollektiva uppsägningar. Reformkommittén har under utarbetandet av artikeln

studerat dels EG-direktivet 92/56 EEG från 1992 med ändringar av direktiv 75/129/EEG om tillnärmning av medlemsstaternas lagstiftning om kollektiva uppsägningar, dels ILO-konventionen (nr 158) om uppsägning av anställningsavtal på arbetsgivarens initiativ. Informationen och samrådet enligt artikeln skall avse möjligheterna att undvika uppsägningar, begränsa dem eller lindra deras verkningar. Enligt den förklarande

rapporten behöver inte ansvaret för att sådana sociala åtgärder vidtas, som exemplifieras i artikeln, ligga på arbetsgivaren.

Vad beträffar begreppet arbetstagarrepresentant gäller detsamma som enligt artikel 28.

Sverige har ratificerat ILO-konventionen nr 158 och genomfört EG-direktiven (75/129/EEG och 92/56/EEG) om kollektiva uppsägningar. Med anledning av genomförandet av EG-direktivens bestämmelser om information och överläggning gjordes vissa ändringar i medbestämmandelagen (1976:580), MBL. Förhandlingsskyldigheten enligt 11 § utökades till att gälla alla berörda arbetstagarorganisationer i bl.a. frågor som rör uppsägning på grund av arbetsbrist. Denna skyldighet gäller även om arbetsgivaren inte är bunden av något kollektivavtal alls (13 § MBL). Det infördes också en skyldighet för arbetsgivaren att inför beslut om uppsägning på grund av arbetsbrist lämna viss skriftlig information (15 §).

Enligt regeringens bedömning bör artikeln kunna ratificeras.

Artikel 30 – Rätt till skydd mot fattigdom och social utslagning

Artikel 30 är ny. Det krävs enligt denna bestämmelse att staterna antar en samordnad politik med målsättningen att bekämpa fattigdom och social utslagning och att de åtgärder som vidtas inom ramen för denna politik ses över och anpassas till nya situationer.

De åtgärder det kan vara fråga om kan vara sådana som hör hemma under andra artiklar i stadgan. Det bör noteras att artikeln inte uttryckligen nämner garantier för en miniminivå vad avser medel för försörjning. Anledningen till det är att redan artikel 13 i den reviderade stadgan ger det skyddet, men även denna artikel innebär ett sådant åtagande genom formuleringen i momentet a): "...faktiskt får...rätt till social...hjälp". Åtgärder som avses kan vara av vitt skilda slag. Enligt den förklarande rapporten kan de innebära, men behöver inte nödvändigtvis innebära, ekonomiskt bistånd. De kan vara inriktade på personer som redan är socialt utslagna, men också på grupper som riskerar att hamna i en sådan situation. Staterna bör enligt den förklarande rapporten begränsa det ekonomiska biståndet till dem som inte kan klara sig med egna medel.

I den förklarande rapporten ges också förklaringar av begreppen "fattigdom" och "social utslagning", varvid det betonas att begreppen kan inrymma ett mycket brett spektrum av situationer.

Bestämmelsen under a) uppfylls framför allt genom bestämmelserna i socialtjänstlagen (1980:620) om socialnämndens ansvar, bl.a.:

- 5 § om att socialtjänsten skall göra sig väl förtrogen med levnadsförhållandena i kommunen, informera om socialtjänsten, genom uppsökande verksamhet och på annat sätt främja förutsättningarna för goda levnadsförhållanden, svara för omsorg och service, upplysningar, råd, stöd och vård, ekonomisk hjälp och annat bistånd till familjer och enskilda som behöver det, stödja anhörigvårdare,

- 6–6 h §§ om den enskildes rätt till bistånd för sin försörjning och för sin livsföring i övrigt, och

- 7–10 §§ om att socialnämnden skall främja den enskildes rätt till arbete, bostad och utbildning, om att nämnden i den uppsökande verksamheten skall erbjuda grupper och enskilda sin hjälp, om samverkan m.m.

För att bättre kunna tillgodose enskilda människors behov av olika stödåtgärder har riksdagen nyligen beslutat att främja utvecklandet av bra och ändamålsenliga samverkansmodeller som ger bättre förutsättningar för rehabiliteringsarbete. Från och med den 1 januari 1998 får en kommun sluta avtal med landsting, försäkringskassan och länsarbetsnämnden om att delta i och bidra till finansieringen av gemensamma projekt i syfte att uppnå en effektivare användning av tillgängliga resurser för att bättre kunna tillgodose människors behov av olika stödåtgärder.

Vad gäller särskilda åtgärder inom ramen för arbetsmarknadspolitiken och inom vuxenutbildningens område kan som exempel i detta sammanhang nämnas den särskilda vuxenutbildningssatsning som sker enligt förordningen (1996:1502) om statligt stöd till särskilda satsningar på utbildning för vuxna ("kunskapslyftet"). Till sådana utbildningsplatser ges

företräde till sökande som saknar eller har bristande gymnasieutbildning och är arbetslösa eller deltar i någon arbetsmarknadspolitisk åtgärd.

Vad gäller punkten b) kan nämnas att Sverige kontinuerligt gör en sådan översyn i och med de återkommande uppföljningarna av ny lagstiftning, översynen av äldre lagstiftning och utredningar föranledda av att något missförhållande har uppmärksamrats. Det ligger på tillsynsmyndigheterna att uppmärksamma regeringen på behovet av en sådan översyn.

Rädda Barnen, som i sitt remissvar begränsat sig till den nu aktuella artikeln, anser att artikeln är värdefull. Det är enligt organisationen angeläget att staterna samordnar den politiska viljan att bekämpa fattigdom och social utslagning, och i det sammanhanget är det viktigt att barnets situation och rättigheter sätts i fokus.

Artikeln bör enligt regeringens mening kunna ratificeras.

Artikeln är ny. Staterna åtar sig enligt denna artikel att vidta åtgärder som syftar till att, så långt det är möjligt, främja tillgången på bostäder med rimlig standard, successivt undanröja hemlöshet och göra tillgång till en bostad ekonomiskt möjlig för personer som saknar tillräckliga medel.

Enligt den förklarande rapporten avses med "rimlig standard" en standard som är acceptabel ur hälsosynpunkt. Vad gäller begreppet "saknar tillräckliga medel" hänvisas till artikel 13.

Bostadspolitikens uppgift i Sverige är att trygga alla människors behov av en god bostad till rimlig kostnad och av en trygg närmiljö. En skyldighet för det allmänna att trygga rätten till bostad finns i 1 kap. 2 § andra stycket regeringsformen. Sverige har också under många år arbetat aktivt för internationella normer vad gäller boende. Inför och under FN:s andra världskonferens 1996 om boende, bebyggelse och stadsutveckling, Habitat II, drev Sverige bl.a. kravet på ett godtagande av målet "Rätt till en rimlig bostad för alla", vilket också blev konferensens resultat. Ett åtagande på bostadspolitikens område inom ramen för den reviderade europeiska stadgan ter sig därför naturligt.

Vad gäller de åtgärder som anges i artikelns tre punkter kan följande sägas.

Enligt **artikel 31:1** skall tillgången till bostäder med rimlig standard främjas.

I Sverige har kommunerna det övergripande ansvaret för bostadsförsörjningen på den lokala nivån. Enligt plan- och bygglagen (1987:10) har varje kommun ansvar för användningen av mark och vatten samt för bebyggelseutvecklingen inom kommunen. Kommunerna medverkar också direkt i byggande och förvaltning av bostäder genom sina allmännyttiga bostadsföretag. Dessa bostadsföretag är också hyresledande i det bruksvärdessystem som styr hyressättningen. Varje kommun avgör efter sina förutsättningar hur den skall fullgöra de skyldigheter mot medborgarna som följer av bl.a. kommunallagen och socialtjänstlagen.

Staten ger stöd till finansieringen av bostäder genom räntebidrag till ny- och ombyggnad av bostäder, statliga kreditgarantier samt vissa tillfälliga stimulansbidrag för t.ex. byggande av studentbostäder. Vidare kan skatteavdrag göras för skuldräntor. Bygglagstiftningen ger varje byggherre ansvar för att bostäderna får en tillräcklig standard enligt uppställda funktionskrav.

Det kan också nämnas att enligt 5 § socialtjänstlagen (1980:620) hör det till socialnämndens uppgifter att medverka i samhällsplaneringen. Enligt 7 § första stycket socialtjänstlagen skall denna medverkan särskilt syfta till att påverka utformningen av nya och äldre bostadsområden i kommunen. Socialnämnden skall enligt samma bestämmelse i sin verksamhet främja den enskildes rätt till arbete, bostad och utbildning.

Enligt **artikel 31:2** krävs åtgärder mot hemlöshet. Hemlöshet torde normalt bero på något sådant förhållande som det hör till kommunens ansvar enligt socialtjänstlagen att ta itu med. Åtagandet att successivt undanröja hemlöshet borde kunna uppfyllas.

Kravet i **artikel 31:3** på att vidta åtgärder för att göra bostäder ekonomiskt tillgängliga för personer som saknar tillräckliga medel bör vara

uppfyllt genom de generella stöden till bostadsbyggandet samt genom bostadsbidrag, bostadstillägg för pensionärer samt socialbidrag för skäliga kostnader för bostad.

Det kan också nämnas att det i 12 kap. 44 § jordabalken (1970:994) föreskrivs att en hyresgäst inte får skiljas från sin lägenhet p.g.a. obetald hyra om socialnämnden åtar sig betalningsansvaret för hyran.

Enligt regeringens mening bör artikeln, med hänvisning till de åtgärder som här redovisats, kunna ratificeras i sin helhet.

Del III

Artikel A – Åtaganden

Bestämmelsen om åtaganden i den reviderade stadgan följer samma mönster som i 1961 års stadga (artikel 20). Det mål som anges i del I binder samtliga parter i stadgan, medan däremot ett urval får göras bland de enskilda artiklarna i del II.

Vissa ändringar har gjorts. Eftersom antalet artiklar utökats i den reviderade stadgan har också minimikraven för ratifikation utökats. Tidigare måste en stat ratificera minst fem av sju s.k. kärnartiklar ("hard core"), till vilka hörde artiklarna 1, 5, 6, 12, 13, 16 och 19. Nu har två artiklar lagts till kärnartiklarna, nämligen artiklarna 7 och 20. För ratifikation av den reviderade stadgan krävs att sex av dessa nio kärnartiklar godtas (artikel A 1 b). Dessutom krävs en viss andel av övriga artiklar och s.k. numrerade punkter. Tidigare krävdes 10 artiklar eller 45 punkter – den reviderade stadgan kräver samma andel vilket innebär 16 artiklar eller 63 punkter.

Artikel B – Förhållandet till europeiska sociala stadgan och 1988 års tilläggsprotokoll

Syftet med punkten 1 i denna artikel är att skapa garantier för att de åtaganden en stat gjort i förhållande till 1961 års stadga och i förekommande fall 1988 års tilläggsprotokoll, ersätts med minst motsvarande åtaganden enligt den reviderade stadgan.

Enligt punkten 2 upphör en viss artikel i de båda äldre instrumenten att vara tillämpliga på en viss stat fr.o.m. den dag då åtagandena enligt den reviderade stadgan träder i kraft för staten i fråga. Uppsägning av en viss artikel kan inte ske genom ratifikation av den reviderade stadgan utan genom de särskilda regler som finns för detta ändamål.

I princip motsvaras artiklarna i 1961 års stadga av en artikel med samma nummer i den reviderade stadgan. Vissa undantag finns, och dessa anges i tillägget. Som tidigare nämnts motsvaras artiklarna 1 – 4 i 1988 års tilläggsprotokoll av artiklarna 20 – 23 i den reviderade stadgan.

Artikel C – Övervakningen av genomförandet av åtagandena i denna stadga

Artikelns anger endast att övervakningsförfarandet enligt den reviderade stadgan skall vara detsamma som enligt 1961 års stadga. Det har ansetts betydelsefullt att båda instrumenten, som förutses existera parallellt åtminstone under en övergångsperiod, är föremål för samma övervakningsförfarande. Om förfarandet enligt 1961 års stadga skulle ändras, t.ex. genom att det tidigare nämnda Turinprotokollet skulle träda i kraft, kommer ändringen att tillämpas även på den reviderade stadgan.

Artikel D – Kollektivt klagomål

Enligt punkten 1 garanteras att den stat som redan godtagit tilläggsprotokollet angående ett kollektivt klagomålsförfarande blir bunden av detta även efter godkännande av den reviderade stadgan.

En stat som ratificerar den reviderade stadgan före tilläggsprotokollet angående ett kollektivt klagomålsförfarande kan bli bunden av det senare enbart genom en förklaring i samband med eller efter ratifikationen av den reviderade stadgan. En förutsättning för detta förfarande är att protokollet i fråga trätt i kraft.

Del V**Artikel E – Icke-diskriminering**

Artikelns är ny, men anses enligt den förklarande rapporten kodifiera den oberoende expertkommitténs praxis, som innebär att den icke-diskrimineringsregel som finns i inledningen till 1961 års stadga är tillämplig på samtliga artiklar i stadgan. Enligt artikel E får på samma sätt diskriminering på de i artikeln angivna grunderna inte förekomma i förhållande till rättigheterna i den reviderade stadgan. De diskrimineringsgrunder som nämns i artikeln är desamma som i 1961 års stadga med tillägg av några grunder som också nämns i artikel 14 i den europeiska konventionen om mänskliga rättigheter. Listan är inte uttömmande.

I tillägget anges att en skillnad i behandling som grundar sig på objektiva och sakliga skäl inte skall anses diskriminerande. Som exempel på sådana skäl kan enligt den förklarande rapporten vara krav på viss ålder eller vissa förkunskaper för tillträde till viss utbildning. Krav på visst medborgarskap kan vara acceptabelt när det t.ex. gäller rätten till anställning inom ett lands försvar eller i dess förvaltning.

Bestämmelsens räckvidd begränsas också av personkretsen för stadgans tillämpning sådan den definieras i inledningen till tillägget (utlänningar endast om de är medborgare i en annan part och lagligen bosatta i eller regelbundet arbetar inom vederbörande parts område). Som *Diskrimineringsombudsmannen (DO)* påpekar är alltså viss diskriminering tillåten enligt stadgan eftersom skyddet mot diskriminering främst bygger på medborgarskap. Enligt DO är det av principiella skäl olyckligt att stadgan på flera punkter behandlar personer med utländsk bakgrund,

som är folkbokförda i ett land och lagligen bosatta i landet, sämre än andra. DO konstaterar att sociala stadgan i det avseendet skiljer sig från Europakonventionen om de mänskliga rättigheterna, och anser att det vore värdefullt om sådant undveks i det fortsatta arbetet inom Europarådet.

Tolkningsförklaring beträffande artikeln om icke-diskriminering

Beträffande artikel E i del IV ovan – icke-diskrimineringsartikeln – bör följande uppmärksammas. Det är från svensk sida angeläget att denna nya bestämmelse kommer att inbegripa rätten att vidta åtgärder som innebär s.k. positiv särbehandling. Både FN-konventionen om eliminering av alla former av diskriminering mot kvinnor och FN-konventionen om eliminering av alla former av rasdiskriminering innehåller båda bestämmelser som innebär att åtgärder för att tillvarata vissa gruppers intressen inte står i strid med principen om icke-diskriminering. I promemorian föreslås att Sverige vid ratifikationen av stadgan Sverige därför bör avge en tolkningsförklaring om att positiv särbehandling inte står i strid med stadgans bestämmelse om icke-diskriminering (artikel E).

Bland remissinstanserna understryker *DO* och *JämO* det angelägna i att en sådan förklaring avges. *Arbetsgivarverket* anser att det bör anges exempel på vad som avses med positiv särbehandling. *Handikappombudsmannen* och *Handikappförbundens Samarbetsorgan* beklagar att diskrimineringsförbudet inte omfattar även personer med funktionsnedsättning och anser att regeringen i det fortsatta revideringsarbetet bör verka för att så blir fallet.

Enligt regeringens mening bör en s.k. tolkningsförklaring avges.

Artikel F – Avvikelse i händelse av krig eller nationellt kristillstånd

Artikeln motsvaras av artikel 30 i 1961 års stadga.

Artikel G – Inskränkningar

Artikeln motsvaras av artikel 31 i 1961 års stadga.

Artikel H – Förhållandet mellan stadgan, inhemsk lagstiftning och internationella avtal

Artikeln motsvaras av artikel 32 i 1961 års stadga.

Artikel I – Godkännande av gjorda åtaganden

Bestämmelsen har viss motsvarighet i artikel 7 i 1988 års tilläggsprotokoll och i artikel 33 i 1961 års stadga. I punkten 1 anges att genomförandet av åtagandena enligt stadgan skall ske på något av de sätt som nämns i artikeln, inklusive kollektivavtal.

Enligt punkten 2 anses en stat uppfylla sina åtaganden vad gäller vissa uppräknade artiklar om dessa tillämpas på det stora flertalet av de be-

rörda arbetstagarna. Det kan nämnas att enligt den oberoende expertkommitténs praxis har "det stora flertalet" inneburit 80 %. Artiklarna i fråga är desamma som tidigare med tillägg av artikel 2:7 (nattarbetande arbetstagare).

Enligt tillägget skall i detta sammanhang inte sådana arbetstagare som redan uteslutits enligt tillägget till artikel 21 och 22 räknas med.

Artikel J – Ändringar

Den artikel i 1961 års sociala stadga som behandlar ändringar, artikel 36, är mycket restriktiv och har aldrig kommit till användning i praktiken. Artikel J har i stället utformats efter mönster från andra konventioner inom Europarådet.

Enligt punkten 1 gäller ändringsreglerna vad avser del I och II endast ändringar som syftar till att utöka rättigheterna, och vad avser del III – VI, alla typer av ändringar.

Enligt punkten 2 skall alla ändringsförslag prövas av regeringskommittén innan de underställs ministerkommittén, som skall godkänna dem efter samråd med den parlamentariska församlingen. Ministerkommittén kan fatta beslut om ändring av stadgan med två tredjedels majoritet.

En ändring av del I eller II träder i kraft efter det att tre stater meddelat att de godtar en sådan ändring. Enligt tillägget räknas som ändring i detta sammanhang även tillägg av nya artiklar i stadgan.

Ändringar av delarna III – VI träder däremot inte i kraft förrän alla stater godtagit dem.

Del VI

De fem artiklar som ingår i del VI innehåller slutbestämmelser som utformats med mönster från motsvarande bestämmelser i andra konventioner som Europarådets ministerkommitté beslutat om. Till viss del innehåller de också bestämmelser som finns i 1961 års stadga.

Bestämmelserna behandlar bl.a. frågor om undertecknande, ratificering och ikraftträdande, territoriell tillämpning och uppsägning.

5.4 Sammanfattning

De nya åtagandena

Den reviderade europeiska sociala stadgan innehåller i jämförelse med 1961 års stadga och 1988 års tilläggsprotokoll dels nio nya numrerade punkter eller moment, dels åtta helt nya artiklar. Det förslag som regeringen nu lägger fram innebär att sju av de nio nya punkterna och sex av de åtta nya artiklarna godtas. Följande bestämmelser bör alltså kunna godtas:

- artikel 2:6 om information om anställningsvillkor
- artikel 3:1 om en nationell politik på arbetsmiljöområdet

- artikel 10:4 om särskilda åtgärder för långtidsarbetslösa
- artikel 15:3 om integrering av funktionshindrade personer
- artikel 17:2 om kostnadsfri skolundervisning
- artikel 19:11 om svenskundervisning för invandrare
- artikel 19:12 om modersmålsundervisning för invandrares barn
- artikel 25 om arbetstagares rätt till skydd av sina fordringar vid arbetsgivarens insolvens
- artikel 26 om rätt till värdiga arbetsförhållanden
- artikel 27 om rätt till jämställdhet för arbetstagare med familjeansvar
- artikel 29 om rätt till information och samråd vid kollektiva uppsägningar
- artikel 30 om rätt till skydd mot fattigdom och social utslagning
- artikel 31 om rätt till bostad.

För närvarande bör ingen av de bestämmelser som Sverige tidigare avstått från att ratificera godtas. Detta gäller även sådana artiklar som har ändrats.

Kraven för ratificering

Enligt artikel A i del III i den reviderade stadgan krävs för ratifikation av den reviderade stadgan dels ett godtagande av förklaringen i del I, dels ett godtagande av ett visst minsta antal artiklar i del II. Under punkten åtaganden nämns också att varje land skall ha en yrkesinspektion anpassad till de nationella förhållandena (artikel A punkt 4). Dessutom krävs, enligt artikel B, att ratifikationen omfattar minst de bestämmelser som motsvarar de bestämmelser i den europeiska sociala stadgan och – i förekommande fall – i 1988 års tilläggsprotokoll som staten i fråga varit bunden av. När den reviderade stadgan träder i kraft för en viss stat upphör motsvarande förpliktelse enligt de båda nyss nämnda instrumenten att gälla för den staten.

Som tidigare konstaterats bör del I i den reviderade stadgan med dess målsättningsförklaring utan vidare kunna godtas.

Sverige har godtagit 14 (av 19) artiklar i 1961 års sociala stadga jämfört med de 10 som krävs enligt stadgan och 62 punkter (av 72) jämfört med de obligatoriska 45.

När det gäller den reviderade sociala stadgan krävs enligt artikel A först och främst godtagande av sex av de nio artiklar som nämns under b, den s.k. hårda kärnan (artikel A punkt 1b). Det förslag som regeringen nu lägger fram om godkännande innebär att Sverige – sammantaget med tidigare åtaganden – godtar artiklarna 1, 5, 6, 13, 16, 19 och 20, dvs. sju av dessa nio artiklar. När det gäller det ytterligare antal artiklar eller numrerade punkter som krävs enligt artikel A punkt 1c innebär förslaget att Sverige godtar 23 av sammanlagt 31 artiklar, och 83 av de 98 numrerade punkterna. Enligt den reviderade stadgan krävs minst 16 artiklar och 63 numrerade punkter. Förslaget innebär alltså att ratifikationskravet utan vidare uppfylls vad gäller antalet godtagna bestämmelser.

Enligt artikel A punkt 2 i del III i den reviderade stadgan skall varje fördragsslutande part samtidigt som parten deponerar sitt ratifikations-, godtagande- eller godkännandeinstrument meddela Europarådets generalsekreterare vilka artiklar och numrerade punkter som utvalts enligt artikel A punkt 1b och c.

Det förslag som läggs fram i propositionen innebär sammantaget att följande artiklar och numrerade punkter i den reviderade europeiska sociala stadgan godtas:

Artikel 1 – Rätt till arbete (1:1–4, hela)

Artikel 2 – Rätt till skäliga arbetsvillkor (2:3, 2:5, 2:6)

Artikel 3 – Rätt till säkra och hälsosamma arbetsförhållanden (3:1–3)

Artikel 4 – Rätt till skälig lön (4:1, 4:3, 4:4)

Artikel 5 – Föreningsrätt

Artikel 6 – Kollektiv förhandlingsrätt (6:1–4, hela)

Artikel 7 – Rätt till skydd för barn och ungdom (7:1–4, 7:7–10)

Artikel 8 – Rätt till skydd för arbetstagare vid graviditet och barnsörd (8:1, 8:3)

Artikel 9 – Rätt till yrkesvägledning

Artikel 10 – Rätt till yrkesutbildning (10:1–5, hela)

Artikel 11 – Rätt till skydd för den enskildes hälsa (11:1–3, hela)

Artikel 12 – Rätt till social trygghet (12:1–3)

Artikel 13 – Rätt till social och medicinsk hjälp (13:1–4 hela)

Artikel 14 – Rätt att få tillgång till sociala tjänster (14:1–2, hela)

Artikel 15 – Rätt till oberoende, social integrering och deltagande i samhällslivet för personer med funktionshinder (15:1–3, hela)

Artikel 16 – Rätt till socialt, rättsligt och ekonomiskt skydd för familjen

Artikel 17 – Rätt till socialt, rättsligt och ekonomiskt skydd för barn och ungdomar (17:1–2, hela)

Artikel 18 – Rätt att utöva förvärsarbete inom annan parts territorium (18:1–4, hela)

Artikel 19 – Rätt till skydd och hjälp för migrerande arbetstagare och deras familjer (19:1–12, hela)

Artikel 20 – Rätt till lika möjligheter och lika behandling i frågor som rör anställning och yrkesutövning utan diskriminering på grund av kön

Artikel 21 – Rätt till information och samråd

Artikel 22 – Rätt att delta i avgöranden om och förbättring av arbetsförhållandena och arbetsmiljön

Artikel 23 – Rätt till socialt skydd för äldre

Artikel 25 – Rätt till skydd av arbetstagarens fordringar vid händelse av arbetsgivarens insolvens

Artikel 26 – Rätt till värdiga arbetsförhållanden (26:1–2, hela)

Artikel 27 – Rätt till jämställdhet för arbetstagare med familjeansvar (27:1–3, hela)

Artikel 29 – Rätt till information och samråd vid kollektiva uppsägningar

Artikel 30 – Rätt till skydd mot fattigdom och social utslagning

Artikel 31 – Rätt till bostad (31:1–3, hela).

Sammanfattning av promemorian Europarådets sociala stadga (Ds 1997:65)

I denna promemoria presenteras innehållet i två nya internationella överenskommelser som utarbetats inom Europarådet. Det är dels 1995 års tilläggsprotokoll till den europeiska sociala stadgan angående ett kollektivt klagomålsförfarande, som undertecknades av Sverige den 9 november 1995, dels den reviderade europeiska sociala stadgan, som undertecknades av Sverige den 3 maj 1996.

Det görs också en genomgång av hur de nya bestämmelserna i den reviderade sociala stadgan stämmer överens med svenska förhållanden och det lämnas förslag om i vilken utsträckning innehållet i de båda instrumenten bör kunna godtas av Sverige.

Förslagen innebär dels att Sverige bör kunna godta tilläggsprotokollet angående ett kollektivt klagomålsförfarande, utan en särskild deklaration beträffande artikel 2, dels att Sverige bör kunna godta den reviderade europeiska sociala stadgan. Beträffande den reviderade stadgan föreslås följande artiklar och numrerade punkter kunna godtas utöver dem som Sverige anses bundet av enligt artikel B i stadgan:

- artikel 3:1 om en nationell politik på arbetsmiljöområdet
- artikel 10:4 om särskilda åtgärder för långtidsarbetslösa
- artikel 15:3 om integrering av funktionshindrade personer
- artikel 17:2 om kostnadsfri skolundervisning
- artikel 19:11 om svenskundervisning för invandrare
- artikel 19:12 om modersmålsundervisning för invandrares barn
- artikel 25 om arbetstagares rätt till skydd av sina fordringar vid arbetsgivarens insolvens
- artikel 26 om rätt till värdiga arbetsförhållanden
- artikel 27 om rätt till jämställdhet för arbetstagare med familjeansvar
- artikel 29 om rätt till information och samråd vid kollektiva uppsägningar
- artikel 30 om rätt till skydd mot fattigdom och social utslagning
- artikel 31 om rätt till bostad.

Förteckning över remissinstanser som avgett yttrande över promemorian Europarådets sociala stadga (Ds 1997:65)

Efter remiss har yttranden över promemorian avgetts av Länsrätten i Stockholms län, Statens invandrarverk, Riksförsäkringsverket, Socialstyrelsen, Folkhälsoinstitutet, Handikappombudsmannen, Barnombudsmannen, Riksskatteverket, Arbetsgivarverket, Statens skolverk, Juridiska fakultetsstyrelsen vid Lunds universitet, Arbetsmarknadsstyrelsen, Arbetarskyddsstyrelsen, Arbetslivsinstitutet, Arbetsdomstolen, ILO-kommittén, Jämställdhetsombudsmannen, Boverket, Ombudsmannen mot etnisk diskriminering, Svenska Arbetsgivareföreningen, Svenska Kommunförbundet, Landstingsförbundet, Landsorganisationen i Sverige, Tjänstemännens Centralorganisation, Sveriges Akademikers Centralorganisation, Sveriges Advokatsamfund, Riksförbundet Hem och Skola, Rädda barnen, Handikappförbundens Samarbetsorgan och Sveriges Kristna Råd.

ADDITIONAL PROTOCOL TO
THE EUROPEAN SOCIAL
CHARTER PROVIDING FOR A
SYSTEM OF COLLECTIVE
COMPLAINTS

PROTOCOLE ADDITIONNEL À
LA CHARTE SOCIALE
EUROPÉENNE PRÉVOYANT UN
SYSTÈME DE RÉCLAMATIONS
COLLECTIVES

TILLÄGGSPROTOKOLL TILL
DEN EUROPEISKA SOCIALA
STADGAN ANGÅENDE ETT
KOLLEKTIVT
KLAGOMÅLSFÖRFARANDE

Preamble

The member States of the Council of Europe, signatories to this Protocol to the European Social Charter, opened for signature in Turin on 18 October 1961 (hereinafter referred to as "the Charter");

Resolved to take new measures to improve the effective enforcement of the social rights guaranteed by the Charter;

Considering that this aim could be achieved in particular by the establishment of a collective complaints procedure, which, inter alia, would strengthen the participation of management and labour and of non-governmental organisations,

Have agreed as follows:

Article 1

The Contracting Parties to this Protocol recognise the right of the following organisations to submit complaints alleging unsatisfactory application of the Charter:

a international organisations of employers and trade unions referred to in paragraph 2 of Article 27 of the Charter;

b other international non-governmental organisations which have consultative status with the Council of Europe and have been put on a list established for this purpose by the Governmental Committee;

c representative national organisations of employers and trade unions within the jurisdiction of the Contracting Party against which they have lodged a complaint.

Préambule

Les Etats membres du Conseil de l'Europe, signataires du présent Protocole à la Charte sociale européenne, ouverte à la signature à Turin le 18 octobre 1961 (ci-après dénommée «la Charte»);

Résolus à prendre de nouvelles mesures propres à améliorer la mise en œuvre effective des droits sociaux garantis par la Charte;

Considérant que ce but pourrait être atteint en particulier par l'établissement d'une procédure de réclamations collectives qui, entre autres, renforcerait la participation des partenaires sociaux et des organisations non gouvernementales,

Sont convenus de ce qui suit:

Article 1

Les Parties contractantes au présent Protocole reconnaissent aux organisations suivantes le droit de faire des réclamations alléguant une application non satisfaisante de la Charte:

a les organisations internationales d'employeurs et de travailleurs, visées au paragraphe 2 de l'article 27 de la Charte;

b les autres organisations internationales non gouvernementales dotées du statut consultatif auprès du Conseil de l'Europe et inscrites sur la liste établie à cet effet par le Comité gouvernemental;

c les organisations nationales représentatives d'employeurs et de travailleurs relevant de la juridiction de la Partie contractante mise en cause par la réclamation.

Inledning

Medlemsstaterna i Europarådet, som har undertecknat detta protokoll till europeiska sociala stadgan, som öppnades för undertecknande i Turin den 18 oktober 1961 (nedan kallad "stadgan"),

som är beslutna att vidta nya åtgärder för att förbättra det faktiska genomförandet av de sociala rättigheter som tillförsäkras genom stadgan,

som anser att detta mål kan uppnås särskilt genom inrättande av ett kollektivt klagomålsförfarande, som bland annat skulle stärka deltagandet av arbetsgivare, arbetstagar och enskilda organisationer,

har kommit överens om följande:

Artikel 1

De fördragsslutande parterna i detta protokoll tillerkänner följande organisationer rätten att anföra klagomål över påstådd otillfredsställande tillämpning av stadgan:

a. internationella arbetsgivar- och arbetstagarorganisationer som avses i artikel 27 punkt 2 i stadgan,

b. andra internationella enskilda organisationer med konsultativ status hos Europarådet och som står upptagna i en av regeringskommittén för ändamålet upprättad lista,

c. representativa nationella arbetsgivar- och arbetstagarorganisationer inom den fördragsslutande parts jurisdiktion mot vilken de har anfört klagomål.

Article 2

1 Any Contracting State may also, when it expresses its consent to be bound by this Protocol, in accordance with the provisions of Article 13, or at any moment thereafter, declare that it recognises the right of any other representative national non-governmental organisation within its jurisdiction which has particular competence in the matters governed by the Charter, to lodge complaints against it.

2 Such declarations may be made for a specific period.

3 The declarations shall be deposited with the Secretary General of the Council of Europe who shall transmit copies thereof to the Contracting Parties and publish them.

Article 3

The international non-governmental organisations and the national non-governmental organisations referred to in Article 1.b and Article 2 respectively may submit complaints in accordance with the procedure prescribed by the aforesaid provisions only in respect of those matters regarding which they have been recognised as having particular competence.

Article 4

The complaint shall be lodged in writing, relate to a provision of the Charter accepted by the Contracting Party concerned and indicate in what respect the latter has not ensured the satisfactory application of this provision.

Article 5

Any complaint shall be addressed to the Secretary General who shall acknowledge receipt of it, notify it to the Contracting Party concerned and immediately transmit it to the Committee of Independent Experts.

Article 2

1 Tout Etat contractant peut, en outre, lorsqu'il exprime son consentement à être lié par le présent Protocole, conformément aux dispositions de l'article 13, ou à tout autre moment par la suite, déclarer reconnaître le droit de faire à son encontre des réclamations aux autres organisations nationales non gouvernementales représentatives relevant de sa juridiction et qui sont particulièrement qualifiées dans les matières régies par la Charte.

2 Ces déclarations peuvent être faites pour une durée déterminée.

3 Les déclarations sont remises au Secrétaire Général du Conseil de l'Europe qui en transmet copies aux Parties contractantes, et qui en assure la publication.

Article 3

Les organisations internationales non gouvernementales et les organisations nationales non gouvernementales, mentionnées respectivement à l'article 1.b et à l'article 2, ne peuvent présenter des réclamations selon la procédure prévue auxdits articles que dans les domaines pour lesquels elles ont été reconnues particulièrement qualifiées.

Article 4

La réclamation doit être présentée sous forme écrite, porter sur une disposition de la Charte acceptée par la Partie contractante mise en cause et indiquer dans quelle mesure cette dernière n'aurait pas assuré d'une manière satisfaisante l'application de cette disposition.

Article 5

Toute réclamation est adressée au Secrétaire Général qui en accuse réception, en informe la Partie contractante mise en cause et la transmet immédiatement au Comité d'experts indépendants.

Artikel 2

1. Varje fördragsslutande part får även, när den uttrycker sitt samtycke till att vara bunden av detta protokoll enligt bestämmelserna i artikel 13 eller när som helst därefter, förklara att den tillerkänner varje annan representativ nationell enskild organisation inom sin jurisdiktion som har särskild sakkunskap i frågor som regleras av stadgan, rätten att anföra klagomål mot den.

2. Sådana förklaringar kan avges för en bestämd tidsperiod.

3. Förklaringarna skall deponeras hos Europarådets generalsekreterare som skall tillställa de fördragsslutande parterna kopior av dem och offentliggöra dem.

Artikel 3

De internationella och nationella enskilda organisationer som avses i artikel 1 b respektive artikel 2 får framföra klagomål i enlighet med det förfarande som beskrivs i ovannämnda bestämmelser endast i sådana frågor beträffande vilka de har erkänd särskild sakkunskap.

Artikel 4

Klagomål skall anföras skriftligen, innehålla en hänvisning till en bestämmelse i stadgan som har godtagits av den berörda fördragsslutande parten och ange i vilket hänseende denna inte har säkerställt en tillfredsställande tillämpning av ifrågavarande bestämmelse.

Artikel 5

Klagomål skall sändas till generalsekreteraren som skall erkänna mottagandet av det, underrätta den berörda fördragsslutande parten och utan dröjsmål vidarebefordra det till den oberoende expertkommittén.

Article 6

The Committee of Independent Experts may request the Contracting Party concerned and the organisation which lodged the complaint to submit written information and observations on the admissibility of the complaint within such time-limit as it shall prescribe.

Article 7

If it decides that a complaint is admissible, the Committee of Independent Experts shall notify the Contracting Parties to the Charter through the Secretary General. It shall request the Contracting Party concerned and the organisation which lodged the complaint to submit, within such time-limit as it shall prescribe, all relevant written explanations or information, and the other Contracting Parties to this Protocol, the comments they wish to submit, within the same time-limit.

2 If the complaint has been lodged by a national organisation of employers or a national trade union or by another national or international non-governmental organisation, the Committee of Independent Experts shall notify the international organisations of employers or trade unions referred to in paragraph 2 of Article 27 of the Charter, through the Secretary General, and invite them to submit observations within such time-limit as it shall prescribe.

3 On the basis of the explanations, information or observations submitted under paragraphs 1 and 2 above, the Contracting Party concerned and the organisation which lodged the complaint may submit any additional written information or observations within such time-limit as the Committee of Independent Experts shall prescribe.

4 In the course of the examination of the complaint, the Committee of Independent Experts may organise a

Article 6

Le Comité d'experts indépendants peut demander à la Partie contractante mise en cause et à l'organisation auteur de la réclamation de lui soumettre par écrit, dans un délai qu'il aura fixé, des renseignements et des observations sur la recevabilité de la réclamation.

Article 7

S'il décide qu'une réclamation est recevable, le Comité d'experts indépendants en informe, par l'intermédiaire du Secrétaire Général, les Parties contractantes à la Charte. Il demande à la Partie contractante mise en cause et à l'organisation auteur de la réclamation de lui soumettre par écrit, dans un délai qu'il aura fixé, toutes explications ou informations appropriées, et aux autres Parties contractantes au présent Protocole les observations qu'elles souhaiteraient lui transmettre dans le même délai.

2 Dans le cas où la réclamation est présentée par une organisation nationale d'employeurs ou de travailleurs, ou par une autre organisation non gouvernementale, nationale ou internationale, le Comité d'experts indépendants en informe, par l'intermédiaire du Secrétaire Général, les organisations internationales d'employeurs ou de travailleurs visées au paragraphe 2 de l'article 27 de la Charte, en les invitant à formuler des observations dans un délai qu'il aura fixé.

3 Sur la base des explications, informations ou observations soumises en application des paragraphes 1 et 2 ci-dessus, la Partie contractante mise en cause et l'organisation auteur de la réclamation peuvent soumettre par écrit tous renseignements ou observations supplémentaires dans un délai fixé par le Comité d'experts indépendants.

4 Dans le cadre de l'examen de la réclamation, le Comité d'experts indépendants peut organiser une

Artikel 6

Den oberoende expertkommittén kan anmoda den berörda fördragsslutande parten och den organisation som har anfört klagomålet att, inom den tidsrymd som den bestämmer, inlämna skriftliga upplysningar och kommentarer om huruvida klagomålet kan tas upp till behandling.

Artikel 7

1. Om den oberoende expertkommittén finner att ett klagomål kan tas upp till behandling skall den underrätta de fördragsslutande parterna i stadgan genom generalsekreteraren. Den skall anmoda den berörda fördragsslutande parten och den organisation som anfört klagomålet att, inom den tidsrymd som den bestämmer, skriftligen inkomma med förklaringar eller upplysningar som hänför sig till klagomålet och anmoda de övriga fördragsslutande parterna i detta protokoll att inom samma tidsrymd inkomma med de kommentarer de önskar avge.

2. Om klagomålet har anförts av en nationell arbetsgivar- eller arbetstagarorganisation eller av någon annan nationell eller internationell enskild organisation, skall den oberoende expertkommittén underrätta de internationella arbetsgivar- eller arbetstagarorganisationer som avses i artikel 27 punkt 2 i stadgan genom generalsekreteraren och anmoda dem att inkomma med kommentarer inom den tidsrymd som den bestämmer.

3. På grundval av de förklaringar, upplysningar eller kommentarer som inkommer enligt punkt 1 och 2 i denna artikel, får den berörda fördragsslutande parten och den organisation som anfört klagomålet inkomma med ytterligare skriftliga upplysningar eller kommentarer inom den tidsrymd som den oberoende expertkommittén bestämmer.

4. Vid prövningen av klagomålet äger den oberoende expertkommittén rätt att hålla förhör med

hearing with the representatives of the parties.

audition avec les représentants des parties.

företrädare för parterna.

Article 8

The Committee of Independent Experts shall draw up a report in which it shall describe the steps taken by it to examine the complaint and present its conclusions as to whether or not the Contracting Party concerned has ensured the satisfactory application of the provision of the Charter referred to in the complaint.

2 The report shall be transmitted to the Committee of Ministers. It shall also be transmitted to the organisation that lodged the complaint and to the Contracting Parties to the Charter, which shall not be at liberty to publish it.

It shall be transmitted to the Parliamentary Assembly and made public at the same time as the resolution referred to in Article 9 or no later than four months after it has been transmitted to the Committee of Ministers.

Article 9

1 On the basis of the report of the Committee of Independent Experts, the Committee of Ministers shall adopt a resolution by a majority of those voting. If the Committee of Independent Experts finds that the Charter has not been applied in a satisfactory manner, the Committee of Ministers shall adopt, by a majority of two-thirds of those voting, a

recommendation addressed to the Contracting Party concerned. In both cases, entitlement to voting shall be limited to the Contracting Parties to the Charter.

2 At the request of the Contracting Party concerned, the Committee of Ministers may decide, where the report of the Committee of Independent Experts raises new issues, by a two-thirds majority of the Contracting Parties to the Charter, to consult the Governmental Committee.

Article 8

1 Le Comité d'experts indépendants rédige un rapport dans lequel il décrit les mesures qu'il a prises pour examiner la réclamation et présente ses conclusions sur le point de savoir si la Partie contractante mise en cause a ou non assuré d'une manière satisfaisante l'application de la disposition de la Charte visée par la réclamation.

2 Le rapport est transmis au Comité des Ministres. Il est également communiqué à l'organisation qui a introduit la réclamation et aux Parties contractantes à la Charte, sans qu'elles aient la faculté de le publier.

Il est transmis à l'Assemblée parlementaire et rendu public en même temps que la résolution prévue à l'article 9 ou au plus tard dans un délai de quatre mois après sa transmission au Comité des Ministres.

Article 9

1 Sur la base du rapport du Comité d'experts indépendants, le Comité des Ministres adopte une résolution à la majorité des votants. En cas de constat, par le Comité d'experts indépendants, d'une application non satisfaisante de la Charte, le Comité des Ministres adopte, à la majorité des deux tiers des votants, une recommandation à l'adresse de la

Partie contractante mise en cause. Dans les deux cas, seules les Parties contractantes à la Charte peuvent prendre part au vote.

2 A la demande de la Partie contractante mise en cause, le Comité des Ministres peut, lorsque le rapport du Comité d'experts indépendants soulève des questions nouvelles, décider à la majorité des deux tiers des Parties contractantes à la Charte de consulter le Comité gouvernemental.

Artikel 8

1. Den oberoende expertkommittén skall upprätta en rapport med en redogörelse för de åtgärder den vidtagit för att pröva klagomålet och lägga fram sina slutsatser om huruvida den berörda fördragsslutande parten har säkerställt en tillfredsställande tillämpning av den bestämmelse i stadgan som klagomålet avser.

2. Rapporten skall överlämnas till ministerkommittén. Den skall även överlämnas till den organisation som har anfört klagomålet och till de fördragsslutande parterna i stadgan, vilka inte har rätt att offentliggöra den.

Den skall överlämnas till den parlamentariska församlingen och offentliggöras samtidigt med den resolution som avses i artikel 9 eller högst fyra månader efter det att den har överlämnats till ministerkommittén.

Artikel 9

1. På grundval av den oberoende expertkommitténs rapport skall ministerkommittén anta en resolution med en majoritet av de röstande. Om den oberoende expertkommittén finner att stadgan inte har tillämpats på ett tillfredsställande sätt skall ministerkommittén med två tredjedels majoritet av de röstande anta en rekommendation

riktad till den berörda fördragsslutande parten. I båda fallen skall endast de fördragsslutande parterna i stadgan vara röstberättigade.

2. På begäran av den berörda fördragsslutande parten kan ministerkommittén, om den oberoende expertkommitténs rapport tar upp nya frågor, med två tredjedels majoritet av de fördragsslutande parterna i stadgan, besluta att konsultera regeringskommittén.

Article 10

The Contracting Party concerned shall provide information on the measures it has taken to give effect to the Committee of Ministers' recommendation, in the next report which it submits to the Secretary General under Article 21 of the Charter.

Article 11

Articles 1 to 10 of this Protocol shall apply also to the articles of Part II of the first Additional Protocol to the Charter in respect of the States Parties to that Protocol, to the extent that these articles have been accepted.

Article 12

The States Parties to this Protocol consider that the first paragraph of the appendix to the Charter, relating to Part III, reads as follows:

"It is understood that the Charter contains legal obligations of an international character, the application of which is submitted solely to the supervision provided for in Part IV thereof and in the provisions of this Protocol."

Article 13

1 This Protocol shall be open for signature by member States of the Council of Europe signatories to the Charter, which may express their consent to be bound by:

a signature without reservation as to ratification, acceptance or approval; or

b signature subject to ratification, acceptance or approval, followed by ratification, acceptance or approval.

2 A member State of the Council of Europe may not express its consent to be bound by this Protocol without previously or simultaneously ratifying the Charter.

Article 10

La Partie contractante mise en cause donnera des indications sur les mesures qu'elle aura prises pour donner effet à la recommandation du Comité des Ministres dans le prochain rapport qu'elle adressera au Secrétaire Général en application de l'article 21 de la Charte.

Article 11

Les articles 1 à 10 du présent Protocole s'appliquent aussi aux articles de la partie II du premier Protocole additionnel à la Charte, à l'égard des Etats parties à ce Protocole, dans la mesure où ces articles ont été acceptés.

Article 12

Les Etats parties au présent Protocole considèrent que le premier paragraphe de l'annexe à la Charte, relatif à la partie III, se lit ainsi:

«Il est entendu que la Charte contient des engagements juridiques de caractère international dont l'application est soumise au seul contrôle visé par la partie IV de la Charte et par les dispositions du présent Protocole.»

Article 13

1 Le présent Protocole est ouvert à la signature des Etats membres du Conseil de l'Europe signataires de la Charte, qui peuvent exprimer leur consentement à être liés par:

a signature sans réserve de ratification, d'acceptation ou d'approbation; ou

b signature sous réserve de ratification, d'acceptation ou d'approbation, suivie de ratification, d'acceptation ou d'approbation.

2 Un Etat membre du Conseil de l'Europe ne peut exprimer son consentement à être lié par le présent Protocole sans avoir antérieurement ou simultanément ratifié la Charte.

Artikel 10

Den berörda fördragsslutande parten skall lämna upplysningar om de åtgärder den har vidtagit för att verkställa ministerkommitténs rekommendation i sin nästkommande rapport till generalsekreteraren enligt artikel 21 i stadgan.

Artikel 11

Artiklarna 1 till 10 i detta protokoll skall även tillämpas på de artiklar i del II av det första tilläggsprotokollet till stadgan med avseende på de stater som är parter i det protokollet i den mån dessa artiklar har antagits.

Artikel 12

De stater som är parter i detta protokoll anser att första punkten i bilagan till stadgan som hänför sig till del III skall tolkas på följande sätt:

"Stadgan skall anses innefatta rättsliga åtaganden av internationell art vars tillämpning endast är underkastad sådan övervakning som avses i del IV av stadgan och i bestämmelserna i detta protokoll."

Artikel 13

1. Detta protokoll skall stå öppet för undertecknande av de medlemsstater i Europarådet som har undertecknat stadgan vilka kan uttrycka sitt samtycke till att vara bundna genom:

a. undertecknande utan förbehåll för ratificering, godtagande eller godkännande, eller

b. undertecknande med förbehåll för ratificering, godtagande eller godkännande, följt av ratificering, godtagande eller godkännande.

2. En medlemsstat i Europarådet får inte uttrycka sitt samtycke till att vara bunden av detta protokoll utan att den i förväg har ratificerat stadgan eller samtidigt gör detta.

3 Instruments of ratification, acceptance or approval shall be deposited with the Secretary General of the Council of Europe.

Article 14

1 This Protocol shall enter into force on the first day of the month following the expiration of a period of one month after the date on which five member States of the Council of Europe have expressed their consent to be bound by the Protocol in accordance with the provisions of Article 13.

2 In respect of any member State which subsequently expresses its consent to be bound by it, the Protocol shall enter into force on the first day of the month following the expiration of a period of one month after the date of the deposit of the instrument of ratification, acceptance or approval.

Article 15

1 Any Party may at any time denounce this Protocol by means of a notification addressed to the Secretary General of the Council of Europe.

2 Such denunciation shall become effective on the first day of the month following the expiration of a period of twelve months after the date of receipt of such notification by the Secretary General.

Article 16

The Secretary General of the Council of Europe shall notify all the member States of the Council of:

a any signature;

b the deposit of any instrument of ratification, acceptance or approval;

c the date of entry into force of this Protocol in accordance with Article 14;

d any other act, notification or declaration relating to this Protocol.

3 Les instruments de ratification, d'acceptation ou d'approbation seront déposés près le Secrétaire Général du Conseil de l'Europe.

Article 14

1 Le présent Protocole entrera en vigueur le premier jour du mois qui suit l'expiration d'une période d'un mois après la date à laquelle cinq Etats membres du Conseil de l'Europe auront exprimé leur consentement à être liés par le Protocole, conformément aux dispositions de l'article 13.

2 Pour tout Etat membre qui exprimera ultérieurement son consentement à être lié par le Protocole, celui-ci entrera en vigueur le premier jour du mois qui suit l'expiration d'une période d'un mois après la date du dépôt de l'instrument de ratification, d'acceptation ou d'approbation.

Article 15

1 Toute Partie contractante peut, à tout moment, dénoncer le présent Protocole en adressant une notification au Secrétaire Général du Conseil de l'Europe.

2 La dénonciation prendra effet le premier jour du mois qui suit l'expiration d'une période de douze mois après la date de réception de la notification par le Secrétaire Général.

Article 16

Le Secrétaire Général du Conseil de l'Europe notifiera à tous les Etats membres du Conseil:

a toute signature;

b le dépôt de tout instrument de ratification, d'acceptation ou d'approbation;

c la date d'entrée en vigueur du présent Protocole, conformément à l'article 14;

d tout autre acte, notification ou déclaration ayant trait au présent Protocole.

3. Ratifikations-, godtagande- eller godkännandeinstrument skall deponeras hos Europarådets generalsekreterare.

Artikel 14

1. Detta protokoll skall träda i kraft den första dagen i den månad som följer efter utgången av en tidsrymd av en månad efter den dag då fem medlemsstater i Europarådet har uttryckt sitt samtycke till att vara bundna av protokollet enligt bestämmelserna i artikel 13.

2. För varje medlemsstat som därefter uttrycker sitt samtycke till att vara bunden av protokollet skall det träda i kraft den första dagen i den månad som följer efter utgången av en tidsrymd av en månad efter dagen för deponering av ratifikations-, godtagande- eller godkännandeinstrumentet.

Artikel 15

1. Varje stat får när som helst säga upp detta protokoll genom notifikation som överlämnas till Europarådets generalsekreterare.

2. Uppsägningen skall träda i kraft den första dagen i den månad som följer efter utgången av en tidsrymd av tolv månader efter dagen då generalsekreteraren mottog notifikationen.

Artikel 16

Europarådets generalsekreterare skall notifiera Europarådets medlemsstater om

a. undertecknande,

b. deponering av ratifikations-, godtagande- eller godkännandeinstrument,

c. dag för detta protokolls ikraftträdande enligt artikel 14,

d. varje annan åtgärd, notifikation eller förklaring som rör detta protokoll.

In witness whereof the undersigned, being duly authorised thereto, have signed this Protocol.

En foi de quoi, les soussignés, dûment autorisés à cet effet, ont signé le présent Protocole.

Till bekräftelse härav har undertecknade, därtill vederbörligen befullmäktigade, undertecknat detta protokoll.

Done at ....., this ..... day of ....., in English and French, both texts being equally authentic, in a single copy which shall be deposited in the archives of the Council of Europe. The Secretary General of the Council of Europe shall transmit certified copies to each member State of the Council of Europe.

Fait à ....., le ....., en français et en anglais, les deux textes faisant également foi, en un seul exemplaire qui sera déposé dans les archives du Conseil de l'Europe. Le Secrétaire Général du Conseil de l'Europe en communiquera copie certifiée conforme à chacun des Etats membres du Conseil de l'Europe.

Upprättat i.....den.....på engelska och franska, vilka båda texter är lika giltiga, i ett enda exemplar som skall deponeras i Europarådets arkiv. Europarådets generalsekreterare skall översända en bestyrkt kopia till varje medlemsstat i Europarådet.

Explanatory report

Introduction

A. Background

1. The idea of setting up a system of collective complaints for the European Social Charter along the lines of the existing International Labour Organisation (ILO) arrangements is not new (see, for example, Recommendation 839 (1978) of the Parliamentary Assembly). It has been revived as part of the efforts initiated in 1991 to give a new impetus to the Charter.

2. The introduction of a system of this type is designed to increase the efficiency of supervisory machinery based solely on the submission of governmental reports. In particular, this system should increase participation by management and labour and non-governmental organisations (already improved by the Protocol amending the Social Charter of 21 October 1991). The way in which the machinery as a whole functions can only be enhanced by the greater interest that these bodies may be expected to show in the Charter. The procedure provided for in the Protocol will also be shorter than that for examining reports. The system of

collective complaints is to be seen as a complement to the examination of governmental reports, which naturally constitutes the basic mechanism for the supervision of the application of the Charter.

3. The committee set up by the Committee of Ministers in December 1990 to draw up proposals for reforming the Charter (Committee on the European Social Charter, Charte-Rel) examined this matter from the outset. At its second meeting (22–24 May 1991), it decided to set up a working party to draw up proposals on ways of establishing a collective complaints system under the Charter, and on the operation of such a system. The working party, which met on 3 and 4 July 1991, submitted most of its proposals in the form of draft articles for incorporation in a protocol to the Charter. It was agreed that all other procedural details could be laid down in rules of procedure drawn up by the body responsible for ruling on the admissibility of complaints (in this case the Committee of Independent Experts).

4. In the light of the comments submitted in particular by the Committee of Independent Experts and international organisations of employers and trade unions (UNICE and ETUC), the Charte-Rel Committee examined the report of the working party at its third meeting (3–6 September 1991) and adopted draft articles for an additional protocol to the Charter. This draft was transmitted to the Committee of Ministers.

5. Bearing in mind the decision to hold a ministerial conference in Turin on 21 and 22 October 1991 to mark the thirtieth anniversary of the signing of the European Social Charter, the Ministers' Deputies agreed

that the examination of this draft "should be pursued both by the Experts, who would meet in Turin on 21 October 1991 in the morning, and by the Ministers' meeting in Turin". In the Final Resolution of the conference the Ministers – after stressing the importance, for the purposes of the effectiveness and development of the Charter, of the widest possible participation by management and labour, and stating that a majority of them considered that such participation would be strengthened by the introduction of a system of collective complaints – recommended that the Committee of Ministers "examine at their earliest opportunity a draft protocol providing for a system of collective complaints, with a view to its adoption and opening for signature".

6. In the meantime the Parliamentary Assembly had adopted Recommendation 1168 (1991). The appendix to this recommendation contained a new article *25bis* on the collective complaints procedure (see also Resolution 967 (1991).

7. The Charte-Rel Committee resumed examination of the draft protocol at its fourth meeting (3–6 February 1992), following which it decided to set up another working party, which met on 30 and 31 March 1992. The Committee finalised the text of the draft protocol at its fifth meeting (18–20 May 1992) and decided to transmit it to the Committee of Ministers for adoption.

8. After consulting the Committee of Independent Experts and the Parliamentary Assembly, the Committee of Ministers adopted the text of the Protocol on 22 June 1995 and opened it for signature on 9 November 1995.

B. General structure of the Additional Protocol

9. The structure of the Protocol is simple. It basically answers two questions: who? how? Who can submit complaints and who examines them? Following which procedure?

10. The following organisations can submit complaints, sometimes subject to certain conditions: international and national organisations of employers and trade unions and other international and national non-governmental organisations (in the case of national NGOs, a declaration by the state concerned recognising this right is required).

11. The complaint is initially examined by the Committee of Independent Experts which, after determining admissibility, reviews both sides' explanations and information as well as any observations submitted by other Contracting Parties to the Protocol or by international organisations of employers or trade unions referred to in paragraph 2 of Article 27 of the Charter. The Committee then draws up a report containing, in particular, conclusions as to whether or not the state concerned has complied with the Charter. This report is transmitted *inter alia* to the Committee of Ministers and made public no more than four months later.

On the basis of this report the Committee of Ministers adopts a resolution and, if the conclusions of the Committee of Independent Experts are negative, addresses a recommendation to the state concerned. The latter should provide information on the measures taken to comply with the recommendation of the Committee of Ministers in its next report to the Secretary General under Article 21 of the Charter.

Comments

Preamble

12. The preamble gives the main reasons why the member states of the Council of Europe decided to adopt the Protocol and the aim pursued.

13. In the second paragraph, the term "new measures" highlights the fact that improvements have already been made in the form of the first Additional Protocol (5 May 1988), the Protocol amending the Social Charter (21 October 1991) and changes to the system of governmental reports (decision of the Ministers' Deputies of September 1992, 479th meeting, item 25).

14. The last paragraph of the preamble refers implicitly to the Final Resolution of the Turin Conference (see paragraph 5 above) and also expressly mentions non-governmental organisations other than those of management and labour.

Article 1

15. The main purpose of this article is to indicate the organisations that are entitled to submit complaints solely by virtue of the fact that the Protocol is in force *vis-à-vis* the state concerned. In the introductory sentence it establishes the principle of recognition of this right by the Contracting Parties and briefly describes the scope of complaints.

16. The organisations concerned are mentioned in three separate paragraphs.

a. international organisations of employers and trade unions

17. This refers to organisations that can take part in the work of the Governmental Committee as laid down in paragraph 2 of Article 27 of the Charter;

b. other international non-governmental organisations (INGOs)

18. By virtue of the aforementioned paragraph 2 of Article 27 of the Charter, these other organisations are also entitled to take part in the work of the Governmental Committee. The fact that they are mentioned in the Protocol highlights the originality of the European Social Charter

as compared to other equivalent international systems. In fact several provisions of the Charter are not exclusively concerned with the world of work and do not fall within the direct competence of management and labour. In this connection, it should be noted that in the Amending Protocol the new paragraph 2 of Article 23 lays down special arrangements for notifying these organisations.

19. However, in contrast to the arrangements for international organisations of employers and trade unions, a mere reference to paragraph 2 of Article 27 was not deemed sufficient in the case of INGOs. Therefore, in order to be entitled to submit a complaint, an INGO must not only have consultative status with the Council of Europe, but must also appear on a special list.

20. This list is drawn up by the Governmental Committee using the following procedure, laid down by the Committee of Ministers (decision of 22 June 1995):

- INGOs which hold consultative status with the Council of Europe and consider themselves particularly competent in any of the matters governed by the Charter are invited to express their wish to be included on a special list of INGOs entitled to submit complaints;
- each application must be supported by detailed and accurate documentation aiming to show in particular that the INGO has access to authoritative sources of information and is able to carry out the necessary verifications, to obtain appropriate legal opinions, etc., in order to draw up complaint files that meet basic requirements of reliability;
- all applications are transmitted to the Governmental Committee, accompanied by an opinion of the Secretary General which reflects the degree of interest and participation shown by the INGO in its normal dealings with the Council of Europe;
- an application is considered accepted by the Governmental Committee unless it is rejected in a ballot by a simple majority of votes cast;
- inclusion on the special list is valid for a period of four years, after which it lapses unless the organisation applies for renewal in the six-month period preceding the expiry date. The procedure described above applies to renewal applications.

21. The inclusion of an INGO on this list does not relieve the Committee of Independent Experts, when examining admissibility, from the obligation to ascertain that the complaint actually falls within a field in which the INGO concerned has been recognised as being particularly competent (see paragraph 29 below).

c. national organisations of employers and trade unions

22. As laid down in paragraph 1 of Article 23 of the Charter, each Contracting Party must forward a copy of its report to certain of its national organisations of employers and trade unions. It is only normal that organisations of this type should be entitled to submit complaints, because they are very well informed of the situation in their country. For this

reason those who drafted the Protocol considered that it would be wrong to restrict this right to the national organisations mentioned in Article 23 (that is those which are members of the international organisations referred to in paragraph 2 of Article 27).

23. To ensure the efficient functioning of the procedure established by the Protocol and in view of the very large number of trade unions operating in some states, it was deemed necessary to stipulate that the organisation must be "representative". The Committee of Independent Experts will judge whether the organisation meets this criterion when examining whether the complaint is admissible, in the light of information and observations submitted by the state and the organisation concerned (see Article 6). In the absence of any criteria on a national level, factors such as the number of members and the organisation's actual role in national negotiations should be taken into account.

24. It is also stipulated that, in order to be admissible, a complaint must be submitted by a national organisation within the jurisdiction of the Contracting Party concerned.

Article 2

25. The Charter does not refer specifically to national non-governmental organisations (NGOs) other than organisations of employers and trade unions. Nevertheless, for the same reasons as those invoked in respect of international non-governmental organisations (paragraph 18) and national organisations of employers and trade unions (paragraph 22), it was thought that these national NGOs should also be entitled to submit complaints. However, recognition of this right is not mandatory for parties to the Protocol, but optional: NGOs may only submit a complaint against a state if the state in question has previously issued a declaration recognising that NGOs are entitled to do so. In addition, according to paragraph 2, such declarations may be made for a specific period.

26. With the same aim of preserving the efficiency of the machinery for examining collective complaints, NGOs are subject to the same conditions as laid down for international non-governmental organisations and national organisations of employers and trade unions: they must be "representative" and particularly "qualified" in issues covered by the Charter. The Committee of Independent Experts will judge whether these criteria are met when examining whether the complaint is admissible in

the light of information submitted by both parties (see Article 6 and paragraph 23 above). As in respect of INGOs (see, paragraph 21 above and paragraph 29 below), the Committee should ascertain that the complaint actually falls within a field in which the NGO concerned is particularly competent.

27. As is the case for national organisations of employers and trade unions, NGOs must come within the jurisdiction of the state against which their complaint is made.

28. Subject to the considerations set out in the previous two paragraphs, when a state makes a declaration on the basis of this article, it recognises the right of all NGOs within its jurisdiction to submit complaints without, for example, drawing up a national list. In similar vein, it may not restrict this right to certain articles or paragraphs of the Charter.

Article 3

29. This article specifies that international and national non-governmental organisations may only submit complaints in respect of those matters regarding which they have been recognised as having particular competence.

Article 4

30. This article lays down three admissibility conditions which were deemed sufficiently important to be specifically mentioned in a separate article of the Protocol. These conditions complement those laid down in Articles 1 and 2, which specify the organisations entitled to submit complaints.

31. As indicated in paragraph 3 above, the Committee of Independent Experts may stipulate the conditions governing the admissibility of complaints in its rules of procedure. It must take account of the fact that the following was agreed in the course of negotiations within the Charter-Rel Committee:

- a complaint may be declared admissible even if a similar case has already been submitted to another national or international body;
- the fact that the substance of a complaint has been examined as part of the "normal" government reports procedure does not in itself constitute an impediment to the complaint's admissibility. It has been agreed to give the Committee of Independent Experts a sufficient margin of appreciation in this area;
- because of their "collective" nature, complaints may only raise questions concerning non-compliance of a state's law or practice with

one of the provisions of the Charter. Individual situations may not be submitted.

Article 5

32. This article does not invite any specific comments, but two general remarks can be made.

33. The adverb "immediately" underlines that one of the advantages of the new procedure is its rapidity. This comment also applies to Articles 6 and 7, which invite the Committee of Independent Experts in several instances to prescribe time-limits for the submission of information and explanations.

34. It has been agreed that when the Committee of Independent Experts takes action under the Protocol, its membership shall be that laid down in Articles 25 and 26 of the Charter, namely with the participation of an ILO representative.

Article 6

35. This article concerns the assessment of the admissibility of complaints. The submissions of both parties must be examined: the state concerned and the organisation that lodged the complaint are invited by the Committee of Independent Experts to submit information and observations, and a complaint can only be declared admissible if the state concerned has had the opportunity to state its case. However, the article does not create an obligation for the Committee of Independent Experts to request such information, in order to permit it to reject a complaint that is manifestly inadmissible of its own volition.

Article 7

This article lays down the main stages in the examination of the merits of complaints. Again, heavy emphasis is placed on the fact that submissions from both parties must be examined and on its corollary, namely the need to work within reasonable time-limits.

37. Paragraph 1 establishes a distinction between information and the possibility of submitting comments. All Contracting Parties to the Charter are notified that a complaint is admissible (first sentence). However (second sentence), only Contracting Parties to the Protocol may submit comments. These provisions reflect the fact that the follow-up to a complaint may be of interest to states other than the one directly concerned, while providing that those states that have not agreed to be bound by the Protocol are not entitled to submit comments.

38. Paragraph 2 takes account of the key role played by international organisations of employers and trade unions in the supervisory machinery

provided for by the Charter in giving them the possibility of submitting observations on complaints lodged by other organisations.

39. Paragraph 3 makes provision for each party concerned to react to the other party's comments.

40. Paragraph 4 authorises the Committee of Independent Experts to organise hearings with representatives of the state concerned and the organisation that lodged the complaint. In view of the fact that the previous paragraphs of this article make ample provision for both parties to make submissions, hearings of this type need not be organised systematically. It is simply an option available to the Committee of Independent Experts, which is responsible for determining on the basis of the available information whether a meeting with the representatives of the parties is necessary. Meetings of this type can also be arranged at the request of one of the parties.

Article 8

41. Paragraph 1 corresponds to the final stage of the consideration of the merits of the complaint by the Committee of Independent Experts. The Committee draws up a report featuring in particular its legal assessment of the complaint. This provision must be read in the light of the new paragraph 2 of Article 24 of the Charter (Article 2 of the Protocol amending the Charter).

42. Paragraph 2 specifies to which bodies the report of the Committee of Independent Experts is to be sent and lays down rules on its publication.

43. Initially (first sub-paragraph) the report, which is transmitted to the Committee of Ministers, the organisation that lodged the complaint and the Contracting Parties to the Charter, remains confidential (see *mutatis mutandis*, paragraph 2 of Article 31 of the European Convention on Human Rights).

It should be borne in mind here that the whole of the procedure for considering complaints is confidential. It was not thought necessary to specify this in the Protocol because the rules of procedure of the Committee of Independent Experts already stated that its sessions "shall be held in private. All working documents shall be confidential". Nevertheless, this does not imply a total lack of information. In line with the procedure used within the framework of the European Convention on Human Rights, the following may be made public: the fact that a given organisation has lodged a complaint against a given state, the basis of the complaint and the decision on its admissibility.

44. Subsequently (second sub-paragraph) the report is transmitted to the Parliamentary Assembly and made public. This may take place at two different times:

- either four months after the report has been transmitted to the Committee of Ministers;
- or when the resolution referred to in Article 9 is adopted by the Committee of Ministers, if this occurs before four months have elapsed.

Article 9

45. This article deals with the role of the Committee of Ministers, which intervenes immediately after the Committee of Independent Experts.

46. The duties of the Committee of Ministers are similar to those it carries out as supervisory body in the procedure instituted by the Charter.

On the basis of the report of the Committee of Independent Experts, the Committee of Ministers adopts a resolution, by a majority of those voting. However, if the conclusions of the Committee of Independent Experts are negative, the Committee of Ministers must adopt a recommendation addressed to the state concerned. In view of the importance of this decision and in accordance with the new rule introduced by the Amending Protocol (Article 5), a two-thirds majority of those voting is required.

The Committee of Ministers cannot reverse the legal assessment made by the Committee of Independent Experts. However, its decision (resolution or recommendation) may be based on social and economic policy considerations.

47. In respect of the resolution as well as the recommendation, only the Contracting Parties to the Charter are entitled to take part in the vote.

48. The Charte-Rel Committee had foreseen that the Governmental Committee would not be involved in the procedure for examining complaints, but the Committee of Ministers decided before adopting the Protocol to add a second paragraph to this article, according to which the Committee of Ministers may decide, where the report of the Committee of Independent Experts raises new issues, by a two-thirds majority of the Contracting Parties to the Charter, to consult the Governmental Committee.

Article 10

49. Once the Committee of Ministers has adopted a recommendation, appropriate follow-up must be ensured. In line with the practice adopted for other international supervisory machinery (European Convention on Human Rights, ILO, Human Rights Committee, etc.). Article 10 requires the state concerned to provide information on the measures it has taken to give effect to the Committee of Ministers' recommendation.

50. This information will be contained in the "next report" that the state concerned submits to the Secretary General under Article 21 of the Charter. In other words, the state may not wait until the time when it

would normally submit a report on the provision(s) concerned by the complaint; it must provide the information required in the report immediately following the decision of the Committee of Ministers.

Article 11

51. Throughout the Protocol, only the Charter itself is mentioned. This article specifies that if a state is also bound by the first Additional Protocol (5 May 1988), complaints may be submitted on the basis of the articles it has accepted.

52. If further protocols to the Charter are adopted in future, they must contain a provision specifying that this Protocol applies to the articles of these other protocols that have been accepted.

Article 12

53. In the course of the negotiations, the question arose as to whether the adoption of a system of collective complaints would be fully compatible with the wording of the appendix to the Charter concerning Party III, which states that "It is understood that the Charter contains legal obligations of an international character, the application of which is submitted solely to the supervision provided for in Part IV thereof."

54. To avoid any ambiguity, it was decided to include the present Article 12.

Articles 13 to 15

55. These articles, which contain the final clauses of the Protocol, conform to the model adopted by the Committee of Ministers of the Council of Europe.

**EUROPEAN SOCIAL
CHARTER
(REVISED)**

Preamble

The governments signatory hereto, being members of the Council of Europe,

Considering that the aim of the Council of Europe is the achievement of greater unity between its members for the purpose of safeguarding and realising the ideals and principles which are their common heritage and of facilitating their economic and social progress, in particular by the maintenance and further realisation of human rights and fundamental freedoms;

Considering that in the European Convention for the Protection of Human Rights and Fundamental Freedoms signed at Rome on 4 November 1950, and the Protocols thereto, the member States of the Council of Europe agreed to secure to their populations the civil and political rights and freedoms therein specified;

Considering that in the European Social Charter opened for signature in Turin on 18 October 1961 and the Protocols thereto, the member States of the Council of Europe agreed to secure to their populations the social rights specified therein in order to improve their standard of living and their social wellbeing;

Recalling that the Ministerial Conference on Human Rights held in Rome on 5 November 1990 stressed the need, on the one hand, to preserve the indivisible nature of all human rights, be they civil, political, economic, social or cultural and, on the other hand, to give the European Social Charter fresh impetus;

Resolved, as was decided during the Ministerial Conference held in Turin on 21 and 22 October 1991,

**CHARTRE SOCIALE
EUROPEENNE
(REVISEE)**

Préambule

Les gouvernements signataires, membres du Conseil de l'Europe,

Considérant que le but du Conseil de l'Europe est de réaliser une union plus étroite entre ses membres afin de sauvegarder et de promouvoir les idéaux et les principes qui sont leur patrimoine commun et de favoriser leur progrès économique et social, notamment par la défense et le développement des droits de l'homme et des libertés fondamentales;

Considérant qu'aux termes de la Convention de sauvegarde des Droits de l'Homme et des Libertés fondamentales, signée à Rome le 4 novembre 1950, et de ses Protocoles, les Etats membres du Conseil de l'Europe sont convenus d'assurer à leurs populations les droits civils et politiques et les libertés spécifiés dans ces instruments;

Considérant que, par la Charte sociale européenne ouverte à la signature à Turin le 18 octobre 1961 et ses Protocoles, les Etats membres du Conseil de l'Europe sont convenus d'assurer à leurs populations les droits sociaux spécifiés dans ces instruments afin d'améliorer leur niveau de vie et de promouvoir leur bien-être;

Rappelant que la Conférence ministérielle sur les droits de l'homme, tenue à Rome le 5 novembre 1990, a souligné la nécessité, d'une part, de préserver le caractère indivisible de tous les droits de l'homme, qu'ils soient civils, politiques, économiques, sociaux ou culturels et, d'autre part, de donner à la Charte sociale européenne une nouvelle impulsion;

Résolus, comme décidé lors de la Conférence ministérielle réunie à Turin les 21 et 22 octobre 1991, de

**EUROPEISK SOCIAL STADGA
(REVIDERAD)**

Inledning

Undertecknade regeringar, som är medlemmar i Europarådet,

som anser att Europarådets syfte är att åstadkomma en fastare enhet mellan dess medlemmar för att säkerställa och förverkliga de ideal och principer som är deras gemensamma arv och för att underlätta deras ekonomiska och sociala framåtskridande, särskilt genom att bevara och utveckla de mänskliga rättigheterna och de grundläggande friheterna,

som finner att Europarådets medlemsstater enligt europeiska konventionen om skydd för de mänskliga rättigheterna och de grundläggande friheterna, undertecknad i Rom den 4 november 1950, samt dess tilläggsprotokoll, har kommit överens om att tillförsäkra sina befolkningar i nämnda konvention och tilläggsprotokoll angivna medborgerliga och politiska fri- och rättigheter,

som beaktar att enligt den europeiska sociala stadgan, som öppnades för undertecknande i Turin den 18 oktober 1961 och dess tilläggsprotokoll, Europarådets medlemsstater kom överens om att tillförsäkra sina befolkningar de däri angivna sociala rättigheterna i syfte att förbättra deras levnadsstandard och sociala välfärd,

som erinrar om att den ministerkonferens om de mänskliga rättigheterna som hölls i Rom den 5 november 1990 betonade behovet av att, å ena sidan, vidmakthålla den odelbara karaktären av alla mänskliga medborgerliga, politiska, ekonomiska, sociala och kulturella rättigheter och att, å andra sidan, ge europeiska sociala stadgan ny kraft,

som är fast beslutna att, i enlighet med beslutet vid ministerkonferensen i Turin den 21 och 22 oktober

to update and adapt the substantive contents of the Charter in order to take account in particular of the fundamental social changes which have occurred since the text was adopted;

Recognising the advantage of embodying in a Revised Charter, designed progressively to take the place of the European Social Charter, the rights guaranteed by the Charter as amended, the rights guaranteed by the Additional Protocol of 1988 and to add new rights,

Have agreed as follows:

Part I

The Parties accept as the aim of their policy, to be pursued by all appropriate means both national and international in character, the attainment of conditions in which the following rights and principles may be effectively realised:

- 1 Everyone shall have the opportunity to earn his living in an occupation freely entered upon.
- 2 All workers have the right to just conditions of work.
- 3 All workers have the right to safe and healthy working conditions.
- 4 All workers have the right to a fair remuneration sufficient for a decent standard of living for themselves and their families.
- 5 All workers and employers have the right to freedom of association in national or international organisations for the protection of their economic and social interests.
- 6 All workers and employers have the right to bargain collectively.
- 7 Children and young persons have the right to a special protection against the physical and moral hazards to which they are exposed.

mettre à jour et d'adapter le contenu matériel de la Charte, afin de tenir compte en particulier des changements sociaux fondamentaux intervenus depuis son adoption;

Reconnaissant l'utilité d'inscrire dans une Charte révisée, destinée à se substituer progressivement à la Charte sociale européenne, les droits garantis par la Charte tels qu'amendés, les droits garantis par le Protocole additionnel de 1988 et d'ajouter de nouveaux droits,

Sont convenus de ce qui suit:

Partie I

Les Parties reconnaissent comme objectif d'une politique qu'elles poursuivront par tous les moyens utiles, sur les plans national et international, la réalisation de conditions propres à assurer l'exercice effectif des droits et principes suivants:

- 1 Toute personne doit avoir la possibilité de gagner sa vie par un travail librement entrepris.
- 2 Tous les travailleurs ont droit à des conditions de travail équitables.
- 3 Tous les travailleurs ont droit à la sécurité et à l'hygiène dans le travail.
- 4 Tous les travailleurs ont droit à une rémunération équitable leur assurant, ainsi qu'à leurs familles, un niveau de vie satisfaisant.
- 5 Tous les travailleurs et employeurs ont le droit de s'associer librement au sein d'organisations nationales ou internationales pour la protection de leurs intérêts économiques et sociaux.
- 6 Tous les travailleurs et employeurs ont le droit de négocier collectivement.
- 7 Les enfants et les adolescents ont droit à une protection spéciale contre les dangers physiques et moraux auxquels ils sont exposés.

1991, modernisera och anpassa sakinnehållet i stadgan för att särskilt beakta de genomgripande sociala förändringar som har ägt rum sedan texten till den antogs,

som erkänner fördelarna med att i en reviderad stadga avsedd att stegvis ersätta den europeiska sociala stadgan införliva de rättigheter som säkerställs i stadgan med ändringar och i tilläggsprotokollet 1988 samt att lägga till nya rättigheter,

har kommit överens om följande.

DEL I

Parterna erkänner att målet för den politik som de skall föra med alla lämpliga nationella och internationella medel skall vara att uppnå sådana förhållanden att följande rättsgrundsatser och principer kan förverkligas.

1. Var och en skall ha möjlighet att förtjäna sitt uppehälle i ett fritt valt förvärvsarbete.
2. Alla arbetstagare har rätt till skäliga arbetsvillkor.
3. Alla arbetstagare har rätt till säkra och hälsosamma arbetsförhållanden.
4. Alla arbetstagare har rätt till skälig ersättning som är tillräcklig för att bereda dem och deras familjer en godtagbar levnadsstandard.
5. Alla arbetstagare och arbetsgivare har rätt att fritt organisera sig i nationella och internationella sammanslutningar för att tillvarata sina ekonomiska och sociala intressen.
6. Alla arbetstagare och arbetsgivare har rätt att förhandla kollektivt.
7. Barn och ungdom har rätt till särskilt skydd mot de risker i fysiskt och moraliskt avseende som de är utsatta för.

8 Employed women, in case of maternity, have the right to a special protection.	8 Les travailleuses, en cas de maternité, ont droit à une protection spéciale.	8. Kvinnliga arbetstagare har rätt till särskilt skydd vid graviditet och barnsörd.
9 Everyone has the right to appropriate facilities for vocational guidance with a view to helping him choose an occupation suited to his personal aptitude and interests.	9 Toute personne a droit à des moyens appropriés d'orientation professionnelle, en vue de l'aider à choisir une profession conformément à ses aptitudes personnelles et à ses intérêts.	9. Var och en har rätt till ändamålsenlig yrkesvägledning för att få hjälp att välja ett yrke som kan vara lämpligt med hänsyn till personliga anlag och intressen.
10 Everyone has the right to appropriate facilities for vocational training.	10 Toute personne a droit à des moyens appropriés de formation professionnelle.	10. Var och en har rätt till ändamålsenlig yrkesutbildning.
11 Everyone has the right to benefit from any measures enabling him to enjoy the highest possible standard of health attainable.	11 Toute personne a le droit de bénéficier de toutes les mesures lui permettant de jouir du meilleur état de santé qu'elle puisse atteindre.	11. Var och en har rätt att komma i åtnjutande av alla åtgärder som kan bidra till att ge honom eller henne bästa möjliga hälsotillstånd.
12 All workers and their dependents have the right to social security.	12 Tous les travailleurs et leurs ayants droit ont droit à la sécurité sociale.	12. Alla arbetstagare och deras anhöriga har rätt till social trygghet.
13 Anyone without adequate resources has the right to social and medical assistance.	13 Toute personne démunie de ressources suffisantes a droit à l'assistance sociale et médicale.	13. Den som saknar tillräckliga resurser har rätt till social och medicinsk hjälp.
14 Everyone has the right to benefit from social welfare services.	14 Toute personne a le droit de bénéficier de services sociaux qualifiés.	14. Var och en har rätt att få tillgång till sociala tjänster.
15 Disabled persons have the right to independence, social integration and participation in the life of the community.	15 Toute personne handicapée a droit à l'autonomie, à l'intégration sociale et à la participation à la vie de la communauté.	15. Varje person med funktionshinder har rätt till oberoende, social integration och deltagande i samhällslivet.
16 The family as a fundamental unit of society has the right to appropriate social, legal and economic protection to ensure its full development.	16 La famille, en tant que cellule fondamentale de la société, a droit à une protection sociale, juridique et économique appropriée pour assurer son plein développement.	16. Familjen, som är en grundläggande del i samhället, skall skyddas i socialt, rättsligt och ekonomiskt hänseende och dess utveckling skall värnas.
17 Children and young persons have the right to appropriate social, legal and economic protection.	17 Les enfants et les adolescents ont droit à une protection sociale, juridique et économique appropriée.	17. Barn och ungdom har rätt till nödvändigt skydd i socialt, rättsligt och ekonomiskt hänseende.
18 The nationals of any one of the Parties have the right to engage in any gainful occupation in the territory of any one of the others on a footing of equality with the nationals of the latter, subject to restrictions based on cogent economic or social reasons.	18 Les ressortissants de l'une des Parties ont le droit d'exercer sur le territoire d'une autre Partie toute activité lucrative, sur un pied d'égalité avec les nationaux de cette dernière, sous réserve des restrictions fondées sur des raisons sérieuses de caractère économique ou social.	18. Medborgare i en part har rätt att utöva förvärsarbete inom en annan parts territorium på samma villkor som denna parts egna medborgare i den mån starka ekonomiska eller sociala hänsyn inte föranleder annat.
19 Migrant workers who are nationals of a Party and their families have the right to protection and assistance in the territory of any other Party.	19 Les travailleurs migrants ressortissants de l'une des Parties et leurs familles ont droit à la protection et à l'assistance sur le territoire de toute autre Partie.	19. Migrerande arbetstagare som är medborgare i en part och deras familjer har rätt till skydd och bistånd inom en annan parts territorium.

20 All workers have the right to equal opportunities and equal treatment in matters of employment and occupation without discrimination on the grounds of sex.	20 Tous les travailleurs ont droit à l'égalité de chances et de traitement en matière d'emploi et de profession, sans discrimination fondée sur le sexe.	20. Alla arbetstagare har rätt till lika möjligheter och lika behandling i frågor avseende anställning och yrkesutövning utan diskriminering på grund av kön.
21 Workers have the right to be informed and to be consulted within the undertaking.	21 Les travailleurs ont droit à l'information et à la consultation au sein de l'entreprise.	21. Arbetstagare har rätt till information och samråd inom företaget.
22 Workers have the right to take part in the determination and improvement of the working conditions and working environment in the undertaking.	22 Les travailleurs ont le droit de prendre part à la détermination et à l'amélioration des conditions de travail et du milieu du travail dans l'entreprise.	22. Arbetstagare har rätt att delta i avgöranden om och förbättring av arbetsförhållandena och arbetsmiljön i företaget.
23 Every elderly person has the right to social protection.	23 Toute personne âgée a droit à une protection sociale.	23. Varje äldre person har rätt till socialt skydd.
24 All workers have the right to protection in cases of termination of employment.	24 Tous les travailleurs ont droit à une protection en cas de licenciement.	24. Alla arbetstagare har rätt till skydd i fall av uppsägning.
25 All workers have the right to protection of their claims in the event of the insolvency of their employer.	25 Tous les travailleurs ont droit à la protection de leurs créances en cas d'insolvabilité de leur employeur.	25. Alla arbetstagare har rätt till skydd för sina fordringar om arbetsgivaren blir insolvent.
26 All workers have the right to dignity at work.	26 Tous les travailleurs ont droit à la dignité dans le travail.	26. Alla arbetstagare har rätt till värdighet i arbetet.
27 All persons with family responsibilities and who are engaged or wish to engage in employment have a right to do so without being subject to discrimination and as far as possible without conflict between their employment and family responsibilities.	27 Toutes les personnes ayant des responsabilités familiales et occupant ou souhaitant occuper un emploi sont en droit de le faire sans être soumises à des discriminations et autant que possible sans qu'il y ait conflit entre leur emploi et leurs responsabilités familiales.	27. Alla personer med familjeansvar som har eller önskar få anställning har rätt till det utan att utsättas för diskriminering och, så långt det är möjligt, utan att konflikt uppstår mellan anställningen och familjeansvaret.
28 Workers' representatives in undertakings have the right to protection against acts prejudicial to them and should be afforded appropriate facilities to carry out their functions.	28 Les représentants des travailleurs dans l'entreprise ont droit à la protection contre les actes susceptibles de leur porter préjudice et doivent avoir les facilités appropriées pour remplir leurs fonctions.	28. Arbetstagarnas representanter i företagen har rätt till skydd mot åtgärder som är till men för dem och bör åtnjuta sådana villkor i arbetet att de kan fullgöra sina uppgifter.
29 All workers have the right to be informed and consulted in collective redundancy procedures.	29 Tous les travailleurs ont le droit d'être informés et consultés dans les procédures de licenciements collectifs.	29. Alla arbetstagare har rätt till information och samråd vid genomförandet av kollektiva uppsägningar.
30 Everyone has the right to protection against poverty and social exclusion.	30 Toute personne a droit à la protection contre la pauvreté et l'exclusion sociale.	30. Var och en har rätt till skydd mot fattigdom och social utslagning.
31 Everyone has the right to housing.	31 Toute personne a droit au logement.	31. Var och en har rätt till bostad.

Part II

The Parties undertake, as provided for in Part III, to consider themselves bound by the obligations laid down in the following articles and paragraphs.

Article 1 – The right to work

With a view to ensuring the effective exercise of the right to work, the Parties undertake:

- 1 to accept as one of their primary aims and responsibilities the achievement and maintenance of as high and stable a level of employment as possible, with a view to the attainment of full employment;
- 2 to protect effectively the right of the worker to earn his living in an occupation freely entered upon;
- 3 to establish or maintain free employment services for all workers;
- 4 to provide or promote appropriate vocational guidance, training and rehabilitation.

Article 2 – The right to just conditions of work

With a view to ensuring the effective exercise of the right to just conditions of work, the Parties undertake:

- 1 to provide for reasonable daily and weekly working hours, the working week to be progressively reduced to the extent that the increase of productivity and other relevant factors permit;
- 2 to provide for public holidays with pay;
- 3 to provide for a minimum of four weeks' annual holiday with pay;
- 4 to eliminate risks in inherently dangerous or unhealthy occupations, and where it has not yet been possible to eliminate or reduce

Partie II

Les Parties s'engagent à se considérer comme liées, ainsi que prévu à la partie III, par les obligations résultant des articles et des paragraphes ci-après.

Article 1 – Droit au travail

En vue d'assurer l'exercice effectif du droit au travail, les Parties s'engagent:

- 1 à reconnaître comme l'un de leurs principaux objectifs et responsabilités la réalisation et le maintien du niveau le plus élevé et le plus stable possible de l'emploi en vue de la réalisation du plein emploi;
- 2 à protéger de façon efficace le droit pour le travailleur de gagner sa vie par un travail librement entrepris;
- 3 à établir ou à maintenir des services gratuits de l'emploi pour tous les travailleurs;
- 4 à assurer ou à favoriser une orientation, une formation et une réadaptation professionnelles appropriées.

Article 2 – Droit à des conditions de travail équitables

En vue d'assurer l'exercice effectif du droit à des conditions de travail équitables, les Parties s'engagent:

- 1 à fixer une durée raisonnable au travail journalier et hebdomadaire, la semaine de travail devant être progressivement réduite pour autant que l'augmentation de la productivité et les autres facteurs entrant en jeu le permettent;
- 2 à prévoir des jours fériés payés;
- 3 à assurer l'octroi d'un congé payé annuel de quatre semaines au minimum;
- 4 à éliminer les risques inhérents aux occupations dangereuses ou insalubres et, lorsque ces risques n'ont pas encore pu être éliminés ou

DEL II

Parterna åtar sig att på det sätt som stadgas i del III anse sig bundna av förpliktelseerna i följande artiklar och punkter.

Artikel 1 – Rätt till arbete

För att trygga den enskildes rätt till arbete åtar sig parterna

1. att betrakta det som en av sina viktigaste målsättningar och förpliktelser att uppnå och bibehålla en så hög och jämn sysselsättningsnivå som möjligt med sikte på att uppnå full sysselsättning,
2. att effektivt värna om arbetstagnas rätt att förtjäna sitt uppehälle genom fritt valt förvärvsarbete,
3. att tillhandahålla avgiftsfri arbetsförmedling för alla arbetstagnare,
4. att tillhandahålla eller främja nödvändig yrkesvägledning, yrkesutbildning och rehabilitering.

Artikel 2 – Rätt till skäliga arbetsvillkor

För att trygga den enskilde arbetstagnarens rätt till skäliga arbetsvillkor åtar sig parterna

1. att se till att skälig arbetstid per dag och vecka fastställs och att arbetsveckan förkortas efterhand som produktionsökning och andra omständigheter av betydelse medger det,
2. att se till att lön betalas för allmänna helgdagar,
3. att se till att en årlig betald semester om minst fyra veckor införs,
4. att eliminera de risker som är förenade med riskfyllda eller hälsofarliga arbeten och där det inte ännu har varit möjligt att eliminera

sufficiently these risks, to provide for either a reduction of working hours or additional paid holidays for workers engaged in such occupations;

5 to ensure a weekly rest period which shall, as far as possible, coincide with the day recognised by tradition or custom in the country or region concerned as a day of rest;

6 to ensure that workers are informed in written form, as soon as possible, and in any event not later than two months after the date of commencing their employment, of the essential aspects of the contract or employment relationship;

7 to ensure that workers performing night work benefit from measures which take account of the special nature of the work.

Article 3 – The right to safe and healthy working conditions

With a view to ensuring the effective exercise of the right to safe and healthy working conditions, the Parties undertake, in consultation with employers' and workers' organisations:

1 to formulate, implement and periodically review a coherent national policy on occupational safety, occupational health and the working environment. The primary aim of this policy shall be to improve occupational safety and health and to prevent accidents and injury to health arising out of, linked with or occurring in the course of work,

particularly by minimising the causes of hazards inherent in the working environment;

2 to issue safety and health regulations;

3 to provide for the enforcement of such regulations by measures of supervision;

suffisamment réduits, à assurer aux travailleurs employés à de telles occupations soit une réduction de la durée du travail, soit des congés payés supplémentaires;

5 à assurer un repos hebdomadaire qui coïncide autant que possible avec le jour de la semaine reconnu comme jour de repos par la tradition ou les usages du pays ou de la région;

6 à veiller à ce que les travailleurs soient informés par écrit aussitôt que possible et en tout état de cause au plus tard deux mois après le début de leur emploi des aspects essentiels du contrat ou de la relation de travail;

7 à faire en sorte que les travailleurs effectuant un travail de nuit bénéficient de mesures qui tiennent compte de la nature spéciale de ce travail.

Article 3 – Droit à la sécurité et à l'hygiène dans le travail

En vue d'assurer l'exercice effectif du droit à la sécurité et à l'hygiène dans le travail, les Parties s'engagent, en consultation avec les organisations d'employeurs et de travailleurs:

1 à définir, mettre en uvre et réexaminer périodiquement une politique nationale cohérente en matière de sécurité, de santé des travailleurs et de milieu de travail. Cette politique aura pour objet primordial d'améliorer la sécurité et l'hygiène professionnelles et de prévenir les accidents et les atteintes à la santé qui résultent du travail, sont liés au

travail ou surviennent au cours du travail, notamment en réduisant au minimum les causes des risques inhérents au milieu de travail;

2 à édicter des règlements de sécurité et d'hygiène;

3 à édicter des mesures de contrôle de l'application de ces règlements;

eller i tillräcklig mån minska dessa risker, sörja för en förkortning av arbetstiden eller ge utökad betald semester för arbetstagare som är sysselsatta i sådan verksamhet.

5. att sörja för en veckovila som om möjligt sammanfaller med den veckodag som av tradition eller sedvänja i vederbörande land eller trakt är erkänd som vilodag,

6. att se till att arbetstagarna skriftligen så snart som möjligt, och i alla händelser inte senare än två månader efter deras anställnings början, informeras om huvudvillkoren i anställningsavtalet eller anställningsförhållandet,

7. att se till att arbetstagare som utför nattarbete drar fördel av åtgärder som tar hänsyn till arbetets särskilda karaktär.

Artikel 3 – Rätt till säkra och hälsosamma arbetsförhållanden

För att trygga den enskildes rätt till säkra och hälsosamma arbetsförhållanden, åtar sig parterna i samråd med arbetsgivarnas och arbetstagarernas organisationer

1. att utforma och genomföra en enhetlig nationell politik avseende säkerhet och hälsa på arbetsplatsen och arbetsmiljön och med jämna mellanrum göra en översyn av denna. Det främsta syftet med denna politik skall vara att förbättra säkerhet och hälsa på arbetsplatsen samt förebygga olycksfall och skador som uppstår till följd av, i samband

med eller som inträffar under arbetet, särskilt genom att reducera de olycksrisker som finns inbyggda i arbetsmiljön,

2. att utfärda föreskrifter om säkerhet och hälsa,

3. att genom tillsyn sörja för att dessa bestämmelser efterlevs,

4 to promote the progressive development of occupational health services for all workers with essentially preventive and advisory functions.

Article 4 – The right to a fair remuneration

With a view to ensuring the effective exercise of the right to a fair remuneration, the Parties undertake:

1 to recognise the right of workers to a remuneration such as will give them and their families a decent standard of living;

2 to recognise the right of workers to an increased rate of remuneration for overtime work, subject to exceptions in particular cases;

3 to recognise the right of men and women workers to equal pay for work of equal value;

4 to recognise the right of all workers to a reasonable period of notice for termination of employment;

5 to permit deductions from wages only under conditions and to the extent prescribed by national laws or regulations or fixed by collective agreements or arbitration awards.

The exercise of these rights shall be achieved by freely concluded collective agreements, by statutory wagefixing machinery, or by other means appropriate to national conditions.

Article 5 – The right to organise

With a view to ensuring or promoting the freedom of workers and employers to form local, national or international organisations for the protection of their economic and social interests and to join those organisations, the Parties undertake that national law shall not be such as to impair, nor shall it be

4 à promouvoir l'institution progressive des services de santé au travail pour tous les travailleurs, avec des fonctions essentiellement préventives et de conseil.

Article 4 – Droit à une rémunération équitable

En vue d'assurer l'exercice effectif du droit à une rémunération équitable, les Parties s'engagent:

1 à reconnaître le droit des travailleurs à une rémunération suffisante pour leur assurer, ainsi qu'à leurs familles, un niveau de vie décent;

2 à reconnaître le droit des travailleurs à un taux de rémunération majoré pour les heures de travail supplémentaires, exception faite de certains cas particuliers;

3 à reconnaître le droit des travailleurs masculins et féminins à une rémunération égale pour un travail de valeur égale;

4 à reconnaître le droit de tous les travailleurs à un délai de préavis raisonnable dans le cas de cessation de l'emploi;

5 à n'autoriser des retenues sur les salaires que dans les conditions et limites prescrites par la législation ou la réglementation nationale, ou fixées par des conventions collectives ou des sentences arbitrales.

L'exercice de ces droits doit être assuré soit par voie de conventions collectives librement conclues, soit par des méthodes légales de fixation des salaires, soit de toute autre manière appropriée aux conditions nationales.

Article 5 – Droit syndical

En vue de garantir ou de promouvoir la liberté pour les travailleurs et les employeurs de constituer des organisations locales, nationales ou internationales, pour la protection de leurs intérêts économiques et sociaux et d'adhérer à ces organisations, les Parties s'engagent à ce que la législation nationale ne

4. att främja fortgående utveckling av företagshälsovård med huvudsakligen förebyggande och rådgivande funktion för alla arbetstagare.

Artikel 4 – Rätt till skälig lön

För att trygga den enskilde arbetstagarens rätt till skälig lön åtar sig parterna

1. att erkänna arbetstagarnas rätt till en lön som är tillräcklig för att bereda dem och deras familjer en godtagbar levnadsstandard,

2. att med förbehåll endast för särskilda fall erkänna arbetstagarnas rätt till förhöjd lön vid övertidsarbete,

3. att erkänna manliga och kvinnliga arbetstagares rätt till lika lön för likvärdigt arbete,

4. att erkänna alla arbetstagares rätt till skälig uppsägningstid vid anställningens upphörande,

5. att endast på de villkor och i den omfattning som stadgas i nationella lagar och förordningar eller som fastställs genom kollektivavtal eller skiljedom medge avdrag på lön.

Dessa rättigheter skall säkerställas antingen genom fritt ingångna kollektivavtal eller genom i författningsreglerad lönesättning eller på annat lämpligt sätt med hänsyn till nationella förhållanden.

Artikel 5 – Föreningsrätt

För att säkerställa eller främja arbetstagarnas och arbetsgivarnas frihet att bilda och tillhöra lokala, centrala eller internationella organisationer som tillvaratar deras ekonomiska och sociala intressen, åtar sig parterna att varken utforma eller tillämpa sin nationella lagstiftning på ett sådant sätt att

so applied as to impair, this freedom. The extent to which the guarantees provided for in this article shall apply to the police shall be determined by national laws or regulations. The principle governing the application to the members of the armed forces of these guarantees and the extent to which they shall apply to persons in this category shall equally be determined by national laws or regulations.

porte pas atteinte, ni ne soit appliquée de manière à porter atteinte à cette liberté. La mesure dans laquelle les garanties prévues au présent article s'appliqueront à la police sera déterminée par la législation ou la réglementation nationale. Le principe de l'application de ces garanties aux membres des forces armées et la mesure dans laquelle elles s'appliqueraient à cette catégorie de personnes sont également déterminés par la législation ou la réglementation nationale.

denna frihet kränks. I vad mån de åtaganden som avses i denna artikel skall tillämpas på personer som tillhör polisväsendet skall bestämmas i nationella lagar och förordningar. Den princip som skall bestämma hur dessa åtaganden skall tillämpas på personer som tillhör krigsmakten och den utsträckning i vilken de skall tillämpas på personer i denna kategori skall ävenledes bestämmas i nationella lagar eller andra förordningar.

Article 6 – The right to bargain collectively

With a view to ensuring the effective exercise of the right to bargain collectively, the Parties undertake:

1 to promote joint consultation between workers and employers;

2 to promote, where necessary and appropriate, machinery for voluntary negotiations between employers or employers' organisations and workers' organisations, with a view to the regulation of terms and conditions of employment by means of collective agreements;

3 to promote the establishment and use of appropriate machinery for conciliation and voluntary arbitration for the settlement of labour disputes;

and recognise:

4 the right of workers and employers to collective action in cases of conflicts of interest, including the right to strike, subject to obligations that might arise out of collective agreements previously entered into.

Article 7 – The right of children and young persons to protection

With a view to ensuring the effective exercise of the right of children and young persons to protection, the Parties undertake:

Article 6 – Droit de négociation collective

En vue d'assurer l'exercice effectif du droit de négociation collective, les Parties s'engagent:

1 à favoriser la consultation paritaire entre travailleurs et employeurs;

2 à promouvoir, lorsque cela est nécessaire et utile, l'institution de procédures de négociation volontaire entre les employeurs ou les organisations d'employeurs, d'une part, et les organisations de travailleurs, d'autre part, en vue de régler les conditions d'emploi par des conventions collectives;

3 à favoriser l'institution et l'utilisation de procédures appropriées de conciliation et d'arbitrage volontaire pour le règlement des conflits du travail;

et reconnaissent:

4 le droit des travailleurs et des employeurs à des actions collectives en cas de conflits d'intérêt, y compris le droit de grève, sous réserve des obligations qui pourraient résulter des conventions collectives en vigueur.

Article 7 – Droit des enfants et des adolescents à la protection

En vue d'assurer l'exercice effectif du droit des enfants et des adolescents à la protection, les Parties s'engagent:

Artikel 6 – Kollektiv förhandlingsrätt

För att trygga arbetstagarnas och arbetsgivarnas rätt att förhandla kollektivt, åtar sig parterna

1. att främja gemensamt samråd mellan arbetstagare och arbetsgivare,

2. att, där så är nödvändigt och lämpligt, främja ett förfarande med frivilliga förhandlingar mellan, å ena sidan, arbetsgivarna eller deras organisationer och, å andra sidan, arbetstagarnas organisationer för att uppnå en reglering av arbetsvillkoren genom kollektivavtal,

3. att främja införande och tillämpning av ett lämpligt förfarande för förlikning och frivillig skiljedom i arbetstvister,

samt att erkänna

4. arbetstagarnas och arbetsgivarnas rätt att vidta kollektiva åtgärder i händelse av intressekonflikt, däri inbegripet strejk, om inte annat följer av förpliktelser enligt gällande kollektivavtal.

Artikel 7 – Rätt till skydd för barn och ungdom

För att trygga barns och ungdomars rätt till skydd åtar sig parterna

1 to provide that the minimum age of admission to employment shall be 15 years, subject to exceptions for children employed in prescribed light work without harm to their health, morals or education;	1 à fixer à 15 ans l'âge minimum d'admission à l'emploi, des dérogations étant toutefois admises pour les enfants employés à des travaux légers déterminés qui ne risquent pas de porter atteinte à leur santé, à leur moralité ou à leur éducation;	1. att fastställa den minimiålder som minderåriga skall ha uppnått för att få anställning till 15 år, dock att undantag härifrån får göras beträffande minderåriga som anlitas till särskilt angivna lättare arbeten som inte inverkar menligt på deras hälsa, moral eller uppfostran,
2 to provide that the minimum age of admission to employment shall be 18 years with respect to prescribed occupations regarded as dangerous or unhealthy;	2 à fixer à 18 ans l'âge minimum d'admission à l'emploi pour certaines occupations déterminées, considérées comme dangereuses ou insalubres;	2. att fastställa att minimiåldern för att få anställning skall vara 18 år för särskilt angivna arbeten som anses vara riskfyllda eller hälsofarliga,
3 to provide that persons who are still subject to compulsory education shall not be employed in such work as would deprive them of the full benefit of their education;	3 à interdire que les enfants encore soumis à l'instruction obligatoire soient employés à des travaux qui les privent du plein bénéfice de cette instruction;	3. att föreskriva att personer som alltjämt är underkastade skolplikt inte får anlitas till arbete som hindrar dem att i full utsträckning tillgodogöra sig undervisningen,
4 to provide that the working hours of persons under 18 years of age shall be limited in accordance with the needs of their development, and particularly with their need for vocational training;	4 à limiter la durée du travail des travailleurs de moins de 18 ans pour qu'elle corresponde aux exigences de leur développement et, plus particulièrement, aux besoins de leur formation professionnelle;	4. att se till att arbetstiden för personer under 18 år begränsas med hänsyn till deras utveckling och särskilt till deras behov av yrkesutbildning,
5 to recognise the right of young workers and apprentices to a fair wage or other appropriate allowances;	5 à reconnaître le droit des jeunes travailleurs et apprentis à une rémunération équitable ou à une allocation appropriée;	5. att erkänna minderåriga arbetstagares och lärlingars rätt till skälig lön eller annan lämplig ersättning,
6 to provide that the time spent by young persons in vocational training during the normal working hours with the consent of the employer shall be treated as forming part of the working day;	6 à prévoir que les heures que les adolescents consacrent à la formation professionnelle pendant la durée normale du travail avec le consentement de l'employeur seront considérées comme comprises dans la journée de travail;	6. att se till att sådan tid på dagen som minderåriga arbetstagare med arbetsgivarens samtycke är frånvarande från arbetet på grund av yrkesutbildning betraktas som en del av arbetsdagen,
7 to provide that employed persons of under 18 years of age shall be entitled to a minimum of four weeks' annual holiday with pay;	7 à fixer à quatre semaines au minimum la durée des congés payés annuels des travailleurs de moins de 18 ans;	7. att se till att arbetstagare under 18 år kommer i åtnjutande av minst fyra veckors betald semester om året,
8 to provide that persons under 18 years of age shall not be employed in night work with the exception of certain occupations provided for by national laws or regulations;	8 à interdire l'emploi des travailleurs de moins de 18 ans à des travaux de nuit, exception faite pour certains emplois déterminés par la législation ou la réglementation nationale;	8. att se till att arbetstagare under 18 år inte anlitas till nattarbete med undantag för vissa i den nationella lagstiftningen angivna yrken,
9 to provide that persons under 18 years of age employed in occupations prescribed by national laws or regulations shall be subject to regular medical control;	9 à prévoir que les travailleurs de moins de 18 ans occupés dans certains emplois déterminés par la législation ou la réglementation nationale doivent être soumis à un contrôle médical régulier;	9. att se till att arbetstagare under 18 år är underkastade regelbunden läkarkontroll om de anlitas till vissa i den nationella lagstiftningen angivna arbeten,
10 to ensure special protection against physical and moral dangers	10 à assurer une protection spéciale contre les dangers physiques et	10. att se till att särskilt skydd bereds minderåriga mot de risker i

to which children and young persons are exposed, and particularly against those resulting directly or indirectly from their work.

Article 8 – The right of employed women to protection of maternity

With a view to ensuring the effective exercise of the right of employed women to the protection of maternity, the Parties undertake:

1 to provide either by paid leave, by adequate social security benefits or by benefits from public funds for employed women to take leave before and after childbirth up to a total of at least fourteen weeks;

2 to consider it as unlawful for an employer to give a woman notice of dismissal during the period from the time she notifies her employer that she is pregnant until the end of her maternity leave, or to give her notice of dismissal at such a time that the notice would expire during such a period;

3 to provide that mothers who are nursing their infants shall be entitled to sufficient time off for this purpose;

4 to regulate the employment in night work of pregnant women, women who have recently given birth and women nursing their infants;

5 to prohibit the employment of pregnant women, women who have recently given birth or who are nursing their infants in underground mining and all other work which is unsuitable by reason of its dangerous, unhealthy or arduous nature and to take appropriate measures to protect the employment rights of these women.

Article 9 – The right to vocational guidance

With a view to ensuring the effective exercise of the right to

moraux auxquels les enfants et les adolescents sont exposés, et notamment contre ceux qui résultent d'une façon directe ou indirecte de leur travail.

Article 8 – Droit des travailleuses à la protection de la maternité

En vue d'assurer l'exercice effectif du droit des travailleuses à la protection de la maternité, les Parties s'engagent:

1 à assurer aux travailleuses, avant et après l'accouchement, un repos d'une durée totale de quatorze semaines au minimum, soit par un congé payé, soit par des prestations appropriées de sécurité sociale ou par des fonds publics;

2 à considérer comme illégal pour un employeur de signifier son licenciement à une femme pendant la période comprise entre le moment où elle notifie sa grossesse à son employeur et la fin de son congé de maternité, ou à une date telle que le délai de préavis expire pendant cette période;

3 à assurer aux mères qui allaitent leurs enfants des pauses suffisantes à cette fin;

4 à régler le travail de nuit des femmes enceintes, ayant récemment accouché ou allaitant leurs enfants;

5 à interdire l'emploi des femmes enceintes, ayant récemment accouché ou allaitant leurs enfants à des travaux souterrains dans les mines et à tous autres travaux de caractère dangereux, insalubre ou pénible, et à prendre des mesures appropriées pour protéger les droits de ces femmes en matière d'emploi.

Article 9 – Droit à l'orientation professionnelle

En vue d'assurer l'exercice effectif du droit à l'orientation profession-

fysiskt och moraliskt avseende som de är utsatta för och i synnerhet mot risker som direkt eller indirekt härrör från deras arbete.

Artikel 8 – Rätt till skydd för arbetstagare vid graviditet och barnsbörd

För att trygga kvinnliga arbetstagares rätt till skydd vid graviditet och barnsbörd åtar sig parterna

1. att bereda kvinnliga arbetstagare tillfälle till ledighet om sammanlagt minst 14 veckor före och efter barnsbörd genom att tillförsäkra dem rätt antingen till betald ledighet, tillräckliga socialförsäkringsförmåner eller förmåner som betalas med allmänna medel,

2. att anse en arbetsgivares uppsägning av en kvinnlig arbetstagare som lagstridig om den sker under den tidsrymd som löper från den tidpunkt hon meddelar sin arbetsgivare att hon är gravid till slutet av hennes mödraledighet eller att säga upp henne vid en sådan tidpunkt att uppsägningstiden skulle löpa ut under nämnda period,

3. att tillförsäkra mödrar som ammar sina barn tillräcklig ledighet under arbetstid för detta ändamål,

4. att utfärda bestämmelser för nattarbete avseende gravida kvinnor, kvinnor som nyligen har fött barn eller ammar,

5. att förbjuda att gravida kvinnor, kvinnor som nyligen har fött barn eller som ammar anlitas till gruvarbete under jord eller varje annat arbete som är olämpligt på grund av dess riskfyllda, ohälsosamma eller ansträngande art och att vidta lämpliga åtgärder för att skydda dessa kvinnors rättigheter i frågor som rör anställningen.

Artikel 9 – Rätt till yrkesvägledning

För att trygga den enskildes rätt till yrkesvägledning åtar sig parterna

vocational guidance, the Parties undertake to provide or promote, as necessary, a service which will assist all persons, including the handicapped, to solve problems related to occupational choice and progress, with due regard to the individual's characteristics and their relation to occupational opportunity: this assistance should be available free of charge, both to young persons, including schoolchildren, and to adults.

Article 10 – The right to vocational training

With a view to ensuring the effective exercise of the right to vocational training, the Parties undertake:

1 to provide or promote, as necessary, the technical and vocational training of all persons, including the handicapped, in consultation with employers' and workers' organisations, and to grant facilities for access to higher technical and university education, based solely on individual aptitude;

2 to provide or promote a system of apprenticeship and other systematic arrangements for training young boys and girls in their various employments;

3 to provide or promote, as necessary:

a adequate and readily available training facilities for adult workers;

b special facilities for the retraining of adult workers needed as a result of technological development or new trends in employment;

4 to provide or promote, as necessary, special measures for the retraining and reintegration of the longterm unemployed;

nelle, les Parties s'engagent à procurer ou promouvoir, en tant que de besoin, un service qui aidera toutes les personnes, y compris celles qui sont handicapées, à résoudre les problèmes relatifs au choix d'une profession ou à l'avancement professionnel, compte tenu des caractéristiques de l'intéressé et de la relation entre celles-ci et les possibilités du marché de l'emploi; cette aide devra être fournie, gratuitement, tant aux jeunes, y compris les enfants d'âge scolaire, qu'aux adultes.

Article 10 – Droit à la formation professionnelle

En vue d'assurer l'exercice effectif du droit à la formation professionnelle, les Parties s'engagent:

1 à assurer ou à favoriser, en tant que de besoin, la formation technique et professionnelle de toutes les personnes, y compris celles qui sont handicapées, en consultation avec les organisations professionnelles d'employeurs et de travailleurs, et à accorder des moyens permettant l'accès à l'enseignement technique supérieur et à l'enseignement universitaire d'après le seul critère de l'aptitude individuelle;

2 à assurer ou à favoriser un système d'apprentissage et d'autres systèmes de formation des jeunes garçons et filles, dans leurs divers emplois;

3 à assurer ou à favoriser, en tant que de besoin:

a des mesures appropriées et facilement accessibles en vue de la formation des travailleurs adultes;

b des mesures spéciales en vue de la rééducation professionnelle des travailleurs adultes, rendue nécessaire par l'évolution technique ou par une orientation nouvelle du marché du travail;

4 à assurer ou à favoriser, en tant que de besoin, des mesures particulières de recyclage et de réinsertion des chômeurs de longue

att i mån av behov inrätta eller främja organ med uppgift att bistå alla, inbegripet handikappade, vid lösandet av problem i samband med yrkesval och yrkeskarriär med beaktande av vederbörandes individuella egenskaper i relation till de möjligheter arbetsmarknaden erbjuder. Denna hjälp skall kostnadsfritt tillhandahållas såväl minderåriga, däribland skolbarn, som vuxna.

Artikel 10 – Rätt till yrkesutbildning

För att trygga den enskildes rätt till yrkesutbildning åtar sig parterna

1. att i mån av behov inrätta eller främja teknisk utbildning och yrkesutbildning för alla, däribland handikappade, i samråd med arbetsgivarnas och arbetstagarorganisationer och att ge tillträde till högre teknisk utbildning och universitetsutbildning uteslutande på grundval av individens lämplighet,

2. att inrätta eller främja lärlings-system och andra anordningar för utbildning av pojkar och flickor i olika yrken,

3. att i mån av behov inrätta eller främja

a) tillräckliga och lättillgängliga anordningar för utbildning av vuxna arbetstagare,

b) sådana särskilda anordningar för omskolning av vuxna arbetstagare som betingas av den tekniska utvecklingen eller nya tendenser på arbetsmarknaden,

4. att vid behov inrätta eller främja särskilda åtgärder för rehabilitering och återanpassning till arbetslivet av långtidsarbetslösa,

durée;

5 to encourage the full utilisation of the facilities provided by appropriate measures such as:

5 à encourager la pleine utilisation des moyens prévus par des dispositions appropriées telles que:

5. att på lämpligt sätt söka se till att tillgängliga anordningar till fullo utnyttjas, t. ex. genom att

a reducing or abolishing any fees or charges;

a la réduction ou l'abolition de tous droits et charges;

a) sänka eller avskaffa alla slags avgifter,

b granting financial assistance in appropriate cases;

b l'octroi d'une assistance financière dans les cas appropriés;

b) bevilja ekonomiskt stöd i lämpliga fall,

c including in the normal working hours time spent on supplementary training taken by the worker, at the request of his employer, during employment;

c l'inclusion dans les heures normales de travail du temps consacré aux cours supplémentaires de formation suivis pendant l'emploi par le travailleur à la demande de son employeur;

c) i den normala arbetstiden inräkna tid som arbetstagaren på arbetsgivarens begäran under anställningen använder till kompletterande utbildning,

d ensuring, through adequate supervision, in consultation with the employers' and workers' organisations, the efficiency of apprenticeship and other training arrangements for young workers, and the adequate protection of young workers generally.

d la garantie, au moyen d'un contrôle approprié, en consultation avec les organisations professionnelles d'employeurs et de travailleurs, de l'efficacité du système d'apprentissage et de tout autre système de formation pour jeunes travailleurs, et, d'une manière générale, de la protection adéquate des jeunes travailleurs.

d) genom tillsyn i samråd med arbetsgivarnas och arbetstagarnas organisationer säkerställa såväl effektiviteten i lärlingssystemet och övriga utbildningsanordningar för unga arbetstagare som ett tillräckligt skydd för unga arbetstagare överhuvudtaget.

Article 11 – The right to protection of health

Article 11 – Droit à la protection de la santé

Artikel 11 – Rätt till skydd för den enskildes hälsa

With a view to ensuring the effective exercise of the right to protection of health, the Parties undertake, either directly or in cooperation with public or private organisations, to take appropriate measures designed inter alia:

En vue d'assurer l'exercice effectif du droit à la protection de la santé, les Parties s'engagent à prendre, soit directement, soit en coopération avec les organisations publiques et privées, des mesures appropriées tendant notamment:

För att trygga den enskildes rätt till skydd för sin hälsa åtar sig parterna att, antingen direkt eller i samarbete med offentliga eller privata organisationer, vidta de åtgärder som är nödvändiga bl.a. för

1 to remove as far as possible the causes of illhealth;

1 à éliminer, dans la mesure du possible, les causes d'une santé déficiente;

1. att så långt som möjligt undanröja orsakerna till ohälsa,

2 to provide advisory and educational facilities for the promotion of health and the encouragement of individual responsibility in matters of health;

2 à prévoir des services de consultation et d'éducation pour ce qui concerne l'amélioration de la santé et le développement du sens de la responsabilité individuelle en matière de santé;

2. att lämna råd och upplysningar för befrämjande av god hälsa och uppmuntran till personligt ansvarstagande i hälsofrågor,

3 to prevent as far as possible epidemic, endemic and other diseases, as well as accidents.

3 à prévenir, dans la mesure du possible, les maladies épidémiques, endémiques et autres, ainsi que les accidents.

3. att så långt som möjligt förebygga uppkomsten av epidemier, folksjukdomar och andra sjukdomar samt olycksfall.

Article 12 – The right to social security

Article 12 – Droit à la sécurité sociale

Artikel 12 – Rätt till social trygghet

With a view to ensuring the effective exercise of the right to

En vue d'assurer l'exercice effectif du droit à la sécurité sociale, les

För att trygga den enskildes rätt till social trygghet åtar sig parterna

social security, the Parties undertake:

Parties s'engagent:

1 to establish or maintain a system of social security;

1 à établir ou à maintenir un régime de sécurité sociale;

1. att inrätta eller upprätthålla ett system för social trygghet,

2 to maintain the social security system at a satisfactory level at least equal to that necessary for the ratification of the European Code of Social Security;

2 à maintenir le régime de sécurité sociale à un niveau satisfaisant, au moins égal à celui nécessaire pour la ratification du Code européen de sécurité sociale;

2. att bibehålla det sociala trygghetssystemet på en tillfredsställande nivå som åtminstone är likvärdig med den som fordras för ratificering av den europeiska balken om social trygghet,

3 to endeavour to raise progressively the system of social security to a higher level;

3 à s'efforcer de porter progressivement le régime de sécurité sociale à un niveau plus haut;

3. att sträva efter att fortlöpande förbättra det sociala trygghetssystemet,

4 to take steps, by the conclusion of appropriate bilateral and multilateral agreements or by other means, and subject to the conditions laid down in such agreements, in order to ensure:

4 à prendre des mesures, par la conclusion d'accords bilatéraux ou multilatéraux appropriés ou par d'autres moyens, et sous réserve des conditions arrêtées dans ces accords, pour assurer:

4. att genom slutandet av bilaterala eller multilaterala överenskommelser eller på annat sätt och med beaktande av de villkor som stadgas i sådana överenskommelser, garantera

a equal treatment with their own nationals of the nationals of other Parties in respect of social security rights, including the retention of benefits arising out of social security legislation, whatever movements the persons protected may undertake between the territories of the Parties;

a l'égalité de traitement entre les nationaux de chacune des Parties et les ressortissants des autres Parties en ce qui concerne les droits à la sécurité sociale, y compris la conservation des avantages accordés par les législations de sécurité sociale, quels que puissent être les déplacements que les personnes protégées pourraient effectuer entre les territoires des Parties;

a) likabehandling av medborgare i annan part med parts egna medborgare i frågor som rör rätt till social trygghet, inklusive rätten att behålla en förmån som utgår enligt lagstiftning om social trygghet, oavsett hur den som är berättigad till förmånen flyttar mellan parternas territorier.

b the granting, maintenance and resumption of social security rights by such means as the accumulation of insurance or employment periods completed under the legislation of each of the Parties.

b l'octroi, le maintien et le rétablissement des droits à la sécurité sociale par des moyens tels que la totalisation des périodes d'assurance ou d'emploi accomplies conformément à la législation de chacune des Parties.

b) förvärvandet, bibehållandet och återfåendet av ersättning enligt system för social trygghet genom åtgärder såsom sammanläggning av försäkrings- och anställningsperioder som fullgjorts enligt någon av parternas lagstiftning.

Article 13 – The right to social and medical assistance

Article 13 – Droit à l'assistance sociale et médicale

Artikel 13 – Rätt till social och medicinsk hjälp

With a view to ensuring the effective exercise of the right to social and medical assistance, the Parties undertake:

En vue d'assurer l'exercice effectif du droit à l'assistance sociale et médicale, les Parties s'engagent:

För att trygga den enskildes rätt till social och medicinsk hjälp åtar sig parterna

1 to ensure that any person who is without adequate resources and who is unable to secure such resources either by his own efforts or from other sources, in particular by benefits under a social security scheme, be granted adequate assistance, and, in case of sickness, the care necessitated by his condition;

1 à veiller à ce que toute personne qui ne dispose pas de ressources suffisantes et qui n'est pas en mesure de se procurer celles-ci par ses propres moyens ou de les recevoir d'une autre source, notamment par des prestations résultant d'un régime de sécurité sociale, puisse obtenir une assistance appropriée et, en cas de maladie, les soins nécessités par

1. att se till att personer som saknar och som inte genom egna ansträngningar eller på annat sätt kan skaffa sig tillräckliga medel för sin försörjning och som inte heller kan få sådana medel från ett socialförsäkringssystem, får nödvändig hjälp samt, vid sjukdom, den vård deras tillstånd kräver,

son état;

2 to ensure that persons receiving such assistance shall not, for that reason, suffer from a diminution of their political or social rights;

2 à veiller à ce que les personnes bénéficiant d'une telle assistance ne souffrent pas, pour cette raison, d'une diminution de leurs droits politiques ou sociaux;

2. att se till att personer som åtnjuter sådan hjälp inte av den anledningen får vidkännas inskränkning i sina politiska eller sociala rättigheter,

3 to provide that everyone may receive by appropriate public or private services such advice and personal help as may be required to prevent, to remove, or to alleviate personal or family want;

3 à prévoir que chacun puisse obtenir, par des services compétents de caractère public ou privé, tous conseils et toute aide personnelle nécessaires pour prévenir, abolir ou alléger l'état de besoin d'ordre personnel et d'ordre familial;

3. att se till att alla skall kunna få den rådgivning och personliga hjälp av behöriga offentliga eller privata institutioner som behövs för att förebygga, avhjälpa eller lindra nöd för enskilda och familjer,

4 to apply the provisions referred to in paragraphs 1, 2 and 3 of this article on an equal footing with their nationals to nationals of other Parties lawfully within their territories, in accordance with their obligations under the European Convention on Social and Medical Assistance, signed at Paris on 11 December 1953.

4 à appliquer les dispositions visées aux paragraphes 1, 2 et 3 du présent article, sur un pied d'égalité avec leurs nationaux, aux ressortissants des autres Parties se trouvant légalement sur leur territoire, conformément aux obligations qu'elles assument en vertu de la Convention européenne d'assistance sociale et médicale, signée à Paris le 11 décembre 1953.

4. att, i överensstämmelse med sina förpliktelser enligt den i Paris den 11 december 1953 undertecknade europeiska konventionen om social och medicinsk hjälp, vid tillämpningen av de i punkterna 1-3 av denna artikel åsyftade bestämmelserna inte göra någon åtskillnad mellan egna medborgare och medborgare i annan part som lagligen uppehåller sig inom deras territorier.

Article 14 – The right to benefit from social welfare services

Article 14 – Droit au bénéfice des services sociaux

Artikel 14 – Rätt att få tillgång till sociala tjänster

With a view to ensuring the effective exercise of the right to benefit from social welfare services, the Parties undertake:

En vue d'assurer l'exercice effectif du droit à bénéficier des services sociaux, les Parties s'engagent:

För att trygga den enskildes rätt att få tillgång till sociala tjänster åtar sig parterna

1 to promote or provide services which, by using methods of social work, would contribute to the welfare and development of both individuals and groups in the community, and to their adjustment to the social environment;

1 à encourager ou organiser les services utilisant les méthodes propres au service social et qui contribuent au bien-être et au développement des individus et des groupes dans la communauté ainsi qu'à leur adaptation au milieu social;

1. att främja eller vidta åtgärder för att inrätta organ som med de inom socialvården brukliga metoderna arbetar för såväl individernas som samhällsgruppernas välfärd, utveckling och anpassning till den sociala miljön,

2 to encourage the participation of individuals and voluntary or other organisations in the establishment and maintenance of such services.

2 à encourager la participation des individus et des organisations bénévoles ou autres à la création ou au maintien de ces services.

2. att uppmuntra enskilda individer samt frivilliga och andra organisationer att delta i att inrätta och vidmakthålla sådana organ.

Article 15 – The right of persons with disabilities to independence, social integration and participation in the life of the community

Article 15 – Droit des personnes handicapées à l'autonomie, à l'intégration sociale et à la participation à la vie de la communauté

Artikel 15 – Rätt till oberoende, social integrering och deltagande i samhällslivet för personer med funktionshinder

With a view to ensuring to persons with disabilities, irrespective of age and the nature and origin of their disabilities, the effective exercise of the right to independence, social integration and participation in the life of the community, the Parties

En vue de garantir aux personnes handicapées, quel que soit leur âge, la nature et l'origine de leur handicap, l'exercice effectif du droit à l'autonomie, à l'intégration sociale et à la participation à la vie de la

För att trygga rätten till oberoende och deltagande i samhällslivet för personer med funktionshinder utan avseende på deras ålder samt arten av och orsaken till deras funktionshinder, åtar sig parterna särskilt

undertake, in particular:	communauté, les Parties s'engagent notamment:	
1 to take the necessary measures to provide persons with disabilities with guidance, education and vocational training in the framework of general schemes wherever possible or, where this is not possible, through specialised bodies, public or private;	1 à prendre les mesures nécessaires pour fournir aux personnes handicapées une orientation, une éducation et une formation professionnelle dans le cadre du droit commun chaque fois que possible ou, si tel n'est pas le cas, par le biais d'institutions spécialisées publiques ou privées;	1. att vidta nödvändiga åtgärder för att bereda personer med funktionshinder vägledning, undervisning och yrkesutbildning när så är möjligt inom ramen för de allmänna systemen, eller, när detta inte är möjligt, genom statliga eller privata specialinstitutioner,
2 to promote their access to employment through all measures tending to encourage employers to hire and keep in employment persons with disabilities in the ordinary working environment and to adjust the working conditions to the needs of the disabled or, where this is not possible by reason of the disability, by arranging for or creating sheltered employment according to the level of disability. In certain cases, such measures may require recourse	2 à favoriser leur accès à l'emploi par toute mesure susceptible d'encourager les employeurs à embaucher et à maintenir en activité des personnes handicapées dans le milieu ordinaire de travail et à adapter les conditions de travail aux besoins de ces personnes ou, en cas d'impossibilité en raison du handicap, par l'aménagement ou la création d'emplois protégés en fonction du degré d'incapacité. Ces mesures peuvent justifier, le cas échéant, le	2. att främja deras tillgång till anställning med alla medel som syftar till att uppmuntra arbetsgivare att anställa och i sin tjänst behålla personer med funktionshinder inom den normala arbetsmiljön och att anpassa arbetsförhållandena till deras behov eller, då funktionshindrets art omöjliggör detta, genom att tillhandahålla eller inrätta skyddat arbete anpassat till graden av funktionshinder. I vissa fall kan sådana åtgärder kräva att särskilda arbets-
to specialised placement and support services;	recours à des services spécialisés de placement et d'accompagnement;	förmedlingsorgan och stödfunktioner inrättas,
3 to promote their full social integration and participation in the life of the community in particular through measures, including technical aids, aiming to overcome barriers to communication and mobility and enabling access to transport, housing, cultural activities and leisure.	3 à favoriser leur pleine intégration et participation à la vie sociale, notamment par des mesures, y compris des aides techniques, visant à surmonter des obstacles à la communication et à la mobilité et à leur permettre d'accéder aux transports, au logement, aux activités culturelles et aux loisirs.	3. att främja deras fullständiga sociala integration och deltagande i samhällslivet, särskilt genom medel - inbegripet tekniska hjälpmedel - som syftar till att övervinna hinder för informationsutbyte och rörlighet, och möjliggöra deras tillgång till transportmedel, bostäder, kulturell verksamhet och fritidssysselsättning.

Article 16 – The right of the family to social, legal and economic protection

With a view to ensuring the necessary conditions for the full development of the family, which is a fundamental unit of society, the Parties undertake to promote the economic, legal and social protection of family life by such means as social and family benefits, fiscal arrangements, provision of family housing, benefits for the newly married and other appropriate means.

Article 16 – Droit de la famille à une protection sociale, juridique et économique

En vue de réaliser les conditions de vie indispensables au plein épanouissement de la famille, cellule fondamentale de la société, les Parties s'engagent à promouvoir la protection économique, juridique et sociale de la vie de famille, notamment par le moyen de prestations sociales et familiales, de dispositions fiscales, d'encouragement à la construction de logements adaptés aux besoins des familles, d'aide aux jeunes foyers, ou de toutes autres mesures appropriées.

Artikel 16 – Rätt till socialt, rättsligt och ekonomiskt skydd för familjen

För att trygga att familjen, som är en grundläggande del i samhället, kommer i åtnjutande av vad som behövs för sin fulla utveckling, åtar sig parterna att i ekonomiskt, rättsligt och socialt hänseende främja familjelivet med sådana medel som sociala förmåner och familjebidrag, skattepolitiska åtgärder, främjande av byggande av familjebostäder, bidrag till nygifta samt andra ändamålsenliga åtgärder.

Article 17 – The right of children and young persons to social, legal and economic protection

With a view to ensuring the effective exercise of the right of children and young persons to grow up in an environment which encourages the full development of their personality and of their physical and mental capacities, the Parties undertake, either directly or in cooperation with public and private organisations, to take all appropriate and necessary measures designed:

1 a to ensure that children and young persons, taking account of the rights and duties of their parents, have the care, the assistance, the education and the training they need, in particular by providing for the establishment or maintenance of institutions and services sufficient and adequate for this purpose;

b to protect children and young persons against negligence, violence or exploitation;

c to provide protection and special aid from the state for children and young persons temporarily or definitively deprived of their family's support;

2 to provide to children and young persons a free primary and secondary education as well as to encourage regular attendance at schools.

Article 18 – The right to engage in a gainful occupation in the territory of other Parties

With a view to ensuring the effective exercise of the right to engage in a gainful occupation in the territory of any other Party, the Parties undertake:

1 to apply existing regulations in a spirit of liberality;

2 to simplify existing formalities and to reduce or abolish chancery dues and other charges payable by foreign workers or their employers;

Article 17 – Droit des enfants et des adolescents à une protection sociale, juridique et économique

En vue d'assurer aux enfants et aux adolescents l'exercice effectif du droit de grandir dans un milieu favorable à l'épanouissement de leur personnalité et au développement de leurs aptitudes physiques et mentales, les Parties s'engagent à prendre, soit directement, soit en coopération avec les organisations publiques ou privées, toutes les mesures nécessaires et appropriées tendant:

1 a à assurer aux enfants et aux adolescents, compte tenu des droits et des devoirs des parents, les soins, l'assistance, l'éducation et la formation dont ils ont besoin, notamment en prévoyant la création ou le maintien d'institutions ou de services adéquats et suffisants à cette fin;

b à protéger les enfants et les adolescents contre la négligence, la violence ou l'exploitation;

c à assurer une protection et une aide spéciale de l'Etat vis-à-vis de l'enfant ou de l'adolescent temporairement ou définitivement privé de son soutien familial;

2 à assurer aux enfants et aux adolescents un enseignement primaire et secondaire gratuit, ainsi qu'à favoriser la régularité de la fréquentation scolaire.

Article 18 – Droit à l'exercice d'une activité lucrative sur le territoire des autres Parties

En vue d'assurer l'exercice effectif du droit à l'exercice d'une activité lucrative sur le territoire de toute autre Partie, les Parties s'engagent:

1 à appliquer les règlements existants dans un esprit libéral;

2 à simplifier les formalités en vigueur et à réduire ou supprimer les droits de chancellerie et autres taxes payables par les travailleurs étrangers ou par leurs employeurs;

Artikel 17 – Rätt till socialt, rättsligt och ekonomiskt skydd för barn och ungdomar

För att trygga barns och ungdomars rätt att växa upp i en omgivning som uppmuntrar full utveckling av deras personlighet och fysiska och mentala förmåga, åtar sig parterna att direkt eller i samarbete med offentliga och privata organisationer vidta alla ändamålsenliga och nödvändiga åtgärder avsedda

1 a) att trygga att barn och ungdomar, med hänsynstagande till deras målsmäns rättigheter och skyldigheter, får den omvårdnad, hjälp, undervisning och yrkesutbildning de behöver, särskilt genom att ombesörja att institutioner och service inrättas som är ändamålsenliga för dessa syften,

b) att skydda barn och ungdomar mot försummelse, våld och utnyttjande,

c) att tillhandahålla skydd och särskild hjälp från samhällets sida till barn och ungdomar som tillfälligt eller varaktigt saknar stöd från familjen,

2. att till barn och ungdomar tillhandahålla gratis undervisning i grundskolan och gymnasieskolan samt att uppmuntra regelbunden närvaro i skolan.

Artikel 18 – Rätt att utöva förvärvsarbete inom annan parts territorium

För att trygga rätten att utöva förvärvsarbete inom annan parts territorium åtar sig parterna

1. att tillämpa gällande bestämmelser i liberal anda,

2. att förenkla gällande formaliteter och att minska eller avskaffa stämpelavgifter och andra avgifter som åvilar utländska arbetstagare eller deras arbetsgivare,

3 to liberalise, individually or collectively, regulations governing the employment of foreign workers;	3 à assouplir, individuellement ou collectivement, les réglementations régissant l'emploi des travailleurs étrangers;	3. att var för sig eller gemensamt uppmjuka de bestämmelser som reglerar anställning av utländska arbetstagare,
and recognise:	et reconnaissent:	samt att erkänna
4 the right of their nationals to leave the country to engage in a gainful occupation in the territories of the other Parties.	4 le droit de sortie de leurs nationaux désireux d'exercer une activité lucrative sur le territoire des autres Parties.	4. sina medborgares rätt att lämna landet för att ta förvärvsarbete inom annan parts territorium.
Article 19 – The right of migrant workers and their families to protection and assistance	Article 19 – Droit des travailleurs migrants et de leurs familles à la protection et à l'assistance	Artikel 19 – Rätt till skydd och hjälp för migrerande arbetstagare och deras familjer
With a view to ensuring the effective exercise of the right of migrant workers and their families to protection and assistance in the territory of any other Party, the Parties undertake:	En vue d'assurer l'exercice effectif du droit des travailleurs migrants et de leurs familles à la protection et à l'assistance sur le territoire de toute autre Partie, les Parties s'engagent:	För att trygga migrerande arbetstagares och deras familjers rätt till skydd och hjälp inom annan parts territorium, åtar sig parterna
1 to maintain or to satisfy themselves that there are maintained adequate and free services to assist such workers, particularly in obtaining accurate information, and to take all appropriate steps, so far as national laws and regulations permit, against misleading propaganda relating to emigration and immigration;	1 à maintenir ou à s'assurer qu'il existe des services gratuits appropriés chargés d'aider ces travailleurs et, notamment, de leur fournir des informations exactes, et à prendre toutes mesures utiles, pour autant que la législation et la réglementation nationales le permettent, contre toute propagande trompeuse concernant l'émigration et l'immigration;	1. att inrätta eller låta inrätta fullgod och kostnadsfri hjälp till sådana arbetstagare, särskilt i fråga om tillgång till vederhäftig information, och att, så långt nationella lagar och förordningar medger det, vidta alla lämpliga åtgärder för att motverka vilseledande propaganda rörande in- och utvandring,
2 to adopt appropriate measures within their own jurisdiction to facilitate the departure, journey and reception of such workers and their families, and to provide, within their own jurisdiction, appropriate services for health, medical attention and good hygienic conditions during the journey;	2 à adopter, dans les limites de leur juridiction, des mesures appropriées pour faciliter le départ, le voyage et l'accueil de ces travailleurs et de leurs familles, et à leur assurer, dans les limites de leur juridiction, pendant le voyage, les services sanitaires et médicaux nécessaires, ainsi que de bonnes conditions d'hygiène;	2. att inom gränserna för sin behörighet vidta lämpliga åtgärder för att underlätta ifrågavarande arbetstagares och deras familjers avfärd, resa och mottagande och att tillhandahålla dem nödvändig hälso- och sjukvård och goda hygieniska förhållanden under resan,
3 to promote cooperation, as appropriate, between social services, public and private, in emigration and immigration countries;	3 à promouvoir la collaboration, suivant les cas, entre les services sociaux, publics ou privés, des pays d'émigration et d'immigration;	3. att i den mån så behövs främja samarbete mellan statliga och privata sociala institutioner i utvandrings- och invandringsländerna,
4 to secure for such workers lawfully within their territories, insofar as such matters are regulated by law or regulations or are subject to the control of administrative authorities, treatment not less favourable than that of their own nationals in respect of the following matters:	4 à garantir à ces travailleurs se trouvant légalement sur leur territoire, pour autant que ces matières sont régies par la législation ou la réglementation ou sont soumises au contrôle des autorités administratives, un traitement non moins favorable qu'à leurs nationaux en ce qui concerne les matières suivantes:	4. att, i den mån sådana förhållanden regleras genom lagar eller andra förordningar eller står under kontroll av en administrativ myndighet, tillförsäkra ifrågavarande arbetstagare som lagligen vistas inom deras territorier en behandling som inte är mindre förmånlig än den som tillkommer de egna medborgarna i fråga om

a remuneration and other employment and working conditions;	a la rémunération et les autres conditions d'emploi et de travail;	a) lön och övriga anställnings- och arbetsförhållanden,
b membership of trade unions and enjoyment of the benefits of collective bargaining;	b l'affiliation aux organisations syndicales et la jouissance des avantages offerts par les conventions collectives;	b) medlemskap i fackliga organisationer och rätt att åtnjuta i kollektivavtal fastställda förmåner,
c accommodation;	c le logement;	c) bostad,
5 to secure for such workers lawfully within their territories treatment not less favourable than that of their own nationals with regard to employment taxes, dues or contributions payable in respect of employed persons;	5 à assurer à ces travailleurs se trouvant légalement sur leur territoire un traitement non moins favorable qu'à leurs propres nationaux en ce qui concerne les impôts, taxes et contributions afférents au travail, perçus au titre du travailleur;	5. att tillförsäkra ifrågavarande arbetstagare som lagligen vistas inom deras territorier en behandling som inte är mindre förmånlig än den som tillkommer deras egna medborgare i fråga om skatter och avgifter som hänför sig till arbetstagarna,
6 to facilitate as far as possible the reunion of the family of a foreign worker permitted to establish himself in the territory;	6 à faciliter autant que possible le regroupement de la famille du travailleur migrant autorisé à s'établir lui-même sur le territoire;	6. att i möjligaste mån underlätta för en utländsk arbetstagare att återförenas med sin familj om denne själv har tillstånd att bosätta sig i det mottagande landet,
7 to secure for such workers lawfully within their territories treatment not less favourable than that of their own nationals in respect of legal proceedings relating to matters referred to in this article;	7 à assurer à ces travailleurs se trouvant légalement sur leur territoire un traitement non moins favorable qu'à leurs nationaux pour les actions en justice concernant les questions mentionnées dans le présent article;	7. att tillförsäkra ifrågavarande arbetstagare som lagligen vistas inom deras territorier en behandling som inte är mindre förmånlig än den som tillkommer deras egna medborgare vid rättsligt förfarande i samband med frågor som avses i denna artikel,
8 to secure that such workers lawfully residing within their territories are not expelled unless they endanger national security or offend against public interest or morality;	8 à garantir à ces travailleurs résidant régulièrement sur leur territoire qu'ils ne pourront être expulsés que s'ils menacent la sécurité de l'Etat ou contreviennent à l'ordre public ou aux bonnes mœurs;	8. att garantera att ifrågavarande arbetstagare som lagligen är bosatta inom deras territorier inte utvisas annat än om de utgör en fara för den nationella säkerheten eller förbryter sig mot allmän ordning eller moral,
9 to permit, within legal limits, the transfer of such parts of the earnings and savings of such workers as they may desire;	9 à permettre, dans le cadre des limites fixées par la législation, le transfert de toute partie des gains et des économies des travailleurs migrants que ceux-ci désirent transférer;	9. att medge utförelse inom i lag föreskrivna gränser av så stor del av ifrågavarande arbetstagares arbetsförtjänster och besparingar som de själva önskar,
10 to extend the protection and assistance provided for in this article to selfemployed migrants insofar as such measures apply;	10 à étendre la protection et l'assistance prévues par le présent article aux travailleurs migrants travaillant pour leur propre compte, pour autant que les mesures en question sont applicables à cette catégorie;	10. att i tillämpliga delar utsträcka skydd och hjälp som avses i denna artikel till att omfatta migrerande personer som utövar självständig förvärvsverksamhet,
11 to promote and facilitate the teaching of the national language of the receiving state or, if there are several, one of these languages, to migrant workers and members of	11 à favoriser et à faciliter l'enseignement de la langue nationale de l'Etat d'accueil ou, s'il y en a plusieurs, de l'une d'entre elles aux travailleurs migrants et aux	11. att främja och möjliggöra undervisning för migrerande arbetstagare och deras familjemedlemmar i den mottagande statens nationella språk eller, om det finns

their families;	membres de leurs familles;	flera språk, i ett av dessa,
12 to promote and facilitate, as far as practicable, the teaching of the migrant worker's mother tongue to the children of the migrant worker.	12 à favoriser et à faciliter, dans la mesure du possible, l'enseignement de la langue maternelle du travailleur migrant à ses enfants.	12. att främja och så långt som möjligt underlätta undervisningen i den migrerande arbetstagarens modersmål för dennes barn.
Article 20 – The right to equal opportunities and equal treatment in matters of employment and occupation without discrimination on the grounds of sex	Article 20 – Droit à l'égalité de chances et de traitement en matière d'emploi et de profession, sans discrimination fondée sur le sexe	Artikel 20 – Rätt till lika möjligheter och lika behandling i frågor som rör anställning och yrkesutövning utan diskriminering på grund av kön
With a view to ensuring the effective exercise of the right to equal opportunities and equal treatment in matters of employment and occupation without discrimination on the	En vue d'assurer l'exercice effectif du droit à l'égalité de chances et de traitement en matière d'emploi et de profession sans discrimination fondée sur le sexe, les Parties s'enga-	För att trygga rätten till lika möjligheter och lika behandling i frågor som rör anställning och yrkesutövning utan diskriminering på grund av kön, åtar sig parterna att erkänna
grounds of sex, the Parties undertake to recognise that right and to take appropriate measures to ensure or promote its application in the following fields:	gent à reconnaître ce droit et à prendre les mesures appropriées pour en assurer ou en promouvoir l'application dans les domaines suivants:	denna rätt och att vidta lämpliga åtgärder för att säkerställa och främja tillämpningen av den på följande områden:
a access to employment, protection against dismissal and occupational reintegration;	a accès à l'emploi, protection contre le licenciement et réinsertion professionnelle;	– tillträde till anställning, skydd mot uppsägning samt återanpassning till arbetslivet,
b vocational guidance, training, retraining and rehabilitation;	b orientation et formation professionnelles, recyclage, réadaptation professionnelle;	– yrkesvägledning, yrkesutbildning, vidareutbildning och rehabilitering,
c terms of employment and working conditions, including remuneration;	c conditions d'emploi et de travail, y compris la rémunération;	– anställningsvillkor och arbetsförhållanden, inbegripet lön,
d career development, including promotion.	d déroulement de la carrière, y compris la promotion.	– karriärutveckling inbegripet befordran.
Article 21 – The right to information and consultation	Article 21 – Droit à l'information et à la consultation	Artikel 21 – Rätt till information och samråd
With a view to ensuring the effective exercise of the right of workers to be informed and consulted within the undertaking, the Parties undertake to adopt or encourage measures enabling workers or their representatives, in accordance with national legislation and practice:	En vue d'assurer l'exercice effectif du droit des travailleurs à l'information et à la consultation au sein de l'entreprise, les Parties s'engagent à prendre ou à promouvoir des mesures permettant aux travailleurs ou à leurs représentants, conformément à la législation et la pratique nationales:	För att trygga arbetstagarnas rätt till information och samråd inom företaget, åtar sig parterna att anta eller främja åtgärder som möjliggör för arbetstagare eller deras representanter att, i enlighet med nationell lagstiftning och praxis,
a to be informed regularly or at the appropriate time and in a comprehensible way about the economic and financial situation of the undertaking employing them, on the understanding that the disclosure of certain information which could be prejudicial to the undertaking may be refused or subject to confidentialia-	a d'être informés régulièrement ou en temps opportun et d'une manière compréhensible de la situation économique et financière de l'entreprise qui les emploie, étant entendu que la divulgation de certaines informations pouvant porter préjudice à l'entreprise pourra être refusée ou qu'il pourra être	a) hållas informerade på ett lättfattligt sätt, regelbundet eller vid lämplig tidpunkt, om det ekonomiska och finansiella läget i det företag där de är anställda, varvid viss sådan information vars röjande skulle kunna vara till skada för företaget får undanhållas eller behandlas förtroligt, och

lity; and

exigé que celles-ci soient tenues confidentielles; et

b to be consulted in good time on proposed decisions which could substantially affect the interests of workers, particularly on those decisions which could have an important impact on the employment situation in the undertaking.

b d'être consultés en temps utile sur les décisions envisagées qui sont susceptibles d'affecter substantiellement les intérêts des travailleurs et notamment sur celles qui auraient des conséquences importantes sur la situation de l'emploi dans l'entreprise.

b) beredas tillfälle att i god tid samråda om föreslagna beslut som skulle kunna inverka avsevärt på arbetstagarnas intressen, särskilt om beslut som skulle kunna få betydande inverkan på sysselsättningsläget i företaget.

Article 22 – The right to take part in the determination and improvement of the working conditions and working environment

With a view to ensuring the effective exercise of the right of workers to take part in the determination and improvement of the working conditions and working environment in the undertaking, the Parties undertake to adopt or encourage measures enabling workers or their representatives, in accordance with national legislation and practice, to contribute:

a to the determination and the improvement of the working conditions, work organisation and working environment;

b to the protection of health and safety within the undertaking;

c to the organisation of social and sociocultural services and facilities within the undertaking;

d to the supervision of the observance of regulations on these matters.

Article 22 – Droit de prendre part à la détermination et à l'amélioration des conditions de travail et du milieu du travail

En vue d'assurer l'exercice effectif du droit des travailleurs de prendre part à la détermination et à l'amélioration des conditions de travail et du milieu du travail dans l'entreprise, les Parties s'engagent à prendre ou à promouvoir des mesures permettant aux travailleurs ou à leurs représentants, conformément à la législation et à la pratique nationales, de contribuer:

a à la détermination et à l'amélioration des conditions de travail, de l'organisation du travail et du milieu du travail;

b à la protection de la santé et de la sécurité au sein de l'entreprise;

c à l'organisation de services et facilités sociaux et socio-culturels de l'entreprise;

d au contrôle du respect de la réglementation en ces matières.

Artikel 22 – Rätt att delta i avgöranden om och förbättring av arbetsförhållandena och arbetsmiljön

För att trygga arbetstagarnas rätt att delta i avgöranden om arbetsförhållandena och arbetsmiljön inom företaget och förbättring av dessa, åtar sig parterna att anta eller främja åtgärder som möjliggör för arbetstagarna eller deras representanter att i enlighet med nationell lagstiftning eller praxis bidra till

a) avgöranden om arbetsförhållandena, arbetsorganisationen och arbetsmiljön och förbättring av dem,

b) skydd av hälsa och säkerhet inom företaget,

c) inrättande av sociala och sociokulturella tjänster och arrangemang inom företaget,

d) övervakning av att föreskrifterna om dessa frågor iakttas.

Article 23 – The right of elderly persons to social protection

With a view to ensuring the effective exercise of the right of elderly persons to social protection, the Parties undertake to adopt or encourage, either directly or in cooperation with public or private organisations, appropriate measures designed in particular:

– to enable elderly persons to remain full members of society for as long as possible, by means of:

Article 23 – Droit des personnes âgées à une protection sociale

En vue d'assurer l'exercice effectif du droit des personnes âgées à une protection sociale, les Parties s'engagent à prendre ou à promouvoir, soit directement soit en coopération avec les organisations publiques ou privées, des mesures appropriées tendant notamment:

à permettre aux personnes âgées de demeurer le plus longtemps possible des membres à part entière de la société, moyennant:

Artikel 23 – Rätt till socialt skydd för äldre

För att säkerställa äldre människors rätt till socialt skydd, åtar sig parterna att anta eller främja, direkt eller i samarbete med offentliga eller privata organisationer, lämpliga åtgärder avsedda särskilt

att möjliggöra för de äldre att så länge som möjligt förbli fullvärdiga samhällsmedlemmar genom

<p>a adequate resources enabling them to lead a decent life and play an active part in public, social and cultural life;</p>	<p>a des ressources suffisantes pour leur permettre de mener une existence décente et de participer activement à la vie publique, sociale et culturelle;</p>	<p>a) att tillhandahålla lämpliga resurser som sätter dem i stånd att föra ett värdigt liv och att spela en aktiv roll i det offentliga, det sociala och det kulturella livet,</p>
<p>b provision of information about services and facilities available for elderly persons and their opportunities to make use of them;</p>	<p>b la diffusion des informations concernant les services et les facilités existant en faveur des personnes âgées et les possibilités pour celles-ci d'y recourir;</p>	<p>b) att tillhandahålla information om tjänster och arrangemang som de äldre har tillgång till samt om deras möjligheter att utnyttja dem;</p>
<p>– to enable elderly persons to choose their lifestyle freely and to lead independent lives in their familiar surroundings for as long as they wish and are able, by means of:</p>	<p>à permettre aux personnes âgées de choisir librement leur mode de vie et de mener une existence indépendante dans leur environnement habituel aussi longtemps qu'elles le souhaitent et que cela est possible, moyennant:</p>	<p>att möjliggöra för de äldre att fritt välja livsstil och föra ett oberoende liv i den omgivning som de är förtrogna med så länge de önskar och kan genom</p>
<p>a provision of housing suited to their needs and their state of health or of adequate support for adapting their housing;</p>	<p>a la mise à disposition de logements appropriés à leurs besoins et à leur état de santé ou d'aides adéquates en vue de l'aménagement du logement;</p>	<p>a) att tillhandahålla bostäder som passar för deras behov och hälsotillstånd eller lämpligt stöd för anpassning av deras bostäder,</p>
<p>b the health care and the services necessitated by their state;</p>	<p>b les soins de santé et les services que nécessiterait leur état;</p>	<p>b) hälsovård och tjänster som deras tillstånd kräver;</p>
<p>– to guarantee elderly persons living in institutions appropriate support, while respecting their privacy, and participation in decisions concerning living conditions in the institution.</p>	<p>à garantir aux personnes âgées vivant en institution l'assistance appropriée dans le respect de la vie privée, et la participation à la détermination des conditions de vie dans l'institution.</p>	<p>att tillförsäkra äldre som bor på institutioner lämpligt stöd med hänsyn till deras privatliv, samt delaktighet i beslut som rör levnadsförhållandena på institutionen.</p>
<p>Article 24 – The right to protection in cases of termination of employment</p>	<p>Article 24 – Droit à la protection en cas de licenciement</p>	<p>Artikel 24 – Rätt till skydd vid uppsägning</p>
<p>With a view to ensuring the effective exercise of the right of workers to protection in cases of termination of employment, the Parties undertake to recognise:</p>	<p>En vue d'assurer l'exercice effectif du droit à la protection en cas de licenciement, les Parties s'engagent à reconnaître:</p>	<p>För att trygga arbetstagarnas rätt till skydd vid uppsägning åtar sig parterna att erkänna</p>
<p>a the right of all workers not to have their employment terminated without valid reasons for such termination connected with their capacity or conduct or based on the operational requirements of the undertaking, establishment or service;</p>	<p>a le droit des travailleurs à ne pas être licenciés sans motif valable lié à leur aptitude ou conduite, ou fondé sur les nécessités de fonctionnement de l'entreprise, de l'établissement ou du service;</p>	<p>a) alla arbetstagares rätt att inte bli uppsagda utan giltigt skäl som har samband med deras duglighet eller uppförande eller som har sin grund i de krav som verksamheten ställer i företaget eller förvaltningen,</p>
<p>b the right of workers whose employment is terminated without a valid reason to adequate compensation or other appropriate relief.</p>	<p>b le droit des travailleurs licenciés sans motif valable à une indemnité adéquate ou à une autre réparation appropriée.</p>	<p>b) rätt till fullgod ekonomisk ersättning eller annan vederbörlig gottgörelse till arbetstagare som har blivit uppsagda utan giltigt skäl.</p>
<p>To this end the Parties undertake to ensure that a worker who considers that his employment has been</p>	<p>A cette fin les Parties s'engagent à assurer qu'un travailleur qui estime avoir fait l'objet d'une mesure de</p>	<p>I detta syfte åtar sig parterna att säkerställa att en arbetstagare som anser sig ha blivit uppsagd utan</p>

terminated without a valid reason shall have the right to appeal to an impartial body.

Article 25 – The right of workers to the protection of their claims in the event of the insolvency of their employer

With a view to ensuring the effective exercise of the right of workers to the protection of their claims in the event of the insolvency of their employer, the Parties undertake to provide that workers' claims arising from contracts of employment or employment relationships be guaranteed by a guarantee institution or by any other effective form of protection.

Article 26 – The right to dignity at work

With a view to ensuring the effective exercise of the right of all workers to protection of their dignity at work, the Parties undertake, in consultation with employers' and workers' organisations:

1 to promote awareness, information and prevention of sexual harassment in the workplace or in relation to work and to take all appropriate measures to protect workers from such conduct;

2 to promote awareness, information and prevention of recurrent reprehensible or distinctly negative and offensive actions directed against individual workers in the workplace or in relation to work and to take all appropriate measures to protect workers from such conduct.

Article 27 – The right of workers with family responsibilities to equal opportunities and equal treatment

With a view to ensuring the exercise of the right to equality of opportunity and treatment for men and women workers with family responsibilities and between such

licenciement sans motif valable ait un droit de recours contre cette mesure devant un organe impartial.

Article 25 – Droit des travailleurs à la protection de leurs créances en cas d'insolvabilité de leur employeur

En vue d'assurer l'exercice effectif du droit des travailleurs à la protection de leurs créances en cas d'insolvabilité de leur employeur, les Parties s'engagent à prévoir que les créances des travailleurs résultant de contrats de travail ou de relations d'emploi soient garanties par une institution de garantie ou par toute autre forme effective de protection.

Article 26 – Droit à la dignité au travail

En vue d'assurer l'exercice effectif du droit de tous les travailleurs à la protection de leur dignité au travail, les Parties s'engagent, en consultation avec les organisations d'employeurs et de travailleurs:

1 à promouvoir la sensibilisation, l'information et la prévention en matière de harcèlement sexuel sur le lieu de travail ou en relation avec le travail, et à prendre toute mesure appropriée pour protéger les travailleurs contre de tels comportements;

2 à promouvoir la sensibilisation, l'information et la prévention en matière d'actes condamnables ou explicitement hostiles et offensifs dirigés de façon répétée contre tout salarié sur le lieu de travail ou en relation avec le travail, et à prendre toute mesure appropriée pour protéger les travailleurs contre de tels comportements.

Article 27 – Droit des travailleurs ayant des responsabilités familiales à l'égalité des chances et de traitement

En vue d'assurer l'exercice effectif du droit à l'égalité des chances et de traitement entre les travailleurs des deux sexes ayant des responsabilités familiales et entre ces travailleurs et

giltigt skäl skall ha rätt att få uppsägningen prövad av ett opartiskt organ.

Artikel 25 – Rätt till skydd av arbetstagarens fordringar vid händelse av arbetsgivarens insolvens

I syfte att säkerställa ett effektivt utövande av arbetstagarnas rätt till skydd för sina fordringar i händelse av arbetsgivarens insolvens, åtar sig parterna att föreskriva att arbetstagarnas fordringar på grund av anställningsavtal eller anställningsförhållanden skall garanteras genom ett garantiinstitut eller genom någon annan form av effektivt skydd.

Artikel 26 – Rätt till värdiga arbetsförhållanden

För att trygga alla arbetstgares rätt att åtnjuta skydd för sin värdighet i arbetet, åtar sig parterna att i samråd med arbetsgivarnas och arbetstgarnas organisationer

1. att verka för medvetenhet om, information om och åtgärder till förebyggande av sexuella trakasserier på arbetsplatsen eller i samband med arbetet, förebygga sådant beteende samt vidta alla lämpliga åtgärder för att skydda arbetstgarna från detta,

2. främja uppmärksamheten på och informationen om upprepat klandervärt eller uppenbart skadligt och aggressivt beteende riktat mot enskilda arbetstgare på arbetsplatsen eller i samband med arbetet, förebygga sådant beteende samt vidta alla lämpliga åtgärder för att skydda arbetstgarna från detta.

Artikel 27 – Rätt till jämställdhet för arbetstgare med familjeansvar

För att trygga jämställdhet mellan manliga och kvinnliga arbetstgare med familjeansvar och mellan sådana arbetstgare och andra arbetstgare, åtar sig parterna

workers and other workers, the Parties undertake:	les autres travailleurs, les Parties s'engagent:	
1 to take appropriate measures:	1 à prendre des mesures appropriées:	1. att vidta lämpliga åtgärder för att
a to enable workers with family responsibilities to enter and remain in employment, as well as to reenter employment after an absence due to those responsibilities, including measures in the field of vocational guidance and training;	a pour permettre aux travailleurs ayant des responsabilités familiales d'entrer et de rester dans la vie active ou d'y retourner après une absence due à ces responsabilités, y compris des mesures dans le domaine de l'orientation et la formation professionnelles;	a) möjliggöra för arbetstagare med familjeansvar att skaffa sig och behålla en anställning samt att återuppta anställning efter frånvaro förorsakad av familjeansvar; i dessa åtgärder innefattas yrkesvägledning och yrkesutbildning,
b to take account of their needs in terms of conditions of employment and social security;	b pour tenir compte de leurs besoins en ce qui concerne les conditions d'emploi et la sécurité sociale;	b) beakta deras behov i fråga om anställningsvillkor och social trygghet,
c to develop or promote services, public or private, in particular child daycare services and other childcare arrangements;	c pour développer ou promouvoir des services, publics ou privés, en particulier les services de garde de jour d'enfants et d'autres modes de garde;	c) utveckla eller främja offentlig och privat social service, särskilt barndaghem och andra former av barnomsorg,
2 to provide a possibility for either parent to obtain, during a period after maternity leave, parental leave to take care of a child, the duration and conditions of which should be determined by national legislation, collective agreements or practice;	2 à prévoir la possibilité pour chaque parent, au cours d'une période après le congé de maternité, d'obtenir un congé parental pour s'occuper d'un enfant, dont la durée et les conditions seront fixées par la législation nationale, les conventions collectives ou la pratique;	2. att tillhandahålla möjligheter för envar av föräldrarna att efter en tid av mödraledighet få familjeledighet för vård av barn, varvid ledighetens längd och förutsättningarna för den skall bestämmas i enlighet med nationella lagar, kollektivavtal eller praxis,
3 to ensure that family responsibilities shall not, as such, constitute a valid reason for termination of employment.	3 à assurer que les responsabilités familiales ne puissent, en tant que telles, constituer un motif valable de licenciement.	3. att säkerställa att familjeansvar i sig själv inte skall utgöra giltig orsak för uppsägning.
Article 28 – The right of workers' representatives to protection in the undertaking and facilities to be accorded to them	Article 28 – Droit des représentants des travailleurs à la protection dans l'entreprise et facilités à leur accorder	Artikel 28 – Rätt för arbetstagarrepresentanter till skydd inom företag och åtgärder för att underlätta deras verksamhet
With a view to ensuring the effective exercise of the right of workers' representatives to carry out their functions, the Parties undertake to ensure that in the undertaking:	Afin d'assurer l'exercice effectif du droit des représentants des travailleurs de remplir leurs fonctions de représentants, les Parties s'engagent à assurer que dans l'entreprise:	För att trygga arbetstagarnas representanters rätt att kunna fullgöra sina uppgifter, åtar sig parterna att se till att de i företaget
a they enjoy effective protection against acts prejudicial to them, including dismissal, based on their status or activities as workers' representatives within the undertaking;	a ils bénéficient d'une protection effective contre les actes qui pourraient leur porter préjudice, y compris le licenciement, et qui seraient motivés par leur qualité ou leurs activités de représentants des travailleurs dans l'entreprise;	a) åtnjuter effektivt skydd mot åtgärder som kan vålla dem men, däri inbegripet uppsägning på grund av deras ställning eller verksamhet som arbetstagarrepresentanter inom företaget,
b they are afforded such facilities as may be appropriate in order to	b ils aient les facilités appropriées afin de leur permettre de remplir	b) får åtnjuta sådana villkor i arbetet som gör det möjligt för dem att

enable them to carry out their functions promptly and efficiently, account being taken of the industrial relations system of the country and the needs, size and capabilities of the undertaking concerned.

Article 29 – The right to information and consultation in collective redundancy procedures

With a view to ensuring the effective exercise of the right of workers to be informed and consulted in situations of collective redundancies, the Parties undertake to ensure that employers shall inform and consult workers' representatives, in good time prior to such collective redundancies, on ways and means of avoiding collective redundancies or limiting their occurrence and mitigating their consequences, for example by recourse to accompanying social measures aimed, in particular, at aid for the redeployment or retraining of the workers concerned.

Article 30 – The right to protection against poverty and social exclusion

With a view to ensuring the effective exercise of the right to protection against poverty and social exclusion, the Parties undertake:

a to take measures within the framework of an overall and coordinated approach to promote the effective access of persons who live or risk living in a situation of social exclusion or poverty, as well as their families, to, in particular, employment, housing, training, education, culture and social and medical assistance;

b to review these measures with a view to their adaptation if necessary.

Article 31 – The right to housing

With a view to ensuring the effective exercise of the right to housing, the Parties undertake to take measures designed:

rapidement et efficacement leurs fonctions en tenant compte du système de relations professionnelles prévalant dans le pays ainsi que des besoins, de l'importance et des possibilités de l'entreprise intéressée.

Article 29 – Droit à l'information et à la consultation dans les procédures de licenciements collectifs

Afin d'assurer l'exercice effectif du droit des travailleurs à être informés et consultés en cas de licenciements collectifs, les Parties s'engagent à assurer que les employeurs informent et consultent les représentants des travailleurs en temps utile, avant ces licenciements collectifs, sur les possibilités d'éviter les licenciements collectifs ou de limiter leur nombre et d'atténuer leurs conséquences, par exemple par le recours à des mesures sociales d'accompagnement visant notamment l'aide au reclassement ou à la réinsertion des travailleurs concernés.

Article 30 – Droit à la protection contre la pauvreté et l'exclusion sociale

En vue d'assurer l'exercice effectif du droit à la protection contre la pauvreté et l'exclusion sociale, les Parties s'engagent:

a à prendre des mesures dans le cadre d'une approche globale et coordonnée pour promouvoir l'accès effectif notamment à l'emploi, au logement, à la formation, à l'enseignement, à la culture, à l'assistance sociale et médicale des personnes se trouvant ou risquant de se trouver en situation d'exclusion sociale ou de pauvreté, et de leur famille;

b à réexaminer ces mesures en vue de leur adaptation si nécessaire.

Article 31 – Droit au logement

En vue d'assurer l'exercice effectif du droit au logement, les Parties s'engagent à prendre des mesures destinées:

fullgöra sina uppgifter snabbt och effektivt, varvid hänsyn skall tas till de nationella särdragen i förhållandet mellan parterna på arbetsmarknaden samt till vederbörande företags behov, storlek och möjligheter.

Artikel 29 – Rätt till information och samråd vid kollektiva uppsägningar

För att trygga arbetstagarnas rätt till information och samråd i samband med kollektiva uppsägningar, åtar sig parterna att säkerställa att arbetsgivarna informerar arbetstagarnas representanter och samråder med dem i god tid före sådana kollektiva uppsägningar om sätt och metoder att undvika dessa eller begränsa dem och mildra deras verkningar, t.ex. genom att vidta åtföljande sociala åtgärder med särskilt syfte att underlätta omplacering och omskolning av de berörda arbetstagarna.

Artikel 30 – Rätt till skydd mot fattigdom och social utslagning

För att trygga den enskildes rätt till skydd mot fattigdom och social utslagning åtar sig parterna

a) att vidta åtgärder inom ramen för en samordnad helhetssyn för att främja att personer som lever i eller som riskerar att komma i ett läge av social utslagning eller fattigdom, liksom deras familjer, faktiskt får tillgång särskilt till sysselsättning, bostad, yrkesutbildning, utbildning, kultur samt rätt till social och medicinsk hjälp.

b) att göra en översyn av dessa åtgärder för att vid behov kunna anpassa dem.

Artikel 31 – Rätt till bostad

För att trygga att den enskilde i praktiken kommer i åtnjutande av rätt till bostad, åtar sig parterna att vidta åtgärder som syftar till

1 to promote access to housing of an adequate standard;	1 à favoriser l'accès au logement d'un niveau suffisant;	1. att främja tillgången till bostäder med rimlig standard,
2 to prevent and reduce homelessness with a view to its gradual elimination;	2 à prévenir et à réduire l'état de sans-abri en vue de son élimination progressive;	2. att förebygga och minska hemlösheten i syfte att successivt undanröja den,
3 to make the price of housing accessible to those without adequate resources.	3 à rendre le coût du logement accessible aux personnes qui ne disposent pas de ressources suffisantes.	3. att göra bostäder ekonomiskt tillgängliga för personer som saknar tillräckliga medel.

Part III

Partie III

DEL III

Article A – Undertakings

Article A – Engagements

Artikel A – Åtaganden

1 Subject to the provisions of Article B below, each of the Parties undertakes:	1 Sous réserve des dispositions de l'article B ci-dessous, chacune des Parties s'engage:	1. Varje part åtar sig, under hänsynstagande till vad som stadgas i artikel B nedan,
a to consider Part I of this Charter as a declaration of the aims which it will pursue by all appropriate means, as stated in the introductory paragraph of that part;	a à considérer la partie I de la présente Charte comme une déclaration déterminant les objectifs dont elle poursuivra par tous les moyens utiles la réalisation, conformément aux dispositions du paragraphe introductif de ladite partie;	a) att betrakta del I av denna stadga som en förklaring om de mål som parten med alla lämpliga medel skall söka förverkliga i enlighet med vad som stadgas i den inledande punkten av nämnda del,
b to consider itself bound by at least six of the following nine articles of Part II of this Charter: Articles 1, 5, 6, 7, 12, 13, 16, 19 and 20;	b à se considérer comme liée par six au moins des neuf articles suivants de la partie II de la Charte: articles 1, 5, 6, 7, 12, 13, 16, 19 et 20;	b) att anse sig bunden av åtminstone sex av de följande nio artiklarna i del II av denna stadga, nämligen artiklarna 1, 5, 6, 7, 12, 13, 16, 19 och 20,
c to consider itself bound by an additional number of articles or numbered paragraphs of Part II of the Charter which it may select, provided that the total number of articles or numbered paragraphs by which it is bound is not less than sixteen articles or sixtythree numbered paragraphs.	c à se considérer comme liée par un nombre supplémentaire d'articles ou de paragraphes numérotés de la partie II de la Charte, qu'elle choisira, pourvu que le nombre total des articles et des paragraphes numérotés qui la lient ne soit pas inférieur à seize articles ou à soixante-trois paragraphes numérotés.	c) att anse sig bunden av ytterligare ett antal artiklar eller numrerade punkter i stadgans del II, som den får utvälja, dock att det sammanlagda antalet artiklar eller numrerade punkter som skall vara bindande för parten inte får understiga 16 artiklar eller 63 numrerade punkter.
2 The articles or paragraphs selected in accordance with subparagraphs b and c of paragraph 1 of this article shall be notified to the Secretary General of the Council of Europe at the time when the instrument of ratification, acceptance or approval is deposited.	2 Les articles ou paragraphes choisis conformément aux dispositions des alinéas b et c du paragraphe 1 du présent article seront notifiés au Secrétaire Général du Conseil de l'Europe lors du dépôt de l'instrument de ratification, d'acceptation ou d'approbation.	2. De artiklar och punkter som utvalts i enlighet med punkt 1 b och c i denna artikel skall meddelas till Europarådets generalsekreterare samtidigt som vederbörande part deponerar sitt ratifikations-, godtagande- eller godkännandeinstrument.
3 Any Party may, at a later date, declare by notification addressed to the Secretary General that it considers itself bound by any articles or any numbered paragraphs of Part II of the Charter which it has	3 Chacune des Parties pourra, à tout moment ultérieur, déclarer par notification adressée au Secrétaire Général qu'elle se considère comme liée par tout autre article ou paragraphe numéroté figurant dans	3. Varje fördragsslutande part får vid senare tidpunkt genom ett till generalsekreteraren ställt meddelande förklara sig bunden av andra artiklar eller numrerade punkter i stadgans del II än av dem som den

not already accepted under the terms of paragraph 1 of this article. Such undertakings subsequently given shall be deemed to be an integral part of the ratification, acceptance or approval and shall have the same effect as from the first day of the month following the expiration of a period of one month after the date of the notification.

4 Each Party shall maintain a system of labour inspection appropriate to national conditions.

Article B – Links with the European Social Charter and the 1988 Additional Protocol

1 No Contracting Party to the European Social Charter or Party to the Additional Protocol of 5 May 1988 may ratify, accept or approve this Charter without considering itself bound by at least the provisions corresponding to the provisions of the European Social Charter and, where appropriate, of the Additional Protocol, to which it was bound.

2 Acceptance of the obligations of any provision of this Charter shall, from the date of entry into force of those obligations for the Party concerned, result in the corresponding provision of the European Social Charter and, where appropriate, of its Additional Protocol of 1988 ceasing to apply to the Party concerned in the event of that Party being bound by the first of those instruments or by both instruments.

Part IV

Article C – Supervision of the implementation of the undertakings contained in this Charter

The implementation of the legal obligations contained in this Charter shall be submitted to the same supervision as the European Social Charter.

la partie II de la Charte et qu'elle n'avait pas encore accepté conformément aux dispositions du paragraphe 1 du présent article. Ces engagements ultérieurs seront réputés partie intégrante de la ratification, de l'acceptation ou de l'approbation et porteront les mêmes effets dès le premier jour du mois suivant l'expiration d'une période d'un mois après la date de la notification.

4 Chaque Partie disposera d'un système d'inspection du travail approprié à ses conditions nationales.

Article B – Liens avec la Charte sociale européenne et le Protocole additionnel de 1988

1 Aucune Partie contractante à la Charte sociale européenne ou Partie au Protocole additionnel du 5 mai 1988 ne peut ratifier, accepter ou approuver la présente Charte sans se considérer liée au moins par les dispositions correspondant aux dispositions de la Charte sociale européenne et, le cas échéant, du Protocole additionnel, auxquelles elle était liée.

2 L'acceptation des obligations de toute disposition de la présente Charte aura pour effet que, à partir de la date d'entrée en vigueur de ces obligations à l'égard de la Partie concernée, la disposition correspondante de la Charte sociale européenne et, le cas échéant, de son Protocole additionnel de 1988 cessera de s'appliquer à la Partie concernée au cas où cette Partie serait liée par le premier des deux instruments précités ou par les deux instruments.

Partie IV

Article C – Contrôle de l'application des engagements contenus dans la présente Charte

L'application des engagements juridiques contenus dans la présente Charte sera soumise au même contrôle que celui de la Charte sociale européenne.

redan godtagit i enlighet med vad som stadgas i punkt 1 i denna artikel. Sådana senare gjorda åtaganden skall anses utgöra en integrerad del av ratifikationen, godtagandet eller godkännandet och skall ha samma verkan från och med den första dagen i den månad som följer efter utgången av en period om en månad efter dagen för meddelandet.

4. Varje part skall tillse att det finns en yrkesinspektion anpassad till de nationella förhållandena.

Artikel B – Förhållandet till europeiska sociala stadgan och 1988 års tilläggsprotokoll

1. Ingen fördragsslutande part i europeiska sociala stadgan eller part i tilläggsprotokollet av den 5 maj 1988 får ratificera, godta eller godkänna denna stadga utan att anse sig bunden av åtminstone de bestämmelser som motsvarar de bestämmelser i europeiska sociala stadgan och, i tillämpliga fall, tilläggsprotokollet av vilka den var bunden.

2. Godtagande av förpliktelserna i varje bestämmelse i denna stadga skall från den dag då dessa förpliktelser träder i kraft för den berörda parten resultera i att motsvarande bestämmelse i europeiska sociala stadgan och, där så är tillämpligt, dess tilläggsprotokoll av år 1988, upphör att gälla för den berörda parten i det fall att den parten är bunden av det förstnämnda instrumentet eller båda instrumenten.

DEL IV

Artikel C – Övervakning av genomförandet av åtagandena i denna stadga

Genomförandet av de rättsliga skyldigheterna i denna stadga skall underställas samma övervakning som den som gäller för europeiska sociala stadgan.

Article D – Collective complaints

1 The provisions of the Additional Protocol to the European Social Charter providing for a system of collective complaints shall apply to the undertakings given in this Charter for the States which have ratified the said Protocol.

2 Any State which is not bound by the Additional Protocol to the European Social Charter providing for a system of collective complaints may when depositing its instrument of ratification, acceptance or approval of this Charter or at any time thereafter, declare by notification addressed to the Secretary General of the Council of Europe, that it accepts the supervision of its obligations under this Charter following the procedure provided for in the said Protocol.

Part V**Article E – Nondiscrimination**

The enjoyment of the rights set forth in this Charter shall be secured without discrimination on any ground such as race, colour, sex, language, religion, political or other opinion, national extraction or social origin, health, association with a national minority, birth or other status.

Article F – Derogations in time of war or public emergency

1 In time of war or other public emergency threatening the life of the nation any Party may take measures derogating from its obligations under this Charter to the extent strictly required by the exigencies of the situation, provided that such measures are not inconsistent with its other obligations under international law.

2 Any Party which has availed itself of this right of derogation shall, within a reasonable lapse of time,

Article D – Réclamations collectives

1 Les dispositions du Protocole additionnel à la Charte sociale européenne prévoyant un système de réclamations collectives s'appliqueront aux dispositions souscrites en application de la présente Charte pour les Etats qui ont ratifié ledit Protocole.

2 Tout Etat qui n'est pas lié par le Protocole additionnel à la Charte sociale européenne prévoyant un système de réclamations collectives pourra, lors du dépôt de son instrument de ratification, d'acceptation ou d'approbation de la présente Charte ou à tout autre moment par la suite, déclarer par notification adressée au Secrétaire Général du Conseil de l'Europe qu'il accepte le contrôle des obligations souscrites au titre de la présente Charte selon la procédure prévue par ledit Protocole.

Partie V**Article E – Non-discrimination**

La jouissance des droits reconnus dans la présente Charte doit être assurée sans distinction aucune fondée notamment sur la race, la couleur, le sexe, la langue, la religion, les opinions politiques ou toutes autres opinions, l'ascendance nationale ou l'origine sociale, la santé, l'appartenance à une minorité nationale, la naissance ou toute autre situation.

Article F – Dérogations en cas de guerre ou de danger public

1 En cas de guerre ou en cas d'autre danger public menaçant la vie de la nation, toute Partie peut prendre des mesures dérogeant aux obligations prévues par la présente Charte, dans la stricte mesure où la situation l'exige et à la condition que ces mesures ne soient pas en contradiction avec les autres obligations découlant du droit international.

2 Toute Partie ayant exercé ce droit de dérogation tient, dans un délai raisonnable, le Secrétaire Général

Artikel D – Kollektivt klagomål

1. De bestämmelser i tilläggsprotokollet till europeiska sociala stadgan som avser ett kollektivt klagomålsförfarande skall tillämpas på de åtaganden som ges i denna stadga med avseende på de stater som har ratificerat tilläggsprotokollet.

2. Varje stat som är obunden av det tilläggsprotokoll till europeiska sociala stadgan som inför ett kollektivt klagomålsförfarande får, när den avlämnar sitt ratifikations-, godtagande- eller godkännandeinstrument till denna stadga eller när som helst därefter genom meddelande till Europarådets generalsekretärer, förklara att den godtar övervakningen av dess förpliktelser enligt denna stadga i enlighet med det förfarande som anges i nämnda protokoll.

DEL V**Artikel E – Icke diskriminering**

Åtnjutandet av de rättigheter som anges i denna konvention skall säkerställas utan någon åtskillnad såsom på grund av ras, hudfärg, kön, språk, religion, politisk eller annan uppfattning, nationell härstamning eller socialt ursprung, hälsa, tillhörighet till nationell minoritet, börd eller ställning i övrigt.

Artikel F – Avvikelse i händelse av krig eller nationellt kristillstånd

1. I händelse av krig eller annat nationellt kristillstånd som hotar nationens existens får part vidta åtgärder som innebär avvikelse från dess förpliktelser enligt denna stadga i den mån läget oundgängligen kräver det och under förutsättning att åtgärderna inte strider mot dess övriga förpliktelser enligt internationell rätt.

2. Varje part som har utnyttjat denna rätt till avvikelse skall inom skälig tid hålla Europarådets generalsek-

keep the Secretary General of the Council of Europe fully informed of the measures taken and of the reasons therefor. It shall likewise inform the Secretary General when such measures have ceased to operate and the provisions of the Charter which it has accepted are again being fully executed.

Article G – Restrictions

1 The rights and principles set forth in Part I when effectively realised, and their effective exercise as provided for in Part II, shall not be subject to any restrictions or limitations not specified in those parts, except such as are prescribed by law and are necessary in a democratic society for the protection of the rights and freedoms of others or for the protection of public interest, national security, public health, or morals.

2 The restrictions permitted under this Charter to the rights and obligations set forth herein shall not be applied for any purpose other than that for which they have been prescribed.

Article H – Relations between the Charter and domestic law or international agreements

The provisions of this Charter shall not prejudice the provisions of domestic law or of any bilateral or multilateral treaties, conventions or agreements which are already in force, or may come into force, under which more favourable treatment would be accorded to the persons protected.

Article I – Implementation of the undertakings given

1 Without prejudice to the methods of implementation foreseen in these articles the relevant provisions of Articles 1 to 31 of Part II of this Charter shall be implemented by:

du Conseil de l'Europe pleinement informé des mesures prises et des motifs qui les ont inspirées. Elle doit également informer le Secrétaire Général de la date à laquelle ces mesures ont cessé d'être en vigueur et à laquelle les dispositions de la Charte qu'elle a acceptées reçoivent de nouveau pleine application.

Article G – Restrictions

1 Les droits et principes énoncés dans la partie I, lorsqu'ils seront effectivement mis en œuvre, et l'exercice effectif de ces droits et principes, tel qu'il est prévu dans la partie II, ne pourront faire l'objet de restrictions ou limitations non spécifiées dans les parties I et II, à l'exception de celles prescrites par la loi et qui sont nécessaires, dans une société démocratique, pour garantir le respect des droits et des libertés d'autrui ou pour protéger l'ordre public, la sécurité nationale, la santé publique ou les bonnes mœurs.

2 Les restrictions apportées en vertu de la présente Charte aux droits et obligations reconnus dans celle-ci ne peuvent être appliquées que dans le but pour lequel elles ont été prévues.

Article H – Relations entre la Charte et le droit interne ou les accords internationaux

Les dispositions de la présente Charte ne portent pas atteinte aux dispositions de droit interne et des traités, conventions ou accords bilatéraux ou multilatéraux qui sont ou entreront en vigueur et qui seraient plus favorables aux personnes protégées.

Article I – Mise en œuvre des engagements souscrits

1 Sans préjudice des moyens de mise en œuvre énoncés par ces articles, les dispositions pertinentes des articles 1 à 31 de la partie II de la présente Charte sont mises en œuvre par:

reterare fullt underrättad om de vidtagna åtgärderna och skälen därför. Parten skall även underrätta generalsekreteraren om den tidpunkt då sådana åtgärder har upphört att gälla och de bestämmelser i stadgan som parten godtagit åter börjar tillämpas i full utsträckning.

Artikel G – Inskränkningar

1. Ett faktiskt förverkligande av de i del I angivna rättigheterna och principerna samt ett faktiskt åtnjutande av dessa i enlighet med vad som stadgas i del II förutsätter att ifrågavarande rättigheter och principer inte görs till föremål för andra inskränkningar eller begränsningar än de som anges i dessa delar av stadgan, med undantag för sådana bestämmelser som anges i lag och som är nödvändiga i ett demokratiskt samhälle som garanti för andras fri- och rättigheter eller som skydd för samhällets intresse, den nationella säkerheten eller allmän hälsa eller moral.

2. De enligt denna stadga tillåtna inskränkningarna i häri angivna rättigheter och förpliktelser får endast tillämpas för de avsedda syftena.

Artikel H – Förhållandet mellan stadgan, inhemsk lagstiftning och internationella avtal

Bestämmelserna i denna stadga skall inte inkräkta på vad som stadgas i inhemsk lagstiftning eller i bilaterala eller multilaterala fördrag, konventioner eller överenskommelser som är i kraft eller kan komma att träda i kraft och som kan innehålla för de skyddade personerna fördelaktigare bestämmelser.

Artikel I – Genomförande av gjorda åtaganden

1. Utan att det inverkar på de metoder för genomförande som stadgas i dessa artiklar, får de relevanta bestämmelserna i artiklarna 1 - 31 i del II i denna stadga genomföras genom

a laws or regulations;	a la législation ou la réglementation;	a) lagar och andra förordningar,
b agreements between employers or employers' organisations and workers' organisations;	b des conventions conclues entre employeurs ou organisations d'employeurs et organisations de travailleurs;	b) avtal mellan arbetsgivare eller arbetsgivar-organisationer och arbetstagar-organisationer,
c a combination of those two methods;	c une combinaison de ces deux méthodes;	c) en kombination av dessa båda metoder,
d other appropriate means.	d d'autres moyens appropriés.	d) andra lämpliga åtgärder.
2 Compliance with the undertakings deriving from the provisions of paragraphs 1, 2, 3, 4, 5 and 7 of Article 2, paragraphs 4, 6 and 7 of Article 7, paragraphs 1, 2, 3 and 5 of Article 10 and Articles 21 and 22 of Part II of this Charter shall be regarded as effective if the provisions are applied, in accordance with paragraph 1 of this article, to the great majority of the workers concerned.	2 Les engagements découlant des paragraphes 1, 2, 3, 4, 5 et 7 de l'article 2, des paragraphes 4, 6 et 7 de l'article 7, des paragraphes 1, 2, 3 et 5 de l'article 10 et des articles 21 et 22 de la partie II de la présente Charte seront considérés comme remplis dès lors que ces dispositions seront appliquées, conformément au paragraphe 1 du présent article, à la grande majorité des travailleurs intéressés.	2. De åtaganden som härleder sig från bestämmelserna i artikel 2, punkterna 1-5 och 7, artikel 7, punkterna 4, 6 och 7, artikel 10, punkterna 1-3 och 5 samt artiklarna 21 och 22 i del II i denna stadga skall betraktas som uppfyllda om bestämmelserna i enlighet med punkt 1 i denna artikel tillämpas på det stora flertalet av de berörda arbetstagararna.

Article J – Amendments

1 Any amendment to Parts I and II of this Charter with the purpose of extending the rights guaranteed in this Charter as well as any amendment to Parts III to VI, proposed by a Party or by the Governmental Committee, shall be communicated

to the Secretary General of the Council of Europe and forwarded by the Secretary General to the Parties to this Charter.

2 Any amendment proposed in accordance with the provisions of the preceding paragraph shall be examined by the Governmental Committee which shall submit the text adopted to the Committee of Ministers for approval after consultation with the Parliamentary Assembly. After its approval by the Committee of Ministers this text shall be forwarded to the Parties for acceptance.

3 Any amendment to Part I and to Part II of this Charter shall enter into force, in respect of those Parties which have accepted it, on the first day of the month following the expiration of a period of one month after the date on which three Parties

Article J – Amendements

1 Tout amendement aux parties I et II de la présente Charte destiné à étendre les droits garantis par la présente Charte et tout amendement aux parties III à VI, proposé par une Partie ou par le Comité gouvernemental, est communiqué au

Secrétaire Général du Conseil de l'Europe et transmis par le Secrétaire Général aux Parties à la présente Charte.

2 Tout amendement proposé conformément aux dispositions du paragraphe précédent est examiné par le Comité gouvernemental qui soumet le texte adopté à l'approbation du Comité des Ministres après consultation de l'Assemblée parlementaire. Après son approbation par le Comité des Ministres, ce texte est communiqué aux Parties en vue de son acceptation.

3 Tout amendement à la partie I et à la partie II de la présente Charte entrera en vigueur, à l'égard des Parties qui l'ont accepté, le premier jour du mois qui suit l'expiration d'une période d'un mois après la date à laquelle trois Parties auront

Artikel J – Ändringar

1. Varje ändring till delarna I och II i denna stadga som syftar till att utsträcka de rättigheter som garanteras i denna stadga och varje ändring av delarna III - VI som föreslås av en part eller av regeringskommittén skall framföras till Europarådets

generalsekreterare och av denne vidarebefordras till parterna i denna stadga.

2. Varje ändring som föreslås enligt bestämmelserna i punkt 1 i denna artikel skall prövas av regeringskommittén, som skall underställa ministerkommittén den antagna texten för godkännande efter samråd med parlamentariska församlingen. Sedan ministerkommittén har godkänt texten, skall den underställas parterna för godtagande.

3. Varje ändring i delarna I och II av denna stadga skall träda i kraft för de stater som har godtagit den den första dagen i den månad som följer efter utgången av en period om en månad efter det att tre parter har underrättat generalsekreteraren om

have informed the Secretary General that they have accepted it.

informé le Secrétaire Général qu'elles l'ont accepté.

sitt godtagande av ändringen.

In respect of any Party which subsequently accepts it, the amendment shall enter into force on the first day of the month following the expiration of a period of one month after the date on which that Party has informed the Secretary General of its acceptance.

Pour toute Partie qui l'aura accepté ultérieurement, l'amendement entrera en vigueur le premier jour du mois qui suit l'expiration d'une période d'un mois après la date à laquelle ladite Partie aura informé le Secrétaire Général de son acceptation.

För varje part som därefter godtar ändringen, skall den träda i kraft den första dagen i den månad som följer efter utgången av en period om en månad efter det att den parten har underrättat generalsekreteraren om sitt godtagande av ändringen.

4 Any amendment to Parts III to VI of this Charter shall enter into force on the first day of the month following the expiration of a period of one month after the date on which all Parties have informed the Secretary General that they have accepted it.

4 Tout amendement aux parties III à VI de la présente Charte entrera en vigueur le premier jour du mois qui suit l'expiration d'une période d'un mois après la date à laquelle toutes les Parties auront informé le Secrétaire Général qu'elles l'ont accepté.

4. Varje ändring i delarna III - VI i denna stadga skall träda i kraft den första dagen i den månad som följer efter utgången av en period om en månad efter det att alla parter har underrättat generalsekreteraren om sitt godtagande av ändringen.

Part VI

Partie VI

DEL VI

Article K – Signature, ratification and entry into force

Article K – Signature, ratification et entrée en vigueur

Artikel K – Undertecknande, ratificering och ikraftträdande

1 This Charter shall be open for signature by the member States of the Council of Europe. It shall be subject to ratification, acceptance or approval. Instruments of ratification, acceptance or approval shall be deposited with the Secretary General of the Council of Europe.

1 La présente Charte est ouverte à la signature des Etats membres du Conseil de l'Europe. Elle sera soumise à ratification, acceptation ou approbation. Les instruments de ratification, d'acceptation ou d'approbation seront déposés près le Secrétaire Général du Conseil de l'Europe.

1. Denna stadga skall vara öppen för undertecknande av Europarådets medlemsstater. Den skall ratificeras, godtas eller godkännas. Ratifikations-, godtagande- eller godkännandeinstrument skall deponeras hos Europarådets generalsekreterare.

2 This Charter shall enter into force on the first day of the month following the expiration of a period of one month after the date on which three member States of the Council of Europe have expressed their consent to be bound by this Charter in accordance with the preceding paragraph.

2 La présente Charte entrera en vigueur le premier jour du mois qui suit l'expiration d'une période d'un mois après la date à laquelle trois Etats membres du Conseil de l'Europe auront exprimé leur consentement à être liés par la présente Charte, conformément aux dispositions du paragraphe précédent.

2. Denna stadga skall träda i kraft den första dagen i den månad som följer efter utgången av en period om en månad efter den dag då tre medlemsstater i Europarådet har uttryckt sitt samtycke till att vara bundna av den i enlighet med punkt 1 i denna artikel.

3 In respect of any member State which subsequently expresses its consent to be bound by this Charter, it shall enter into force on the first day of the month following the expiration of a period of one month after the date of the deposit of the instrument of ratification, acceptance or approval.

3 Pour tout Etat membre qui exprimera ultérieurement son consentement à être lié par la présente Charte, celle-ci entrera en vigueur le premier jour du mois qui suit l'expiration d'une période d'un mois après la date du dépôt de l'instrument de ratification, d'acceptation ou d'approbation.

3. För en medlemsstat som därefter uttrycker sitt samtycke till att vara bunden av denna stadga, skall den träda i kraft den första dagen i den månad som följer efter utgången av en period om en månad efter det att ratifikations-, godtagande- eller godkännandeinstrumentet har deponerats.

Article L – Territorial application

Article L – Application territoriale

Artikel L – Territoriell tillämpning

1 This Charter shall apply to the metropolitan territory of each Party.

1 La présente Charte s'applique au territoire métropolitain de chaque

1. Denna stadga skall tillämpas på varje parts moderland. Varje

Each signatory may, at the time of signature or of the deposit of its instrument of ratification, acceptance or approval, specify, by declaration addressed to the Secretary General of the Council of Europe, the territory which shall be considered to be its metropolitan territory for this purpose.

2 Any signatory may, at the time of signature or of the deposit of its instrument of ratification, acceptance or approval, or at any time thereafter, declare by notification addressed to the Secretary General of the Council of Europe, that the Charter shall extend in whole or in part to a nonmetropolitan territory or territories specified in the said declaration for whose international relations it is responsible or for which it assumes international responsibility. It shall specify in the declaration the articles or paragraphs of Part II of the Charter which it accepts as binding in respect of the territories named in the declaration.

3 The Charter shall extend its application to the territory or territories named in the aforesaid declaration as from the first day of the month following the expiration of a period of one month after the date of receipt of the notification of such declaration by the Secretary General.

4 Any Party may declare at a later date by notification addressed to the Secretary General of the Council of Europe that, in respect of one or more of the territories to which the Charter has been applied in accordance with paragraph 2 of this article, it accepts as binding any articles or any numbered paragraphs which it has not already accepted in respect of that territory or territories. Such undertakings subsequently given shall be deemed to be an integral part of the original declaration in respect of the territory concerned, and shall have the same effect as from the first day of the month following the expiration of a period of one month after the date of receipt of such notification by the Secretary General.

Partie. Tout signataire peut, au moment de la signature ou au moment du dépôt de son instrument de ratification, d'acceptation ou d'approbation, préciser, par déclaration faite au Secrétaire Général du Conseil de l'Europe, le territoire qui est considéré à cette fin comme son territoire métropolitain.

2 Tout signataire peut, au moment de la signature ou au moment du dépôt de l'instrument de ratification, d'acceptation ou d'approbation, ou à tout autre moment par la suite, déclarer, par notification adressée au Secrétaire Général du Conseil de l'Europe, que la Charte, en tout ou en partie, s'appliquera à celui ou à ceux des territoires non métropolitains désignés dans ladite déclaration et dont il assure les relations internationales ou dont il assume la responsabilité internationale. Il spécifiera dans cette déclaration les articles ou paragraphes de la partie II de la Charte qu'il accepte comme obligatoires en ce qui concerne chacun des territoires désignés dans la déclaration.

3 La Charte s'appliquera au territoire ou aux territoires désignés dans la déclaration visée au paragraphe précédent à partir du premier jour du mois suivant l'expiration d'une période d'un mois après la date de réception de la notification de cette déclaration par le Secrétaire Général.

4 Toute Partie pourra, à tout moment ultérieur, déclarer, par notification adressée au Secrétaire Général du Conseil de l'Europe, que, en ce qui concerne un ou plusieurs des territoires auxquels la Charte s'applique en vertu du paragraphe 2 du présent article, elle accepte comme obligatoire tout article ou paragraphe numéroté qu'elle n'avait pas encore accepté en ce qui concerne ce ou ces territoires. Ces engagements ultérieurs seront réputés partie intégrante de la déclaration originale en ce qui concerne le territoire en question et porteront les mêmes effets à partir du premier jour du mois suivant l'expiration d'une période d'un mois après la date de réception de la notification par le Secrétaire

regering som undertecknar stadgan får i samband därmed, eller då dess ratifikations-, godtagande- eller godkännandeinstrument deponeras, genom en till Europarådets generalsekreterare ställd förklaring ange vilket territorium som för detta ändamål skall betraktas som moderlandet.

2. Varje part som undertecknar stadgan får vid undertecknandet eller deponeringen av ratifikations-, godtagande- eller godkännandeinstrumentet, eller vid senare tidpunkt, genom ett till Europarådets generalsekreterare ställt meddelande förklara att stadgan helt eller delvis skall tillämpas på det eller de i förklaringen angivna utanför moderlandet belägna territorier för vilkas internationella förbindelser den parten är ansvarig eller för vilka parten åtar sig internationellt ansvar. Förklaringen skall utvisa vilka artiklar eller punkter av del II av stadgan som den parten godtar som bindande för de i förklaringen angivna territorierna.

3. Stadgan skall tillämpas på det eller de territorier som angivits i förklaringen från och med den första dagen i den månad som följer efter utgången av en period om en månad efter dagen då generalsekreteraren mottog förklaringen.

4. Varje part får därefter i fråga om ett eller flera av de territorier på vilka stadgan i enlighet med punkt 2 i denna artikel skall tillämpas i ett till Europarådets generalsekreterare ställt meddelande förklara att parten såsom bindande godtar artiklar eller numrerade punkter som inte tidigare godtagits med avseende på det eller de territorierna. Sådana senare gjorda åtaganden skall anses utgöra en integrerad del av den ursprungliga förklaringen med avseende på territoriet i fråga och skall medföra samma verkan från den första dagen i den månad som följer efter utgången av en period om en månad efter den dag då generalsekreteraren mottog underrättelsen.

Général.

Article M – Denunciation

1 Any Party may denounce this Charter only at the end of a period of five years from the date on which the Charter entered into force for it, or at the end of any subsequent period of two years, and in either case after giving six months' notice to the Secretary General of the Council of Europe who shall inform the other Parties accordingly.

2 Any Party may, in accordance with the provisions set out in the preceding paragraph, denounce any article or paragraph of Part II of the Charter accepted by it provided that the number of articles or paragraphs by which this Party is bound shall never be less than sixteen in the former case and sixtythree in the latter and that this number of articles or paragraphs shall continue to include the articles selected by the Party among those to which special

reference is made in Article A, paragraph 1, subparagraph b.

3 Any Party may denounce the present Charter or any of the articles or paragraphs of Part II of the Charter under the conditions specified in paragraph 1 of this article in respect of any territory to which the said Charter is applicable, by virtue of a declaration made in accordance with paragraph 2 of Article L.

Article N – Appendix

The appendix to this Charter shall form an integral part of it.

Article O – Notifications

The Secretary General of the Council of Europe shall notify the member States of the Council and the Director General of the International Labour Office of:

a any signature;

Article M – Dénonciation

1 Aucune Partie ne peut dénoncer la présente Charte avant l'expiration d'une période de cinq ans après la date à laquelle la Charte est entrée en vigueur en ce qui la concerne, ou avant l'expiration de toute autre période ultérieure de deux ans et, dans tous les cas, un préavis de six mois sera notifié au Secrétaire Général du Conseil de l'Europe, qui en informera les autres Parties.

2 Toute Partie peut, aux termes des dispositions énoncées dans le paragraphe précédent, dénoncer tout article ou paragraphe de la partie II de la Charte qu'elle a accepté, sous réserve que le nombre des articles ou paragraphes auxquels cette Partie est tenue ne soit jamais inférieur à seize dans le premier cas et à soixante-trois dans le second et que ce nombre d'articles ou paragraphes continue de comprendre les articles choisis par cette Partie parmi ceux

auxquels une référence spéciale est faite dans l'article A, paragraphe 1, alinéa b.

3 Toute Partie peut dénoncer la présente Charte ou tout article ou paragraphe de la partie II de la Charte aux conditions prévues au paragraphe 1 du présent article, en ce qui concerne tout territoire auquel s'applique la Charte en vertu d'une déclaration faite conformément au paragraphe 2 de l'article L.

Article N – Annexe

L'annexe à la présente Charte fait partie intégrante de celle-ci.

Article O – Notifications

Le Secrétaire Général du Conseil de l'Europe notifiera aux Etats membres du Conseil et au Directeur général du Bureau international du travail:

a toute signature;

Artikel M – Uppsägning

1. Denna stadga får inte sägas upp av en part förrän efter utgången av en period om fem år från den dag då den trädde i kraft för parten i fråga, eller förrän efter utgången av varje följande tvåårsperiod, varvid i båda fallen meddelande om uppsägning skall delges Europarådets generalsekreterare sex månader i förväg, som därefter skall underrätta övriga parter om uppsägningen.

2. Varje part får i enlighet med vad som stadgas i föregående punkt säga upp vilken artikel eller punkt i del II som helst av stadgan som den har godtagit under förutsättning att den aldrig är bunden av mindre än 16 artiklar resp. 63 punkter och att berörda antalet artiklar eller punkter i fortsättningen skall innefatta de artiklar vilka parten utvalt bland dem som särskilt omnämns i artikel A 1 b.

3. Varje part får på de villkor som anges i punkt 1 i denna artikel säga upp denna stadga eller någon av de artiklar eller punkter i del II av denna stadga med avseende på territorium för vilket stadgan är tillämplig i enlighet med en förklaring avgiven i överensstämmelse med artikel L 2.

Artikel N – Tillägg

Tillägget till denna stadga skall utgöra en integrerad del av densamma.

Artikel O – Meddelanden

Europarådets generalsekreterare skall meddela Europarådets medlemsstater och Internationella arbetsbyråns generaldirektör om

a) undertecknande,

b the deposit of any instrument of ratification, acceptance or approval;	b le dépôt de tout instrument de ratification, d'acceptation ou d'approbation;	b) deponering av ratifikations-, godtagande- eller godkännandeinstrument,
c any date of entry into force of this Charter in accordance with Article K;	c toute date d'entrée en vigueur de la présente Charte conformément à son article K;	c) dag för denna stadgas ikraftträdande i enlighet med artikel K,
d any declaration made in application of Articles A, paragraphs 2 and 3, D, paragraphs 1 and 2, F, paragraph 2, L, paragraphs 1, 2, 3 and 4;	d toute déclaration en application des articles A, paragraphes 2 et 3, D, paragraphes 1 et 2, F, paragraphe 2, et L, paragraphes 1, 2, 3 et 4;	d) förklaring gjord vid tillämpning av artikel A 2 och 3, artikel D 1 och 2, artikel F 2 samt artikel L 1-4,
e any amendment in accordance with Article J;	e tout amendement conformément à l'article J;	e) ändring i enlighet med artikel J,
f any denunciation in accordance with Article M;	f toute dénonciation conformément à l'article M;	f) uppsägning i enlighet med artikel M,
g any other act, notification or communication relating to this Charter.	g tout autre acte, notification ou communication ayant trait à la présente Charte.	g) andra rättsakter, underrättelser eller meddelanden som rör denna stadga.
In witness whereof, the undersigned, being duly authorised thereto, have signed this revised Charter.	En foi de quoi, les soussignés, dûment autorisés à cet effet, ont signé la présente Charte révisée.	Till bekräftelse härav har undertecknade, därtill vederbörligen bemyndigade, undertecknat denna reviderade stadga.

Done at Strasbourg, this 3rd day of May 1996, in English and French, both texts being equally authentic, in a single copy which shall be deposited in the archives of the Council of Europe. The Secretary General of the Council of Europe shall transmit certified copies to each member State of the Council of Europe and to the Director General of the International Labour Office.	Fait à Strasbourg, le 3 mai 1996, en français et en anglais, les deux textes faisant également foi, en un seul exemplaire qui sera déposé dans les archives du Conseil de l'Europe. Le Secrétaire Général du Conseil de l'Europe en communiquera copie certifiée conforme à chacun des Etats membres du Conseil de l'Europe et au Directeur général du Bureau international du travail.	Upprättad i Strasbourg den 3 maj 1996 på engelska och franska språken, vilka båda texter är lika giltiga, i ett enda exemplar som skall deponeras i Europarådets arkiv. Europarådets generalsekretäre skall överlämna bestyrkta avskrifter till varje medlemsstat i Europarådet samt till Internationella arbetsbyråns generaldirektör.
---	---	---

APPENDIX TO THE REVISED EUROPEAN SOCIAL CHARTER

ANNEXE À LA CHARTE SOCIALE EUROPÉENNE RÉVISÉE

TILLÄGG TILL EUROPEISK SOCIALA STADGA (REVIDERAD)

Scope of the Revised European Social Charter in terms of persons protected

Portée de la Charte sociale européenne révisée en ce qui concerne les personnes protégées

Den europeiska (reviderade) sociala stadgans räckvidd med avseende på personer som åtnjuter skydd

1 Without prejudice to Article 12, paragraph 4, and Article 13, paragraph 4, the persons covered by Articles 1 to 17 and 20 to 31 include foreigners only in so far as they are nationals of other Parties lawfully resident or working regularly within the territory of the Party concerned, subject to the understanding that these articles are to be interpreted in

1 Sous réserve des dispositions de l'article 12, paragraphe 4, et de l'article 13, paragraphe 4, les personnes visées aux articles 1 à 17 et 20 à 31 ne comprennent les étrangers que dans la mesure où ils sont des ressortissants des autres Parties résidant légalement ou travaillant régulièrement sur le territoire de la Partie intéressée,

1. Utan hinder av vad som stadgas i artikel 12.4 och artikel 13.4, skall bland de personer som omfattas av artiklarna 1-17 och 20-31 inbegripas utlänningar endast om de är medborgare i annan part och är lagligen bosatta i eller regelmässigt arbetar inom vederbörande parts område; vid tolkning av nämnda artiklar skall dock beaktas vad som

the light of the provisions of Articles 18 and 19.

étant entendu que les articles susvisés seront interprétés à la lumière des dispositions des articles 18 et 19.

stadgas i artiklarna 18 och 19.

This interpretation would not prejudice the extension of similar facilities to other persons by any of the Parties.

La présente interprétation n'exclut pas l'extension de droits analogues à d'autres personnes par l'une quelconque des Parties.

Denna tolkning utesluter inte att en part utsträcker motsvarande rättigheter till att omfatta även andra personer.

2 Each Party will grant to refugees as defined in the Convention relating to the Status of Refugees, signed in Geneva on 28 July 1951 and in the Protocol of 31 January 1967, and lawfully staying in its territory, treatment as favourable as possible, and in any case not less favourable than under the obligations accepted by the Party under the said convention and under any other existing international instruments applicable to those refugees.

2 Chaque Partie accordera aux réfugiés répondant à la définition de la Convention de Genève du 28 juillet 1951 relative au statut des réfugiés et du Protocole du 31 janvier 1967, et résidant régulièrement sur son territoire, un traitement aussi favorable que possible et en tout cas non moins favorable que celui auquel elle s'est engagée en vertu de la convention de 1951, ainsi que de tous autres accords internationaux existants et applicables aux réfugiés mentionnés ci-dessus.

2. Varje part skall tillförsäkra den som är flykting enligt den i Genève den 28 juli 1951 underteckande konventionen angående flyktingars rättsliga ställning och enligt protokollet av den 31 januari 1967 som lagligen uppehåller sig inom dess territorium en behandling som är så förmånlig som möjligt och som under alla förhållanden inte är mindre förmånlig än den parten åtagit sig enligt nämnda konvention eller enligt andra gällande internationella överenskommelser som är tillämpliga på sådana flyktingar.

3 Each Party will grant to stateless persons as defined in the Convention on the Status of Stateless Persons done in New York on 28 September 1954 and lawfully staying in its territory, treatment as favourable as possible and in any case not less favourable than under the obligations accepted by the Party under the said instrument and under any other existing international instruments applicable to those stateless persons.

3 Chaque Partie accordera aux apatrides répondant à la définition de la Convention de New York du 28 septembre 1954 relative au statut des apatrides et résidant régulièrement sur son territoire un traitement aussi favorable que possible et en tout cas non moins favorable que celui auquel elle s'est engagée en vertu de cet instrument ainsi que de tous autres accords internationaux existants et applicables aux apatrides mentionnés ci-dessus.

3. Varje part skall tillförsäkra de personer som definieras som statslösa i konventionen angående statslösa personers rättsliga ställning undertecknad i New York den 28 september 1954 som lagligen uppehåller sig inom dess territorium en behandling som är så förmånlig som möjligt och som under alla förhållanden inte är mindre förmånlig än den parten åtagit sig enligt nämnda konvention eller enligt andra gällande internationella överenskommelser som är tillämpliga på sådana statslösa personer.

Part I, paragraph 18, and Part II, Article 18, paragraph 1

It is understood that these provisions are not concerned with the question of entry into the territories of the Parties and do not prejudice the provisions of the European Convention on Establishment, signed in Paris on 13 December 1955.

Partie I, paragraphe 18, et Partie II, article 18, paragraphe 1

Il est entendu que ces dispositions ne concernent pas l'entrée sur le territoire des Parties et ne portent pas atteinte à celles de la Convention européenne d'établissement signée à Paris le 13 décembre 1955.

DEL I punkt 18 och DEL II artikel 18.1

Dessa bestämmelser skall inte anses beröra frågan om tillträde till de fördragsslutande parternas territorier eller inverka på bestämmelserna i europeiska bosättningskonventionen som undertecknades i Paris den 13 december 1955.

Part II

Article 1, paragraph 2

This provision shall not be interpreted as prohibiting or

Partie II

Article 1, paragraphe 2

Cette disposition ne saurait être interprétée ni comme interdisant ni

DEL II

Artikel 1.2

Denna bestämmelse skall inte tolkas såsom innebärande vare sig förbud

authorising any union security clause or practice.	comme autorisant les clauses ou pratiques de sécurité syndicale.	mot eller godkännande av organisations-klausuler eller motsvarande praxis.
Article 2, paragraph 6	Article 2, paragraphe 6	Artikel 2.6
Parties may provide that this provision shall not apply:	Les Parties pourront prévoir que cette disposition ne s'applique pas:	En part får bestämma att denna bestämmelse inte skall tillämpas på arbetstagare
a to workers having a contract or employment relationship with a total duration not exceeding one month and/or with a working week not exceeding eight hours;	a aux travailleurs ayant un contrat ou une relation de travail dont la durée totale n'excède pas un mois et/ou dont la durée de travail hebdomadaire n'excède pas huit heures;	1. som har ett anställningsavtal eller ett anställningsförhållande för en tid kortare än en månad och/eller en arbetsvecka som är kortare än åtta timmar,
b where the contract or employment relationship is of a casual and/or specific nature, provided, in these cases, that its nonapplication is justified by objective considerations.	b lorsque le contrat ou la relation de travail a un caractère occasionnel et/ou particulier, à condition, dans ces cas, que des raisons objectives justifient la non-application.	2. när anställningsavtalet eller anställningsförhållandet är av tillfällig och/eller speciell beskaffenhet under förutsättning att i dessa fall det motiveras av objektiva skäl.
Article 3, paragraph 4	Article 3, paragraphe 4	Artikel 3.4
It is understood that for the purposes of this provision the functions, organisation and conditions of operation of these services shall be determined by national laws or regulations, collective agreements or other means appropriate to national conditions.	Il est entendu qu'aux fins d'application de cette disposition les fonctions, l'organisation et les conditions de fonctionnement de ces services doivent être déterminées par la législation ou la réglementation nationale, des conventions collectives ou de toute autre manière appropriée aux conditions nationales.	Vad gäller denna bestämmelse skall funktionerna, organisationen och de organisatoriska förhållandena för dessa tjänster bestämmas i enlighet med nationella lagar eller förordningar, kollektivavtal eller andra åtgärder som är lämpliga enligt de nationella förhållandena.
Article 4, paragraph 4	Article 4, paragraphe 4	Artikel 4.4
This provision shall be so understood as not to prohibit immediate dismissal for any serious offence.	Cette disposition sera interprétée de manière à ne pas interdire un licenciement immédiat en cas de faute grave.	Denna bestämmelse skall tolkas så att den inte förbjuder omedelbart avskedande på grund av allvarlig förseelse.
Article 4, paragraph 5	Article 4, paragraphe 5	Artikel 4.5
It is understood that a Party may give the undertaking required in this paragraph if the great majority of workers are not permitted to suffer deductions from wages either by law or through collective agreements or arbitration awards, the exceptions being those persons not so covered.	Il est entendu qu'une Partie peut prendre l'engagement requis dans ce paragraphe si les retenues sur salaires sont interdites pour la grande majorité des travailleurs, soit par la loi, soit par les conventions collectives ou les sentences arbitrales, les seules exceptions étant constituées par les personnes non visées par ces instruments.	En part kan göra det åtagande som krävs i denna punkt om det stora flertalet arbetstagare inte tillåts vidkännas avdrag på lön vare sig enligt lag, kollektivavtal eller skiljedom; undantag får endast göras beträffande de personer som inte omfattas av sådan lagstiftning, kollektivavtal eller skiljedom.
Article 6, paragraph 4	Article 6, paragraphe 4	Artikel 6.4
It is understood that each Party may, insofar as it is concerned, regulate the exercise of the right to strike by	Il est entendu que chaque Partie peut, en ce qui la concerne, réglementer l'exercice du droit de	Varje part får för sitt eget vidkommande i lag reglera utövandet av strejkrätten förutsatt

law, provided that any further restriction that this might place on the right can be justified under the terms of Article G.

Article 7, paragraph 2

This provision does not prevent Parties from providing in their legislation that young persons not having reached the minimum age laid down may perform work in so far as it is absolutely necessary for their vocational training where such work is carried out in accordance with conditions prescribed by the competent authority and measures are taken to protect the health and safety of these young persons.

Article 7, paragraph 8

It is understood that a Party may give the undertaking required in this paragraph if it fulfils the spirit of the undertaking by providing by law that the great majority of persons under eighteen years of age shall not be employed in night work.

Article 8, paragraph 2

This provision shall not be interpreted as laying down an absolute prohibition. Exceptions could be made, for instance, in the following cases:

- a if an employed woman has been guilty of misconduct which justifies breaking off the employment relationship;
- b if the undertaking concerned ceases to operate;
- c if the period prescribed in the employment contract has expired.

Article 12, paragraph 4

The words "and subject to the conditions laid down in such agreements" in the introduction to this paragraph are taken to imply inter alia that with regard to benefits which are available independently of any insurance contribution, a Party may require the completion of a prescribed period of residence before granting such benefits to

grève par la loi, pourvu que toute autre restriction éventuelle à ce droit puisse être justifiée aux termes de l'article G.

Article 7, paragraphe 2

La présente disposition n'empêche pas les Parties de prévoir dans la loi la possibilité, pour des adolescents n'ayant pas atteint l'âge minimum prévu, de réaliser des travaux strictement nécessaires à leur formation professionnelle lorsque le travail est réalisé sous le contrôle du personnel compétent autorisé et que la sécurité et la protection de la santé des adolescents au travail sont garanties.

Article 7, paragraphe 8

Il est entendu qu'une Partie aura rempli l'engagement requis dans ce paragraphe si elle se conforme à l'esprit de cet engagement en prévoyant dans sa législation que la grande majorité des personnes de moins de dix-huit ans ne sera pas employée à des travaux de nuit.

Article 8, paragraphe 2

Cette disposition ne saurait être interprétée comme consacrant une interdiction de caractère absolu. Des exceptions pourront intervenir, par exemple, dans les cas suivants:

- a si la travailleuse a commis une faute justifiant la rupture du rapport de travail;
- b si l'entreprise en question cesse son activité;
- c si le terme prévu par le contrat de travail est échu.

Article 12, paragraphe 4

Les mots «et sous réserve des conditions arrêtées dans ces accords» figurant dans l'introduction à ce paragraphe sont considérés comme signifiant que, en ce qui concerne les prestations existant indépendamment d'un système contributif, une Partie peut requérir l'accomplissement d'une période de résidence prescrite avant d'octroyer

att varje ytterligare inskränkning i denna rätt kan motiveras i enlighet med bestämmelserna i artikel G.

Artikel 7.2

Denna bestämmelse hindrar inte parterna från att i sin lagstiftning bestämma att minderåriga, som inte har uppnått den lägsta bestämda åldern, får utföra arbete i den mån det är absolut nödvändigt för deras yrkesutbildning under förutsättning att sådant arbete utförs i enlighet med de villkor som föreskrivs av behörig myndighet och att åtgärder vidtas för att skydda dessa minderårigas säkerhet och hälsa.

Artikel 7.8

En part får göra det åtagande som krävs i denna punkt om parten handlar i åtagandets anda genom att i lag utfärda bestämmelser av innebörd att det stora flertalet personer under 18 år inte får utföra nattarbete.

Artikel 8.2

Denna bestämmelse skall inte tolkas så att den innebär ett absolut förbud. Undantag kan göras t.ex. i följande fall:

1. om en kvinnlig arbetstagar har gjort sig skyldig till förseelser som motiverar avbrytande av anställningsförhållandet,
2. om ifrågavarande företag upphör med sin verksamhet,
3. om den tid som anges i anställningsavtalet har löpt ut.

Artikel 12.4

Orden dock med förbehåll för de villkor som stadgas i ifrågavarande överenskommelser i inledningen till denna punkt innebär bl.a. att en part med avseende på förmåner som utbetalas oberoende av om försäkringspremier har betalats eller ej, får uppställa krav om bosättning under viss tid innan den beviljar medborgare i annan part sådana

nationals of other Parties.

ces prestations aux ressortissants d'autres Parties.

förmåner.

Article 13, paragraph 4

Governments not Parties to the European Convention on Social and Medical Assistance may ratify the Charter in respect of this paragraph provided that they grant to nationals of other Parties a treatment which is in conformity with the provisions of the said convention.

Article 13, paragraphe 4

Les gouvernements qui ne sont pas Parties à la Convention européenne d'assistance sociale et médicale peuvent ratifier la Charte en ce qui concerne ce paragraphe, sous réserve qu'ils accordent aux ressortissants des autres Parties un traitement conforme aux dispositions de ladite convention.

Artikel 13.4

Länder som inte är parter i europeiska konventionen om social och medicinsk hjälp får ratificera stadgan beträffande denna punkt under förutsättning att den beviljar medborgare i övriga parter en behandling som står i överensstämmelse med bestämmelserna i nämnda konvention.

Article 16

It is understood that the protection afforded in this provision covers singleparent families.

Article 16

Il est entendu que la protection accordée par cette disposition couvre les familles monoparentales.

Artikel 16

Det skydd som avses i denna bestämmelse skall anses täcka familjer med en ensamstående förälder.

Article 17

It is understood that this provision covers all persons below the age of 18 years, unless under the law applicable to the child majority is attained earlier, without prejudice to the other specific provisions provided by the Charter, particularly Article 7.

Article 17

Il est entendu que cette disposition couvre toutes les personnes âgées de moins de 18 ans, sauf si la majorité est atteinte plus tôt en vertu de la législation qui leur est applicable, sans préjudice des autres dispositions spécifiques prévues par la Charte, notamment l'article 7.

Artikel 17

Denna bestämmelse skall anses täcka alla personer under arton år om inte myndighetsåldern enligt den lagstiftning som dessa omfattas av uppnås tidigare utan att detta skall inverka på de övriga relevanta bestämmelserna i stadgan, särskilt artikel 7.

This does not imply an obligation to provide compulsory education up to the abovementioned age.

Cela n'implique pas une obligation d'assurer l'enseignement obligatoire jusqu'à l'âge mentionné ci-dessus.

Detta medför ingen skyldighet att tillhandahålla obligatorisk undervisning upp till nämnda levnadsålder.

Article 19, paragraph 6

For the purpose of applying this provision, the term "family of a foreign worker" is understood to mean at least the worker's spouse and unmarried children, as long as the latter are considered to be minors by the receiving State and are dependent on the migrant worker.

Article 19, paragraphe 6

Aux fins d'application de la présente disposition, on entend par «famille du travailleur migrant» au moins le conjoint du travailleur et ses enfants non mariés, aussi longtemps qu'ils sont considérés comme mineurs par la législation pertinente de l'Etat d'accueil et sont à la charge du travailleur.

Artikel 19.6

Vid tillämpningen av denna bestämmelse skall uttrycket utländsk arbetstagares familj anses innefatta åtminstone arbetstagarens maka/make och ogifta barn så länge dessa anses vara minderåriga i den mottagande staten och är ekonomiskt beroende av den migrerande arbetstagaren.

Article 20

1 It is understood that social security matters, as well as other provisions relating to unemployment benefit, old age benefit and survivor's benefit, may be excluded from the scope of this article.

Article 20

1 Il est entendu que les matières relevant de la sécurité sociale, ainsi que les dispositions relatives aux prestations de chômage, aux prestations de vieillesse et aux prestations de survivants, peuvent être exclues du champ d'application de cet article.

Artikel 20

1. Frågor som rör socialförsäkringsförmåner, liksom andra bestämmelser rörande arbetslöshetsersättning, ålderspension och efterlevandeförmåner, får undantas från tillämpningsområdet för denna artikel.

2 Provisions concerning the protection of women, particularly as regards pregnancy, confinement and the postnatal period, shall not be deemed to be discrimination as referred to in this article.

3 This article shall not prevent the adoption of specific measures aimed at removing de facto inequalities.

4 Occupational activities which, by reason of their nature or the context in which they are carried out, can be entrusted only to persons of a particular sex may be excluded from the scope of this article or some of its provisions. This provision is not to be interpreted as requiring the Parties to embody in laws or regulations a list of occupations which, by reason of their nature or the context in which they are carried out, may be reserved to persons of a particular sex.

Articles 21 and 22

1 For the purpose of the application of these articles, the term "workers' representatives" means persons who are recognised as such under national legislation or practice.

2 The terms "national legislation and practice" embrace as the case may be, in addition to laws and regulations, collective agreements, other agreements between employers and workers' representatives, customs as well as relevant case law.

3 For the purpose of the application of these articles, the term "undertaking" is understood as referring to a set of tangible and intangible components, with or without legal personality, formed to produce goods or provide services for financial gain and with power to determine its own market policy.

2 Ne seront pas considérées comme des discriminations au sens du présent article les dispositions relatives à la protection de la femme, notamment en ce qui concerne la grossesse, l'accouchement et la période postnatale.

3 Le présent article ne fait pas obstacle à l'adoption de mesures spécifiques visant à remédier à des inégalités de fait.

4 Pourront être exclues du champ d'application du présent article, ou de certaines de ses dispositions, les activités professionnelles qui, en raison de leur nature ou des conditions de leur exercice, ne peuvent être confiées qu'à des personnes d'un sexe donné. Cette disposition ne saurait être interprétée comme obligeant les Parties à arrêter par la voie législative ou réglementaire la liste des activités professionnelles qui, en raison de leur nature ou des conditions de leur exercice, peuvent être réservées à des travailleurs d'un sexe déterminé.

Articles 21 et 22

1 Aux fins d'application de ces articles, les termes «représentants des travailleurs» désignent des personnes reconnues comme telles par la législation ou la pratique nationales.

2 Les termes «la législation et la pratique nationales» visent, selon le cas, outre les lois et les règlements, les conventions collectives, d'autres accords entre les employeurs et les représentants des travailleurs, les usages et les décisions judiciaires pertinentes.

3 Aux fins d'application de ces articles, le terme «entreprise» est interprété comme visant un ensemble d'éléments matériels et immatériels, ayant ou non la personnalité juridique, destiné à la production de biens ou à la prestation de services, dans un but économique, et disposant du pouvoir de décision quant à son comportement sur le marché.

2. Bestämmelser om skydd för kvinnor, särskilt i fråga om graviditet, barnsörd och tiden omedelbart därefter, skall inte anses som diskriminering enligt denna artikels mening.

3. Denna artikel skall inte hindra att andra särskilda åtgärder vidtas i syfte att undanröja faktiska brister i jämställdhet.

4. Arbetsuppgifter som på grund av sin art eller det sammanhang i vilka de utförs endast kan anförtros till personer av ettdera könet, får undantas från tillämpningsområdet för denna artikel eller vissa av dess bestämmelser. Denna bestämmelse skall inte tolkas som ett krav på parterna att i lagar och förordningar införa en förteckning över arbetsuppgifter som på grund av sin art eller det sammanhang i vilka de utförs kan förbehållas personer av ettdera könet.

Artiklarna 21 och 22

1. Vid tillämpning av dessa artiklar skall uttrycket arbetstagarrepresentanter avse personer som erkänns som sådana i enlighet med nationell lagstiftning eller praxis.

2. Uttrycket nationell lagstiftning eller praxis inbegriper i förekommande fall, utöver lagar och andra förordningar, kollektivavtal, andra avtal mellan arbetsgivares och arbetstagares representanter, seder och bruk samt relevant rättspraxis.

3. Vid tillämpning av dessa artiklar skall uttrycket företag anses avse en verksamhet bestående av konkreta och abstrakta delar, vare sig den är juridisk person eller ej, som bildats i syfte att framställa varor eller erbjuda tjänster i vinstsyfte och med befogenhet att fastställa sin egen marknadspolitik.

4 It is understood that religious communities and their institutions may be excluded from the application of these articles, even if these institutions are "undertakings" within the meaning of paragraph 3. Establishments pursuing activities which are inspired by certain ideals or guided by certain moral concepts, ideals and concepts which are protected by national legislation, may be excluded from the applica-

tion of these articles to such an extent as is necessary to protect the orientation of the undertaking.

5 It is understood that where in a state the rights set out in these articles are exercised in the various establishments of the undertaking, the Party concerned is to be considered as fulfilling the obligations deriving from these provisions.

6 The Parties may exclude from the field of application of these articles, those undertakings employing less than a certain number of workers, to be determined by national legislation or practice.

Article 22

1 This provision affects neither the powers and obligations of states as regards the adoption of health and safety regulations for workplaces, nor the powers and responsibilities of the bodies in charge of monitoring their application.

2 The terms "social and sociocultural services and facilities" are understood as referring to the social and/or cultural facilities for workers provided by some undertakings such as welfare assistance, sports fields, rooms for nursing mothers, libraries, children's holiday camps, etc.

Article 23, paragraph 1

For the purpose of the application of this paragraph, the term "for as long as possible" refers to the elderly person's physical, psychological and

4 Il est entendu que les communautés religieuses et leurs institutions peuvent être exclues de l'application de ces articles même lorsque ces institutions sont des «entreprises» au sens du paragraphe 3. Les établissements poursuivant des activités inspirées par certains idéaux ou guidées par certains concepts moraux, idéaux et concepts protégés par la législation nationale, peuvent être exclus de l'application

de ces articles dans la mesure nécessaire pour protéger l'orientation de l'entreprise.

5 Il est entendu que, lorsque dans un Etat les droits énoncés dans les présents articles sont exercés dans les divers établissements de l'entreprise, la Partie concernée doit être considérée comme satisfaisant aux obligations découlant de ces dispositions.

6 Les Parties pourront exclure du champ d'application des présents articles les entreprises dont les effectifs n'atteignent pas un seuil déterminé par la législation ou la pratique nationales.

Article 22

1 Cette disposition n'affecte ni les pouvoirs et obligations des Etats en matière d'adoption de règlements concernant l'hygiène et la sécurité sur les lieux de travail, ni les compétences et responsabilités des organes chargés de surveiller le respect de leur application.

2 Les termes «services et facilités sociaux et socio-culturels» visent les services et facilités de nature sociale et/ou culturelle qu'offrent certaines entreprises aux travailleurs tels qu'une assistance sociale, des terrains de sport, des salles d'allaitement, des bibliothèques, des colonies de vacances, etc.

Article 23, paragraphe 1

Aux fins d'application de ce paragraphe, l'expression «le plus longtemps possible» se réfère aux capacités physiques, psychologiques

4. Religiösa samfund och deras institutioner får undantas från tillämpning av dessa artiklar även om dessa institutioner är företag enligt betydelsen i punkt 3 ovan. Inrättningar som bedriver verksamhet som kännetecknas av vissa ideal eller vägleds av bestämda moralbegrepp, ideal och begrepp som är skyddade av nationell lagstiftning, får undantas vid tillämpningen av dessa artiklar i den utsträckning

som är nödvändig för att skydda företagets inriktning.

5. När de rättigheter som anges i dessa artiklar i en stat utövas på företagets olika arbetsplatser skall den berörda parten anses uppfylla de skyldigheter som härrör från dessa bestämmelser.

6. Parterna får undanta företag med färre än ett visst antal arbetstagare, som skall bestämmas i enlighet med nationell lagstiftning eller praxis, från tillämpningen av dessa artiklar.

Artikel 22

1. Denna bestämmelse skall varken inverka på staternas befogenheter och skyldigheter vad avser hälso- och säkerhetsföreskrifter för arbetsplatser eller på de befogenheter och skyldigheter som tillkommer de organ som ansvarar för övervakning och tillämpning av dessa.

2. Med uttrycken sociala och sociokulturella tjänster och arrangemang skall avses de sociala och/eller kulturella arrangemang som vissa företag tillhandahåller sina arbetstagare, såsom personalvård, motionsanläggningar, amningsrum, bibliotek, ferieläger för barn, m.m.

Artikel 23.1

Vid tillämpning av denna punkt skall uttrycket så länge som möjligt avse de äldres fysiska, mentala och intellektuella förmåga.

intellectual capacities.

et intellectuelles de la personne âgée.

Article 24

1 It is understood that for the purposes of this article the terms "termination of employment" and "terminated" mean termination of employment at the initiative of the employer.

2 It is understood that this article covers all workers but that a Party may exclude from some or all of its protection the following categories of employed persons:

a workers engaged under a contract of employment for a specified period of time or a specified task;

b workers undergoing a period of probation or a qualifying period of employment, provided that this is determined in advance and is of a reasonable duration;

c workers engaged on a casual basis for a short period.

3 For the purpose of this article the following, in particular, shall not constitute valid reasons for termination of employment:

a trade union membership or participation in union activities outside working hours, or, with the consent of the employer, within working hours;

b seeking office as, acting or having acted in the capacity of a workers' representative;

c the filing of a complaint or the participation in proceedings against an employer involving alleged violation of laws or regulations or recourse to competent administrative authorities;

d race, colour, sex, marital status, family responsibilities, pregnancy,

Article 24

1 Il est entendu qu'aux fins de cet article le terme «licenciement» signifie la cessation de la relation de travail à l'initiative de l'employeur.

2 Il est entendu que cet article couvre tous les travailleurs mais qu'une Partie peut soustraire entièrement ou partiellement de sa protection les catégories suivantes de travailleurs salariés:

a les travailleurs engagés aux termes d'un contrat de travail portant sur une période déterminée ou une tâche déterminée;

b les travailleurs effectuant une période d'essai ou n'ayant pas la période d'ancienneté requise, à condition que la durée de celle-ci soit fixée d'avance et qu'elle soit raisonnable;

c les travailleurs engagés à titre occasionnel pour une courte période.

3 Aux fins de cet article, ne constituent pas des motifs valables de licenciement notamment:

a l'affiliation syndicale ou la participation à des activités syndicales en dehors des heures de travail ou, avec le consentement de l'employeur, durant les heures de travail;

b le fait de solliciter, d'exercer ou d'avoir un mandat de représentation des travailleurs;

c le fait d'avoir déposé une plainte ou participé à des procédures engagées contre un employeur en raison de violations alléguées de la législation, ou présenté un recours devant les autorités administratives compétentes;

d la race, la couleur, le sexe, l'état matrimonial, les responsabilités

Artikel 24

1. Vid tillämpningen av denna artikel skall uttrycket uppsägning anses betyda upphörande av anställning på arbetsgivarens initiativ.

2. Denna artikel skall anses täcka alla arbetstagare; en part får dock undanta följande kategorier av arbetstagare från att åtnjuta skydd av alla eller några av bestämmelserna:

a) arbetstagare som anställs för viss tid eller visst arbete,

b) arbetstagare som genomgår en provanställning eller som tjänstgör under en kvalificeringstid före fast anställning, under förutsättning att prøvotiden eller kvalificeringstiden har bestämts på förhand och är av skälig varaktighet,

c) arbetstagare som anställs tillfälligt för en kort tid.

3. Vad avser denna artikel skall följande omständigheter inte utgöra giltigt skäl för uppsägning:

a) medlemskap i en facklig organisation eller deltagande i facklig verksamhet utom arbetstid eller, med arbetsgivarens medgivande, under arbetstid,

b) att någon kandiderar till, utövar eller har utövat uppdrag som arbetstagarrepresentant,

c) att någon har gett in klagomål eller deltagit i ett rättsligt förfarande mot en arbetsgivare, vilket innebär påstående om överträdelse av lag eller annan förordning eller vänt sig till behörig myndighet,

d) ras, hudfärg, kön, civilstånd, familjeansvar, graviditet, religion,

religion, political opinion, national extraction or social origin;	familiales, la grossesse, la religion, l'opinion politique, l'ascendance nationale ou l'origine sociale;	politisk uppfattning, nationell härstamning eller socialt ursprung,
e maternity or parental leave;	e le congé de maternité ou le congé parental;	e) frånvaro från arbetet på grund av moderskap eller föräldraledighet,
f temporary absence from work due to illness or injury.	f l'absence temporaire du travail en raison de maladie ou d'accident.	f) tillfällig frånvaro från arbetet på grund av sjukdom eller skada.
4 It is understood that compensation or other appropriate relief in case of termination of employment without valid reasons shall be determined by national laws or regulations, collective agreements or other means appropriate to national conditions.	4 Il est entendu que l'indemnité ou toute autre réparation appropriée en cas de licenciement sans motif valable doit être déterminée par la législation ou la réglementation nationales, par des conventions collectives ou de toute autre manière appropriée aux conditions nationales.	4. Det skall anses att ekonomisk ersättning eller annan vederbörlig gottgörelse vid uppsägning utan giltigt skäl skall bestämmas i enlighet med nationella lagar eller förordningar, kollektivavtal eller på annat sätt som är tillämpligt enligt de nationella förhållandena.
Article 25	Article 25	Artikel 25
1 It is understood that the competent national authority may, by way of exemption and after consulting organisations of employers and workers, exclude certain categories of workers from the protection provided in this provision by reason of the special nature of their employment relationship.	1 L'autorité compétente peut à titre exceptionnel et après consultation des organisations d'employeurs et de travailleurs exclure des catégories déterminées de travailleurs de la protection prévue dans cette disposition en raison de la nature particulière de leur relation d'emploi.	1. Det skall anses att en behörig nationell myndighet kan, genom undantag och efter samråd med arbetsgivarnas och arbetstagarnas organisationer, utesluta vissa kategorier av arbetstagare från det skydd som avses i denna bestämmelse på grund av den speciella arten av deras anställningsförhållanden.
2 It is understood that the definition of the term "insolvency" must be determined by national law and practice.	2 Il est entendu que le terme «insolvabilité» sera défini par la loi et la pratique nationales.	2. Det skall anses att definitionen av uttrycket insolvens skall fastställas i enlighet med nationell lagstiftning och praxis.
3 The workers' claims covered by this provision shall include at least:	3 Les créances des travailleurs sur lesquelles porte cette disposition devront au moins comprendre:	3. Arbetstagarnas fordringar som täcks av denna bestämmelse skall omfatta minst
a the workers' claims for wages relating to a prescribed period, which shall not be less than three months under a privilege system and eight weeks under a guarantee system, prior to the insolvency or to the termination of employment;	a les créances des travailleurs au titre des salaires afférents à une période déterminée, qui ne doit pas être inférieure à trois mois dans un système de privilège et à huit semaines dans un système de garantie, précédant l'insolvabilité ou la cessation de la relation d'emploi;	a) lönefordringar som gäller lön för en bestämd period, som inte får vara kortare än tre månader enligt ett system med förmånsrätt och åtta veckor enligt ett garantisystem, före insolvensen eller upphörande av anställningen,
b the workers' claims for holiday pay due as a result of work performed during the year in which the insolvency or the termination of employment occurred;	b les créances des travailleurs au titre des congés payés dus en raison du travail effectué dans le courant de l'année dans laquelle est survenue l'insolvabilité ou la cessation de la relation d'emploi;	b) fordringar avseende inestående semesterlön som grundar sig på arbete utfört under året då insolvensen inträffade eller anställningen upphörde,
c the workers' claims for amounts due in respect of other types of paid absence relating to a prescribed period, which shall not be less than	c les créances des travailleurs au titre des montants dus pour d'autres absences rémunérées afférentes à une période déterminée, qui ne doit	c) fordringar på inestående ersättning avseende andra slag av betald frånvaro härrörande från en bestämd period som inte får vara

three months under a privilege system and eight weeks under a guarantee system, prior to the insolvency or the termination of the employment.

4 National laws or regulations may limit the protection of workers' claims to a prescribed amount, which shall be of a socially acceptable level.

Article 26

It is understood that this article does not require that legislation be enacted by the Parties.

It is understood that paragraph 2 does not cover sexual harassment.

Article 27

It is understood that this article applies to men and women workers with family responsibilities in relation to their dependent children as well as in relation to other members of their immediate family who clearly need their care or support where such responsibilities restrict their possibilities of preparing for, entering, participating in or advancing in economic activity. The terms "dependent children" and "other members of their immediate family who clearly need their care and support" mean persons defined as such by the national legislation of the Party concerned.

Articles 28 and 29

For the purpose of the application of this article, the term "workers' representatives" means persons who are recognised as such under national legislation or practice.

Part III

It is understood that the Charter contains legal obligations of an international character, the application of which is submitted solely to the supervision provided for in Part IV thereof.

pas être inférieure à trois mois dans un système de privilège et à huit semaines dans un système de garantie, précédant l'insolvabilité ou la cessation de la relation d'emploi.

4 Les législations et réglementations nationales peuvent limiter la protection des créances des travailleurs à un montant déterminé qui devra être d'un niveau socialement acceptable.

Article 26

Il est entendu que cet article n'oblige pas les Parties à promulguer une législation.

Il est entendu que le paragraphe 2 ne couvre pas le harcèlement sexuel.

Article 27

Il est entendu que cet article s'applique aux travailleurs des deux sexes ayant des responsabilités familiales à l'égard de leurs enfants à charge ainsi qu'à l'égard d'autres membres de leur famille directe qui ont manifestement besoin de leurs soins ou de leur soutien, lorsque ces responsabilités limitent leurs possibilités de se préparer à l'activité économique, d'y accéder, d'y participer ou d'y progresser. Les termes «enfants à charge» et «autre membre de la famille directe qui a manifestement besoin de soins et de soutien» s'entendent au sens défini par la législation nationale des Parties.

Articles 28 et 29

Aux fins d'application de ces articles, le terme «représentants des travailleurs» désigne des personnes reconnues comme telles par la législation ou la pratique nationales.

Partie III

Il est entendu que la Charte contient des engagements juridiques de caractère international dont l'application est soumise au seul contrôle visé par la partie IV.

kortare än tre månader enligt ett system med förmånsrätt och åtta veckor enligt ett garantisystem, före insolvensen eller upphörande av anställningen.

4. Nationella lagar och förordningar får begränsa det skydd som ges arbetstagares fordringar till ett bestämt belopp vilket skall ligga på en socialt acceptabel nivå.

Artikel 26

Denna artikel skall inte anses påfordra lagstiftning av parterna.

Punkt 2 skall inte anses omfatta sexuella trakasserier.

Artikel 27

Denna artikel skall anses vara tillämplig för manliga och kvinnliga arbetstagare med familjeansvar för egna av dem beroende barn samt för annan medlem av den närmaste familjen som påtagligt behöver deras omvårdnad eller stöd där sådant ansvar begränsar deras möjligheter att förbereda, engagera sig i, delta i eller förkovra sig i förvärvsverksamhet. Begreppen beroende barn och andra medlemmar av den närmaste familjen som påtagligt behöver deras omvårdnad och stöd avser personer som definieras som sådana i den berörda statens nationella lagstiftning.

Artiklarna 28 och 29

Vid tillämpning av dessa artiklar betyder begreppet arbetstagarrepresentanter personer som erkänns som sådana i enlighet med nationell lagstiftning eller praxis.

DEL III

Stadgan innebär en rättslig, internationell förpliktelse vars uppfyllande uteslutande är underställt den övervakning som avses i dess del IV.

Article A, paragraph 1

It is understood that the numbered paragraphs may include articles consisting of only one paragraph.

Article A, paragraphe 1

Il est entendu que les paragraphes numérotés peuvent comprendre des articles ne contenant qu'un seul paragraphe.

Artikel A 1

Det skall anses att de numrerade punkterna får innehålla artiklar bestående av endast en punkt.

Article B, paragraph 2

For the purpose of paragraph 2 of Article B, the provisions of the revised Charter correspond to the provisions of the Charter with the same article or paragraph number with the exception of:

a Article 3, paragraph 2, of the revised Charter which corresponds to Article 3, paragraphs 1 and 3, of the Charter;

b Article 3, paragraph 3, of the revised Charter which corresponds to Article 3, paragraphs 2 and 3, of the Charter;

c Article 10, paragraph 5, of the revised Charter which corresponds to Article 10, paragraph 4, of the Charter;

d Article 17, paragraph 1, of the revised Charter which corresponds to Article 17 of the Charter.

Article B, paragraphe 2

Aux fins du paragraphe 2 de l'article B, les dispositions de la Charte révisée correspondent aux dispositions de la Charte qui portent le même numéro d'article ou de paragraphe, à l'exception:

a de l'article 3, paragraphe 2, de la Charte révisée qui correspond à l'article 3, paragraphes 1 et 3, de la Charte;

b de l'article 3, paragraphe 3, de la Charte révisée qui correspond à l'article 3, paragraphes 2 et 3, de la Charte;

c de l'article 10, paragraphe 5, de la Charte révisée qui correspond à l'article 10, paragraphe 4, de la Charte;

d de l'article 17, paragraphe 1, de la Charte révisée qui correspond à l'article 17 de la Charte.

Artikel B 2

Med avseende på artikel B 2 motsvarar bestämmelserna i den reviderade stadgan bestämmelserna i den reviderade stadgan med samma nummer på artiklar och punkter med undantag för

a) artikel 3.2 i den reviderade stadgan, som motsvarar stadgans artikel 3.1 och 3.3,

b) artikel 3.3 i den reviderade stadgan, som motsvarar stadgans artikel 3.2 och 3.3,

c) artikel 10.5 i den reviderade stadgan, som motsvarar stadgans artikel 10.4,

d) artikel 17.1 i den reviderade stadgan, som motsvarar stadgans artikel 17.

Part V**Article E**

A differential treatment based on an objective and reasonable justification shall not be deemed discriminatory.

Article F

The terms "in time of war or other public emergency" shall be so understood as to cover also the threat of war.

Article I

It is understood that workers excluded in accordance with the appendix to Articles 21 and 22 are not taken into account in establishing the number of workers concerned.

Partie V**Article E**

Une différence de traitement fondée sur un motif objectif et raisonnable n'est pas considérée comme discriminatoire.

Article F

Les termes «en cas de guerre ou en cas d'autre danger public» seront interprétés de manière à couvrir également la menace de guerre.

Article I

Il est entendu que les travailleurs exclus conformément à l'annexe des articles 21 et 22 ne sont pas pris en compte lors de l'établissement du nombre des travailleurs intéressés.

DEL V**Artikel E**

En differentierad behandling som är objektivt och skäligt motiverad skall inte anses vara diskriminerande.

Artikel F

Begreppet krig eller annat nationellt kristillstånd skall också täcka krigshot.

Artikel I

Arbetstagare som är uteslutna i enlighet med tillägget till artiklarna 21 och 22 skall inte medräknas vid beräkning av antalet berörda arbetstagare.

Article J

The term "amendment" shall be extended so as to cover also the addition of new articles to the Charter.

Article J

Le terme «amendement» sera entendu de manière à couvrir également l'inclusion de nouveaux articles dans la Charte.

Artikel J

Begreppet ändring skall utsträckas till att täcka även införande av nya artiklar i stadgan.

Bilagan finns endast i den tryckta versionen.

Utdrag ur protokoll vid regeringssammanträde den 19 februari 1998

Närvarande: statsrådet Hjelm-Wallén, ordförande, och statsråden Peterson, Freivalds, Wallström, Tham, Åsbrink, Schori, Andersson, Winberg, Uusmann, Ulvskog, Sundström, Johansson, von Sydow, Åhnberg, Pagrotsky, Östros

Föredragande: statsrådet Winberg

Regeringen beslutar proposition 1997/98:82 Europarådets sociala stadga.